BECK ZOLTÁN

A MEZŐKOVÁCSHÁZI „ÚJ ALKOTMÁNY" TERMELŐSZÖVETKEZET TÖRTÉNETE

Mezőkovácsháza, 1975.

Lektorálta:
Dr. OLTVAI FERENC

75-808 — Készült az Orosházi Lakatos és Gépjavító ISz. Nyomda és Sokszorosító Üzemében — 2000 példányban — Felelős kiadó: Lipták András

A mezőkovácsházi " Uj Alkotmány " Mgtsz. vezetősége a tsz. alakulásának 25. éves évfordulója alkalmából jelenteti meg e könyvet.

A könyv tartalma Mezőkovácsháza fejlődését a meglévő dokumentumok alapján kívánja bemutatni az olvasóknak.

Az a célunk e történet megjelentetésével, hogy emléket állitsunk azoknak az embereknek, akik cselekvő részesei voltak az elmúlt 25 évben a község politikai, társadalmi és gazdasági átalakulásának.
Olyan cél is vezérel bennünket, hogy a jövő nemzedéke, e község lakossága, valamint a tsz. jövőt épitő tagja és dolgozója megismerje a múltat, azt az időt és munkát, mely a kezdettől, a kezdeti nehézségektől elvezetett napjainkig.

A múltra való visszatekintés számunkra nemcsak történelem, hanem nagyon komoly segitség a munkánkhoz.

Elemezve a múlt cselekedeteit, politikai és gazdasági munkánkat, alapot nyújt a jelen tennivalónk meghatározásában, és irányt mutat a jövő épitésére.

A tsz. fejlődése hüen tükrözi a társadalmi rendszerünkben bekövetkező változásokat, azokat a gondokat, problémákat, melyek a szo-

cializmus győzelmétől a szocializmus épitésének különböző szakaszaiban jelentkeztek, jelentkeznek.

Elért eredményeink jók, tükrözik azt a szin - vonalat, melyet követelményként állitott elénk a korszerü nagyüzemi gazdálkodás, és egy - ben nagy feladataink is jelentkeznek ezen a területen.

A feladatunk az, hogy magasabb szinten termeljünk, gazdálkodjunk annak érdekében, hogy e község lakossága minden időszakban a jövőben is érezze, hogy nem hiába küzdöttek őseink a magyar földért, a szabadságért, a jobb és szebb életért.

Ezen gondolatok mellett nyújtja át Önöknek a tsz. vezetősége e történelmi visszaemlékezést annak jegyében, hogy emlékezzünk, és az emlékek mellett dolgozzunk, tevékenykedjünk a tsz. további felvirágoztatása érdekében.

Agócs István
a tsz. pártvezetősége
nevében

Lipták András
a tsz. vezetősége
nevében

A KÖZSÉG TÖRTÉNETÉNEK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

1949-ig, AZ ELSŐ SZÖVETKEZETEK MEGALAKULÁSÁIG

AZ ELSŐ KOVÁCSHÁZA

Kovácsháza község a XI. században keletkezett. Ez a középkori falu azonban nem a mostani falu helyén állt, hanem ettől délre, a Szárazér partján.
A Szárazér ekkor még széles mederben folyó viz volt, mindkét oldalán kiterjedt zsombékos, ingoványos területtel. Ebből a mocsaras, zsombékos tájból kisebb-nagyobb természetes ki - emelkedések, dombhátak, szárazulatok álltak ki. A középkori Kovácsháza egy ilyen, alig egy méter magas kiemelkedésen, a Szárazér balpartján települt.

A XI. században épült temploma a faluval együtt elpusztult a tatárjárás idején, és csak a XV. században, Zsigmond vagy Mátyás uralkodása idején telepedett, illetőleg épült újjá.

A községet a középkorban egyszerüen csak Kovácsházának hivták. Az első rá vonatkozó adatok a XV. század második feléből származnak. Ekkor népes község volt, és a környéken bizonyos központi jelleggel birt. Ezzel magyarázható, hogy földesura, Bessenyei Benedek kérésére Mátyás király mezővárosi rangra emelte.

A virágzó mezőváros lakosai nagy lelkesedéssel vettek részt a Dózsa-féle parasztháborúban, és különösen a Csanád-körüli harcokban tüntek ki. A parasztháború bukása után a megtorlás nem maradt el, és Kovácsháza a közeledő török veszélyt elszegényedve, a parasztháború megbosszulása során elszenvedett károkkal várta. Nem is kerülhette

ki sorsát. Az 1540-60 közötti török-magyar harcokban nagyobbára elpusztult, Gyula várának eleste után pedig véglegesen hódoltsági területté vált. Lakosai, amennyiben nem pusztultak el, a Maros völgyén Erdély felé menekültek, illetőleg kisebb számban a környék nagyobb településeire: Makóra, Hódmezővásárhelyre, Szegedre húzódtak. Teljesen azonban nem pusztult el, bármenynyire is ez él a köztudatban. Csupán lakosainak a száma csappant meg erőteljesen.

Az élet úgy bontakozott ki újra, hogy a falu egyik török tulajdonosa, a " Csanád megyében lakó Ali bég " telepitéseket végzett a községben. A Marostól délre eső területekről rác jobbágyokat telepitett le 1640-44 között birtokán, igy Kovácsházán is.

A község véglegesen a felszabaditó háborúk viszontagságai között pusztult el. A török kiüzése után nem települt újra, hanem pusztaként kincstári tulajdonba került. Ettől az időtől kezdve a település Kovácsházi puszta néven szerepelt.

A kovácsházi pusztát a kincstártól egyideig különböző bérlők vették bérbe. Ők a kor gazdasági viszonyainak megfelelően gazdálkodtak, és próbálták hasznát látni a bérletüknek. Kezdetben szinte kizárólagosan állattartásra rendezkedtek be. A hatalmas kiterjedésü, szinte vad legelőkön népes gulyákat legeltettek, hatalmas kondákat tartottak. Ebben az időben / 1690 - 1750 / a pusztának állandó lakosai nem is voltak.

UJABB HONALAPITÁS

Az állandó lakosok megjelenése szorosan összefügg a földmüvelés térhóditásával. Az 1810-es évek elején, amikor a kovácsházi puszta a Fekete grófi család tulajdonában volt, indult meg a telepités. Amikor 1813. október 16-án az Arad megyei Galsán Bittó Imre főárendátor először szerződött a báthafalvai és újfalusi kertészekkel azzal a céllal, hogy azok a kovácsházi pusztán kertészkedjenek, ezzel egy új község, a mai Mezőkovácsháza alapjait rakták le. A terület, ahova a telepesek költöztek, nem volt lakatlan pusztaság. Tőlük néhány kilóméterre már kertészek dolgoztak, és azok is kovácsháziaknak nevezték magukat. Sőt, hosszú ideig ők voltak a kovácsháziak, és azokat, akiket Bittó telepitett, Bittó-Kovácsháziaknak nevezték. Igy hivták a telepet úgyszólván a szabadságharcig, közben 1820-tól Nagy-Kovácsházának is irták a hivatalos iratokban. Egy alkalommal a pontosabb meghatározás végett Érmellékié Kovácsházának nevezték. Az előbbi Kovácsháza pedig a " református részen levő Kovácsháza ", azaz Református-Kovácsháza maradt.

A község mai nevét - Mezőkovácsházát- még az első települők adták községüknek. Ezt vésték az 1814-ben készült pecsétre is.

A puszta harmadik községe Tót-Kovácsháza / Végegyháza / volt, amelyet Fekete egy másik főbérlője, Lukács Miklós telepitett 1816-ban.

Mezőkovácsházáról a Csanád megyei nemesi közgyülésen 1814. augusztus 4-én Makón azt jelentették, hogy a telep 66 családot tesz ki, és állandó jelleggel települtek le. Többségükben battonyaiak, tornyaiak, makóiak és földeákiak és " Kovácsházárul az előbbeni helyrül elköltözködött kertészségbül " származnak, de jöttek Csongrád, Békés és Arad vármegyékből is.

A kertészek hat esztendőre szerződtek, és holdanként három forintot kellett fizetniük. Mindegyik családnak 27 hold földje volt, és igy összesen 1782 holdon gazdálkodtak.

Az első év nagyon nehéz volt. Ez tünik ki a megyéhez benyújtott és ott 1814. szeptember 22-én iktatott levelükből. Megtudjuk ebből, hogy őket Bittó Imre szállitotta oda 1813. tavaszán. A szállitás költségeivel, a házak és a pajták felépitésével, az évi árenda kifizetésével annyira megterheltettek, hogy szinte elégtelennek látják magukat a további terhek viselésére. Annál inkább nehéz az életük, mert a 97 családra tervezett telepre eddig csak 66-an költöztek, " ... de még ezek közül is kik gunyhókba, kik egymáshoz téli üdőre be rakodván, nyomorognak. "

Miután dohányosoknak adta ki a földet Bittó, ez a termelési ág a település külső képét is meghatározta:

" Minden dohányos gazdának a házánál a dohányos földje és intravillánus fundusa / belsősége / a gazdáknak tehetségéhez képest 4, 5 és legfeljebb 6 jugerumokból / holdakból / fogg állni. "

Ezért 1818. március negyedikén a nemesi közgyülés utján a királyhoz fordultak, hogy valamelyik megyebeli Camerális Pusztát állandó lakhelyül megkapják. A megyei közgyülés nyomósnak találta az indokaikat, és a kérelmet a magyar udvari kancellária utján a királyhoz küldötte.

A bánásmód megosztotta a telep lakóit. Egyik részük el akart menni, és csak azért nem hagyták ott a telepet, mert az első szerződés értelmében kötelezve voltak, egy mindenkiért, mindenki egyért megállapodás alapján. Bittóék ehhez a kikötéshez ragaszkodtak és az elköltözni szándékozóknak addig nem adtak bizonyságlevelet, amig az egész bért meg nem kapták. Bizonyságlevél nélkül más főbérlő sem fogadta volna be őket.

A kovácsházaiknak Bittóék elleni panasza birói uton való eldöntésére nem került sor. Eltelt az árendális idő, azaz 1819. szeptember vége.

1820. november 3-án újabb szerződést kötöttek Bittó Imrével és Alberttel. Ez alkalommal 1000 holdat vettek bérbe, amelynek fele a belsőség, ahol a házaik, az istállók és a dohánypajták vannak a " dohányos kertekkel." A másik 500 hold a házaktól Battonya felé esett. A belsőségen - úgy, mint eddig - dohányt tartoztak termelni. A szerződést 61-en irták alá, illetve ennyien látták el kezük vonásával.

A kertészek jövedelmének egy részét az állattartás képezte. A kevés hozamu szántóföldön termesztett gabona termése a piacok

" A dohányos gazdáknak Házai, Szinjeié és Istállói, egyszóval minden épületjei sorban, rendben és takarékossan fel épitve legyenek. "

Kovácsházát tehát nem ötletszerüen telepitették. Vertics József ismert földmérő volt, ő mérte ki a telkeket, illetve a portákát. A telkek viszonylag nagyok voltak, hiszen az " utcára " az egy holdas parcella valamelyik oldala jutott, mögötte pedig már is a 4, 5 vagy 6 holdas dohányföld csatlakozott. A kertészfalvak vidékünkön azért voltak olyan szétterültek, mert a dohánytermelés azt kivánta, hogy a lakóhelyhez közel legyen a föld és a pajta. A község hosszú alakja is onnan van, hogy a házak mögött nagy kiterjedésü porta volt. Emiatt csak egy, esetleg két sor házat lehetett alakitani, azt is csak hosszan, az ut mentén, hiszen csak igy fért el a telek. A szántókat, a legelőt távolabb is ki lehetett osztani.

Bittó szerződése 1813. szeptember 29-től 1819. szeptember 29-ig tartott. Mindenképpen biztositani akarta magát a jövedelem felől, ezért azt is kikötötte, hogy a gazdák a dohányt apró részletekben nem adhatják el és utóbb " se pénzük, se Dohányok nem lévén " képtelenek az árendát kifizetni. Ezért a gazdák egymásra is kötelesek vigyázni. A községi élet zavartalanságát azzal próbálták biztositani, hogy kimondották; aki valamely illetlen és rossz cselekedetekbe belekeveredik, a büntetése után elbocsájtják.

A kertészek jól találták volna magukat új helyükön, ha - mint panaszolták - Bittó Imre és Albert nem emelte volna a bért,

nagy távolsága és az utviszonyok miatt alig kerülhetett eladásra. Az állattartáshoz ezért fontos érdekek füződtek. A kovácsháziak már 1813-ban is külön legelőt béreltek.

Az 1820-ban megkötött szerződéssel a település állandóbbá vált, - jóllehet a kertészségek helyzetében a megszilárdulás nem jelentett végleges állapotot. Az elszéledésnek Kovácsháza lakói is ki voltak téve. De ez többé nem következett be.
Kovácsháza helye a település óta nem változott, hanem gyarapodott. Arra a kérdésre , hogy miért ezen a helyen települtek, az utak adják a választ. Erre vezetett az ut Orosházáról Battonyára, és ezt keresztezte a Mezőhegyestől északkelet felé vezető ut, bár ez már csak a település megszilárdulása után vált gyakrabban is járható uttá. Jelentős volt az Arad-Pest kereskedelmi és postaut, amely Battonyán és Tótkomlóson haladt keresztül. Ebbe az utba csatlakozott a Kovácsházán átmenő forgalom is.

Bár a település megszilárdulni látszott, az 1820-as szerződéssel sem állott helyre a béke a főárendátorok és a kertészek között. Bittóék ragaszkodtak a felhalmozódott adósság kiegyenlitéséhez, és azt az első szerződés értelmében az egész lakosságon követelték. Azok a lakosok pedig, akik a reájuk eső részt már kifizették, nem akartak az adósokért terhet vállalni. Ebből ismét bonyodalom keletkezett. Az elöljáróság Alle István biró vezetésével a többség oldalára állott, éspedig azokéra, akik eleget tettek kötelezettségeiknek, és számitva a bekövetkező helyzetre, arra kérték a megyét 1821. február 3-án kelt beadványukban, hogy

magukat a miheztartás és " amennyire a netaláni szükség úgy hozná magával a sorsukon való könnyebbités elősegitése érdekében " az ügyükben keletkezett összes iratokat; éspedig a saját beadványaikat, a felsőbb rendeleteket, a megyei tiszti vizsgálatokat és Bittóék válaszát hiteles másolatban adják ki. A nemesi közgyülés elrendelte a kérés teljesitését. A községi elöljáróság az iratok birtokában bepanaszolta Bittóékat.
Ekkor már azon az állásponton voltak, hogy az adósságukat nem teljesitők is maradjanak meg a község lakosainak, mert néhányan a fizetők közül a felemelt terhek miatt el akartak költözni.

A következő évek is állandó panaszokkal és a panaszos ügyek kivizsgálásával vannak tele.

1828-ban a kiküldött megyei bizottság előtt úgy nyilatkoztak a kertészek, hogy a Bittóék ellen két alkalommal is meginditott perről le - mondanak, ha Bittóék a kertészek régi adósságait elengedik, és Kovácsházán való megmaradásuk felől biztositják őket és szerződnek velük. A közel 13 évig folyó pereskedés végül is 1830-ban megegyezéssel ért véget.

A kertészfalu életének irányitásába a főbérlőn kivül a kertészek által választott elöljáróság folyt be. Már az 1813. évi szerző - dést is választott elöljárókkal kötötte meg Bittó Imre. A lakosságot az elöljáróság képviselte a főbérlő és a megyei, többször pedig az országos hatóságok előtt. Az elöljáróságot a főbérlő által jelölt személyekből, a szolgabirók jelenlétében a falu kertészei választották.

Az elöljáróság választása a falugyülésen történt. A falugyülésnek nemcsak a választás, de a falut érdeklő fontos események, mint a szerződés elfogadása, a falu érdekében történő lépések megtétele, a számadások, különösképpen a dohányszámadások bemutatása stb. is feladata volt.

A kertészközségeknek szinte alapitásuktól fogva volt jegyzője, aki az irásos feladatokat vezette, amelyek között kiemelkedő helyet foglalt el a számadás összeállitása. A jegyző a biróval és az egyik esküdttel képviselte a kertésztelepet a főbérlő, a szolgabiró, a megye, esetleg az országos főhatóságok előtt. Rendszerint közösen intézték a dohány eladását, megkötötték a falugyülés megbizásából a főárendátorral a szerződést, tárgyaltak a dohány átvételéről.

A telep első embere a biró volt. Igazgatási tekintetben a megyei küldöttek rendszerint a jegyzővel tárgyaltak, és a felmerült szabálytalanságokért őt vonták felelőségre.

A lakosság és az elöljáróság között az összhang nem volt mindig kielégitő. Az elöljáróság helyzete, felelős lévén az árendáért, nem volt kellemes. A lakosok néha úgy látták, hogy nem képviseli megfelelőképp érdekeiket. Az elöljáróságnak pedig az nem tetszett, amikor a lakosok megkerülésükkel tettek valamit. Nézeteltérést váltott ki az is, hogy az elöljáróság minden alkalmat megragadott az áldomásra és az utazásra. Az utazás költségeit ugyanis jócskán felszámolták. 1835-ben és 1836-ban a legkülönfélébb alkalmakat ragadták meg az áldomásra. Ha valamilyen munkát

elvégzett valaki az elöljáróság megbizásából, mint nádat fuvarozott, tetőt javitott, behordta a község gabonáját, stb., áldomást fizettek neki, és természetesen az elöljáróság tagjai is ittak ...'

A bajban azonban a három telep elöljáró-sága mindig egymásra talált, és együttesen tettek lépéseket sorsuk megjavitása érdeké-ben. Nehéz volt a helyzetük, mert kettős nyo-más alatt is állottak.
Zaklatták őket a főbérlők, a szolgabiró, a me-gyei adószedők. Adót kellett szedni az áren-dátor, a megye és az állam, a község és az egyház részére. Irányitani kellett a dohány-termelést. Ugyanakkor érezték a telep lakóinak elnyomott helyzetét és a létbizonytalanságot. Nem riadtak vissza a harctól, és összefogva a szomszédos telep vezetőivel, azt gondolva, hogy igy erősebbek, keresték a kivezető utat.

Az 1820-ban kötött szerződést 1826-ban kellett megújitani, majd azt ismét hat év múlva, 1834-ben.

1835-ben meghalt Fekete Ferenc gróf, a birtok ura. Azt remélték a kovácsháziak, hogy ezután közvetlenül a kincstári uradalom irányi-tása alá kerülnek, a főárendátorok közbeikta-tása nélkül. Fekete gróf ugyanis utód nélkül halt meg, és igy birtoka a " koronára " szállt. Válságosra fordult ekkor a település helyzete, mert a felsőbb hatóságok a feloszlatás gondo-latával foglalkoztak. 1836-ban a katolikus plé-bánia alapitásával kapcsolatban Bánhidy Antal zárgondnok megirta Lukács József táblabirónak, akit a megye a puszta lakóinak összeirásával bizott meg, hogy ne létesitsenek Kovácsházán

plébániát, mert 1836. év végén letelik a ker-tészek szerződése, " ... a kertészeknek történt letelepedések tovább folytatásához törvényes és alapos remények és kereseti számtartások nem lehet... "
És ha ki is adnák nekik a területet, azt csak hat évre vehetik ki ... " A kertészek-nek huzamosabb idő szakaszra való mara-dások bizonytalan ".

1842-ben a zárgondnokság úgy határozott, hogy a pusztát a legtöbbet igérőknek szabad árverés alá bocsátja. A kertészközségek né-pessége, mint annyiszor korábban is, létkér-dés elé került; megmaradhatnak-e a pusztán, vagy sem.

A kovácsházi puszta 1842. évi árverésé-nek lefolyásáról nem tudunk. 1844-ben azon-ban a pusztát jórészt az addigi főbérlőknek adta bérbe a zárgondnokság, éspedig Lukács József 2490, Kövér János 5616, Dobsa Sá-muel 702, Hofbauer Sándor 663, Bittó Albert 3000 és Lukács János 562 holdat vett bérbe. Maguknak a főbérlőknek külön saját birtokaik is voltak. Őket nem fenyegette a létbizonyta-lanság, hiszen részükről nem volt nagy a kockázat. A számitásukat könnyen megtalál-ták azon egyszerü oknál fogva, hogy a bér-letet a kertészeknek magasabb áron adták ki, mint ahogy azt ők maguk kivették.

A kertészeket legsúlyosabban a földbér terhelte, és ez a teher állandóan növekedett ...;

Erre az időre már kibontakozott az egyházi szervezet is. 1837-ben a pusztán 1977 fő a katolikusok száma. A lakosság fele ekkor Kovácsházán élt.

A községeknek kellett gondoskodni az egyház fenntartására szolgáló anyagi eszközökről. A szervezés idejében a plébános még a községházán lakott, mert nem épült fel a plébánia. A templom sem téglából épült, de harangokkal, orgonával, sekrestyével, ruhákkal és bútorokkal el volt látva ...

AZ 1848-49. ÉVI FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC IDEJÉN

A kertészközségek egész fennállásuk alatt küzdöttek jobb helyzetbe jutásukért, mint anynyiszor leirták: " állandósitásukért ", azért, hogy urbéres jobbágyok legyenek, mint az igazi falvak lakói. Ha ilyen helyzetbe kerültek volna, végleg a föld használatába jutnának, és megnyilna a lehetőség az örökváltsághoz is. Megszünne a termelési kényszer, elköltözne fejük felől a létbizonytalanság. Az olyan község, mint Kovácsháza és testvérközségei - Ref. Kovácsháza és Tót-Kovácsháza - községesitése azért is nehezebb volt, mert 1835-ig a földesur, gróf Fekete Ferenc haláláig magánföldesurasági viszonyban éltek. Reményeik beteljesedését az 1848-49-es polgári forradalomtól és szabadságharctól várták.
Akkor a parasztság mozgalmai a feudális intézmények ellen irányultak. Csanád megyében az urbéres községek lakói elfoglalták és saját kezelésükbe vették a regálékat, azaz a korcsmákat, a malmokat. a kovácsházi kertészek például nem fizették meg az árendát, azt gondolván, hogy a jobbágyság felszabaditása a terhektől való megszabadulást jelenti. A forradalmi törvények azonban a bérlőközösségek lakóira az örökválság tekintetében nem vonatkoztak. Kossuth is csak 1849. júliusában ismerte fel, hogy a kertész bérlők helyzetén változtatni kell. Kossuth mint pénzügyminiszter lépett közbe a kovácsháziak érdekében, és intézkedett, hogy a főbérlőiktől megszabadulja - nak, és maguk a kertészek lépjenek főbérlői viszonyba a kincstárral.

Kossuth Lajos és a kovácsházi kertészek kapcsolata megérdemel egy kis kitekintést.

1848. április 14-én a puszta három községének elöljárói ismét közös akciót inditottak, mint annyiszor, mert ismét a szerződés lejárta és azzal a felmondás veszélye fenyegette őket. Aggódtak az őszi vetéseik miatt is, nem tudván, hogy ősszel hova fognak vetni. A három község lakossága ekkor már 5000 fő volt, és amint előadták, az adót és a katonát úgy megadták és állitották, " mint más örökös helyek ", azaz az urbéres községek. A megyét arra kérték, hogy pártfogolja őket. Megirták, hogy helyzetüket Temesvárott is feltárták a kamarai igazgatóságon és Pécskán is a tiszttartóságnál, de elutasitották őket.

Miután az idő haladt, és a három telep vezetősége semmiféle következményét nem látta a beadványnak, a kertésztelepek megbizottai 1848. augusztus 5-én felmentek Kossuthoz és földet kérni.

A földet " örökös falu " alapitására kérték. Kossuth fogadta őket, és megnyugtató vá - laszt adott nekik.*

A küldöttséget azonban otthon meglepetés várta. Amig Kossuthnál jártak, a kincstár ügyvédje mint árverési elnök, a szom - szédságukban levő 550 hold földet a hozzá tartozó korcsmával és malommal árverés utján a többet igérőnek akarta adni. Bár az uradalom ügyvédje ellenük volt, a földet, mint legtöbbet igérőknek mégis sikerült megszerezniük, a malom és a korcsma azonban a korábbi főbérlő kezében maradt, oly összeg ellenében, amit maguk is megfizettek volna. A három kertésztelep megbizottai / két biró és egy jegyző / augusztus 25-én levélben Kossuth-hoz fordultak és segitségét kérték. Megirták, hogy 1 láncz földért / 1200 □ / kénytelenek voltak 21 forintot fizetni. Mégis elvállalták ezt a terhet, mert szivesebben fizetnek az államnak, mint a főhaszonbérlőknek, " azon zsarnokoknak, akiknek zsarnokságok alatt voltunk ezideig ". Sőt arra is gondoltak a kertészek, hogy ha a föld egy ember kezében marad és megvalósul az igért " örökös falu ", az államra kármentesitési kötelezettség hárul.
Épp ezért azt kérték, a kertészek, hogy részesülhessenek a Kossuth által " létrehozott és kitüntetett jogokban, mert - mint irták - mink is a hon fiai vagyunk, és hogy mondhassuk el valahára, fel jött már mireánk is az igazság csillaga " .

Kossuth a kovácsházi puszta községeinek kérelmére a következőket jegyezte fel:

" Nagyon csodálkozom, hogy azon elvek ellenére, mellyeket a kovácsházi kérdés elintézésére megállapitottam, s mellyek veleje abban áll, hogy a nép illendő feltételek mellett állandó biztos birtokkal elláttassék, ott mégis a felszabadult, tehát rendelkezésünkre álló birtokrész, sőt korcsma s malom iránt is licitációk tartatnak, s a nép nyugtalanságnak van ki téve.

Midőn tehát e részbe a kellő határozatokat kiadatni, de ki adás előtt velem közöltetni kivánnám; egyszersmind a kovácsházi nép biztatására szükséges helybeli intézkedések végett, ne hogy más honnani ide rendelések által idő muljon, Petrovics segéd tanácsnok urat kivánom a hely szinére azonnal kiküldeni, melly végre a szükséges utasitásokat elkészittetni kérem. Augusztus 27. 1848. "

Kossuth Lajos mint pénzügyminiszter a kincstári birtokok legfőbb felügyelője, gondját viselte a kertészeknek. Kovácsházán az a szerencsés helyzet állott elő, hogy a szerződés 1848. őszén járt le, és a kormánynak módjában volt beavatkozni és szakitani a kamara hosszú idő óta érvényes gyakorlatával, amelynek során a gyülölt főbérlőket először volt lehetséges kikapcsolni.

A kovácsházi pusztán települt három község életében 1848. után lényegében uj világ kezdődött. A főbérlők helyébe közvetlenül a kincstár lépett. A kovácsháziak tehát Kossuth-nak köszönhették, hogy megszünt a létbizonytalanság, és a továbbiakban a kincstár nem üzhette el őket.

A XIX. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN

1850-60 között ugrásszerüen megnőtt a község lakosainak száma: egyrészt természetes szaporodás révén, másrészt pedig a Végegyházáról történt csoportos betelepülések által. Erre az időre esik a község első nagy gazdasági válsága. A válság a lakosok bizonytalan körülményeiből és szegénységéből eredt. Évek hosszú sora óta nem tudták a bérleti dijat kifizetni, a kincstárral szemben eladósodtak annak reménye nélkül, hogy az adósságot valaha is ki fogják tudni fizetni. Az adósság veszélyeztette árendás mivoltukat is; a kincstár az adósok elüzésével fenyegetőzött. Az adósok elüzése egyértelmü lett volna a község elnéptelenedésével, megszünésével. Ezért a község elsősorban az állandó letelepedési jog megszerzéséért szállt sikra. 1856-ban Bagyik Antal jegyző egyenesen a királyhoz fordult az állandó település jogáért. Hosszas huzavona után a község megkapta ugyan az állandó letelepedésre az engedélyt, de az árendás birtokok nagyságát oly kis területekben állapitották meg, hogy abból a haszonbérleti hátralékok törlesztése és a haszonbérlet fizetése mellett nem lehetett megélni.

Bármily kevés is volt azonban a föld, amit bérelhettek, bármennyire is fogta körül Kovácsházát a kincstári és a magán-nagybirtok, az elkövetkező években mégis gyarapodott. Ez először is az állandó letelepedés joga megadásának, a jogi biztonságnak köszönhető. A lakosok igen jó jövedelemre

tettek szert a fuvarozással. Szeged - Arad, Temesvár - Szolnok, Erdély - Dunántul utvonalon. Sok kovácsházi fuvaros fordult meg. Ugyanakkor, a fuvarozás kiépitésével párhuzamosan a település központi jellege is erősödött. Itt összpontosult a környék, sőt annál nagyobb terület közlekedése, kereskedelme.

A lakosok találékonysága, kezdeményező kedve nemcsak a fuvarozás megszervezése terén mutatkozott meg. A rendelkezésre álló földterületet bátran állitották a kisérletezés szolgálatába; igy kezdtek a századforduló táján a kiterjedt és jó jövedelmet hozó seprücirok, majd később az amerikai vagy földimogyoró termesztéséhez.

A viszonylagos anyagi jólét több téren megmutatkozott. 1857-ben rendezték az iskoláztatás ügyét, orvost is szereztek, gondoskodtak a fizetéséről, és a községi élet több más területén is előrehaladtak.

1873-ban meghosszabbitották ugyan a kincstárral a haszonbér-szerződést, de több földet ekkor sem kaptak. Pedig a közben mindig növekvő bérleti hátralék és az új bérleti összeg fizetése azt kivánta volna meg, hogy jobb anyagi körülmények közé kerüljenek. Ez azonban nem következett be, sőt a községfejlesztésekre szükséges kiadásokkal csak növekedett a lakosok pénztelensége, szegénysége.
Sokan megunták a kilátástalan helyzetet, és elköltöztek. Ez az időszak volt Mezőkovácsháza második válsága. Közel járt hozzá, hogy elnéptelenedjék.

Bagyik Antal 1879-ben a pénzügyminiszterhez folyamodott és kérte, hogy az 1873. évi telepes örökváltsági törvény alapján megszabott vételárat mérsékelje, és a fizetési feltételeket is könnyitse meg. A pénzügyminisztérium megvizsgálta a község körülményeit, és úgy találta, hogy a lehetetlen anyagi körülmények között élő kovácsháziak valóban nem tudják megfizetni a vételárakat, és a fizetési feltételeket sem tudják betartani. Ezért a pénzügyminiszter - egyéb kedvező intézkedések mellett a haszonbéri hátralékokat egyszer s mindenkorra elengedte.

A pénzügyi kormányzat ezen döntése nagyban előre vitte a község ügyét. A lakosság száma ismét nőni kezdett, s fokozatosan megerősödtek anyagilag is.

Bármennyit fejlődött is azonban a község, akárhogy fokozódott is a lakosság anyagi ellátottsága, még mindig nagyon alacsony szinvonalú volt. Mezőkovácsháza jellegzetes agrárproletár községgé lett.
Az agrárproletár életforma alapját a hosszú időn át tartott bizonytalan helyzet, a bérleti adósságok, a nagyon alacsony fokú közműveltség alkották. A község lakosainak életkörülményei egyenesen megkívánták, hogy szervezkedjenek. Görög János igazgató-tanító már az 1880-as évek elején Népkört szervezett, majd pedig munkáskört akartak szervezni. Ezt azonban az akkori főispán javaslatára a belügyminiszter nem engedélyezte. 1891. május 9-én arról értesitette Csanád megye közigazgatási hatóságát, hogy: " miután biztos tudomásom van arról, hogy a szobanlevő Kör tisztán szocialisztikus elvek terjesztésére és a munkásnép felizgatása céljából alakittatik, ezen Munkáskör létesitését nem engedélyezem. "

A SZÁZADFORDULÓTÓL A FELSZABADULÁSIG

A századforduló kovácsházi parasztságát-munkásságát a jó szervezettség jellemezte. A bérmunkát végző mezőgazdasági munkásság munkabeszüntetésekkel, nagy hirre szert tett aratósztrájkokkal, közös újságelőfizetésekkel, tanulással, szolidaritásvállalással országosan kitünt, és magára hivta a figyelmet.

A nemzetgazdaság kapitalisztikus fejlődése itt is bizonyos fejlődést eredményezett. 1884-ben új községházát épitettek, miután a régi, talán még a telepités korából származó, összedőléssel fenyegetett. Ezt megelőzően 1883-ban elkészült az Arad - csanádi vasut, amely Mezőkovácsházát bekapcsolta az országos forgalom, az országos közlekedés vérkeringésébe. 1885-ben a járdákat deszkapallókkal látták el, és a portákat bekeritették.
1890-ben Polgári Olvasókört alakitottak. 1896-ban pedig községi leánynevelőintézet létesitését szorgalmazták. 1905-ben Takarékpénztár Részvénytársaság létesült a községben a Függetlenségi és 48-as Olvasókörrel egyidőben. 1909-ben a deszkapallókat betonjárdákra cserélték át, és a Kádas Mihály-féle puszta birtokon tájfajta méntelepet létesitettek.
Ugyanezen évben állandó gyermekmenhelyet, azaz óvodát is állitottak fel. 1912-ben ártézi kutat furattak.

A következő évben nagyarányú parkositásba fogtak, a községet fásitani kezdték. A piacteret régi helyéről áttették a használaton kivüli, régi temető helyére. 1913-ban úgynevezett " piculás bank " is alakult a községben, a szegényebb lakosok takarékpénztáraként.

A községet az 1860-as évektől kezdődően Nagykovácsházának is nevezték. Jelezni kivánták ezzel is, hogy a község központi jelleggel bir. Az is volt. Csanád vármegye kebelében járási székhelyként élte a maga életét. 1914-ben, az első világháború kezdetén megünnepelte fennállásának 100 éves évfordulóját. Az ünnep vig-vidám napjait azonban nehéz napok követték. Az agrárproletár lakosság hihetetlenül sokat szenvedett a háborútól. A gazdasági-társadalmi ellentétek a háború végére itt is robbanásig telitették az életet, és a polgári forradalom, majd pedig a tanácsköztársaság lelkes hiveket, odaadó munkatársakat, harcosokat talált a községben.

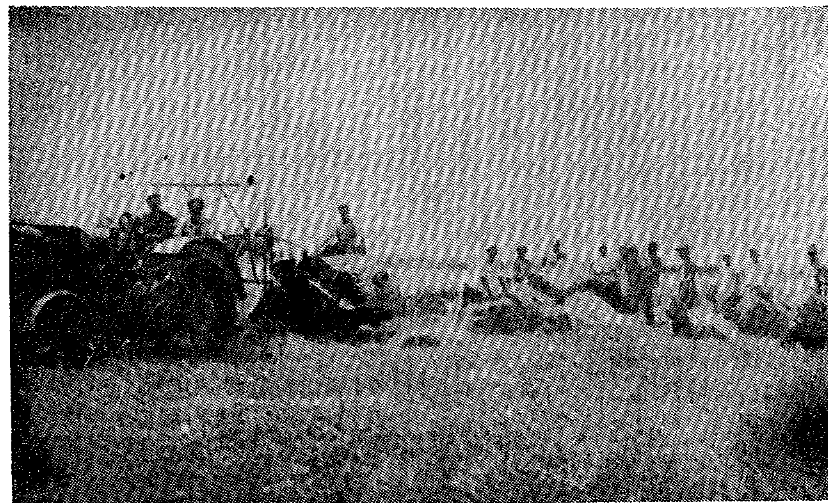
A tanácsköztársaság bukása után az uralkodó osztályok is belátták a helyzet tarthatatlanságát, és Mezőkovácsházán is végrehajtották a Nagyatádi-féle álföldreformot, 1921-ben. Ennek keretében - megváltás fejében - néhány házhelyet osztottak ki a községben. Az egészségtelen birtokmegoszlás továbbra is fennmaradt, és megszabta a község élete alakulásának az irányát.

A nagybirtok lehetetlenné tette, hogy a község valóban fejlődjék, és csak terrorisztikus eszközökkel lehetett a lakosság földkövetelését elfojtani, kijátszani. Mezőkovácsháza

bár nem tartozott Békés megyéhez, annak a mozgalmi területnek volt a része, amit Féja Géza után általánosan Viharsarok néven ismernek.

A község lakóinak száma az 1930-as évekre megközelitette az ötezret. Földmegoszlása - mint a magyar falvakban általában - kedvezőtlen volt, mint az alábbi táblázat mutatja:

A Mezőkovácsházi Uj Élet Tsz. első aratása 1949.

birtokkategória kh-ban	családok száma	az összlakosság %-ában	birtokolt hold-ban	földterület az összterület %-ában
földnélküli	850	59	-	-
0-5	374	26	809	11,52
5-25	154	10,71	1.957	27,88
25-50	32	2,23	1.017	14,49
50-100	20	1,5	1.420	20,23
100-200	6	0,42	760	10,83
200-1000	2	0,14	1.056	15,05
Összesen:	1.438	100	7.019	100

Tehát a lakosság 59 %-a nem rendelkezett földdel, 26 %-nak pedig nem volt akkora földbirtoka / átlagban 2,44 kat. hold /, hogy eltartsa családját. Lényegében tehát a lakosság 85 %-a földhiánnyal küzdött.

A Nagyatádi-földreform sem változtatott lényegesen a földbirtokmegoszláson. Mezőkovácsházán 561 igényjogosult között 665 hold szántót és 468 házhelyet osztottak ki.
A reform eredménytelenségét maga a mezőkovácsházi járás főszolgabirója fejti ki:

" A földbirtokreformnak gazdasági és szociális életünkre kiható mérlegét, a reform óta eltelt idő rövidsége és a mezőgazdaságra különben is nehezedő súlyos viszonyok miatt , tárgyilagos alapon ma még megalkotni nem lehet. Momentán az a helyzet, hogy a juttatottak nagy tömegei nincsenek kedvezőbb helyzetben, mint voltak a reformot megelőzőleg. Ennek az általános depresszión kivül egyik oka az, hogy az újbirtokos földjén, mely sok esetben 8-10 kilóméter távolságban van falujától, a tőke teljes hiánya, a juttatással kapcsolatban reá nehezedő terhek / haszonbér, vételár-részlet, eljárási költség, adók / miatt jövedelmező gazdálkodást nem folytathat. Másik tényezője pedig a momentán kialakult kedvezőtlen helyzetnek az, hogy a birtokreform végrehajtása során földhöz jutottak részére kihasitott egy-két holdas parcella már csak a terület csekélysége miatt is az új birtokos háztartásában exisztenciális támogatást nem ad, viszont ezzel szemben maga a reform a járásban kiosztott területek aránya, tehát 4 800 kat. hold erejéig, a munkaalkalmat és egyben kereseti lehetőséget szüntette meg.

A földbirtokreform tehát, ha pusztán erről az oldalról vizsgáljuk a kérdést, nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, s munkásnépünk szociális helyzetében kedvező eltolódást nem eredményezett. Következménye ennek, hogy az újbirtokosok nagy része, minthogy existen-ciájában a reform folytán segitséget nem nyert s minthogy a juttatott ingatlannal megbirkózni nem tudott, igyekezett azt haszonbérbe adni, vagy ami gyakoribb, igyekezett azon - mielőbb túladni. Az eljárás befejeztével tehát majdnem egyidejüleg egy széleskörü ingatlancsere indult meg, amelyek során a kiosztott parcellák legkevesebb 50 %-a már eddig gazdát cserélt...

Helyesen állapitja meg a főszolgabiró,hogy a munkalehetőség csökkent a birtokrendezés következtében. A munkalehetőség csekély volta égető problémája volt a megyének már hosszú idő óta. Tanulságos megfigyelni a napszámosok számát a községben. 1925-ben 673, 1927-ben 1 037 a napszámból élők száma, ami azt mutatja, hogy nem növelte, hanem csökkentette a reform a saját földből élők számát. A munkaalkalom elégtelenségét mutatja, hogy 1925-ben 120 napszámos munka nélkül maradt, 255 pedig a falun kivül keresett munkát. Nehezitette a helyzetet a község kicsiny határa, amely megfelelő mennyiségü bérlet kiadását nem biztosithatta. A szomszéd községek szintén hasonló nehézséggel küzdöttek, igy nem nyújthattak segitséget.

Nemcsak a kisbirtokosok szempontjából, volt eredménytelen, sőt káros a reform tehát hanem az agrárproletárok helyzetét is megnehezitette.

Igy ir erről a járási főszolgabiró:

" A járás mezőgazdasági munkássága, életviszonyai tekintetében természetesen a földbirtokreform egyelőre negativ hatása alatt áll. A reform, mint látjuk, nem jelentett a munkásság számára jobb existenciát, sőt az életlehetőségeket, a megfogyatkozott munkaalkalom, a reform következtében ... történt betelepülés s ennek következtében fellépő nagyobb munkakinálat, az amúgy is általában sürün lakott járásban bizonyos fokig meg is nehezitette. A mezőgazdasági munkásság általában igen szükös anyagi viszonyok között él, s a mezőgazdaság általában válságos helyzete fokozottan érezteti hatását, ezzel a gazdaságilag legkevesebb ellenálló képességgel biró osztállyal. A múlt esztendő különben is rossz terméseredménye ezt a kedvezőtlen hatást még hatványozta, hogy a munkásság körében a szegénység ijesztő arányokat öltött. A munkásság szociális helyzetének e kedvezőtlen alakulásában, az általános rossz gazdasági viszonyok s a múlt évi silány termés, mint szociális tényező mellett, bizonyos állandó tényezők is hatnak. Ezek pedig nézetem szerint, mint már föntebb is érintettem, a járás teljes agrár jellege mellett mutatkozó hatalmas népsürüség / 98 lélek négyzetkilóméterenként /, valamint az ennek nyomán fellépő időszaki munkahiány. A mezőgazdaság még a nagy nyári munkaidő alatt is a járás munkásságát teljes egészében felvenni nem képes, ősztől tavaszig pedig a mezőgazdaság munkaszükséglete szerint - de különösen a jelen viszonyok között, amikor a mezőgazdaság üzemi

kiadásait kénytelen a legszigorúbban restringálni - minimális. Fokozza a helyzet nehézségét az, hogy az egy mezőhegyesi cukorgyár kivételével, ötven kilóméter sugarú körzetben egyetlen olyan ipari vállalat sincsen, amely legalább a téli munkakereslet szempontjából számba jöhetne. A kereseti viszonyok e kedvezőtlen alakulásának következménye azután egyfelől az, hogy munkásságunk mind nagyobb és nagyobb tömegekben a járáson kivül fekvő községekben vállal munkát, különösen Dunántúl és Biharban / ezidén az igy szerződött munkások száma mintegy 1 400 fő /, másfelől pedig az, hogy a munkás akarva nem akarva, öthónapos tétlenségre kárhoztatva, megélhetésében többé-kevésbé csak nyári keresetére van utalva, amely kereset még igen jó esetben is, csupán szükös mindennapi kenyeret biztosithat számára. "

A birtokkategóriák szerint rétegeződött a falu, ezek a rétegek kasztszerüen elzárkóztak egymástól.

Legerősebben a gazdag parasztságra jellemző az elzárkózás, természetesen inkább lefelé. A kulákság aránylag erős volt a faluban: a lakosság 4,15 %-át tette ki, és birtokolta az összterület 45,55 %-át. Gondosan ügyeltek arra, hogy a velük szemben álló földnélküli napszámosokkal egységesen tudjanak fellépni. Rendszeresen megbeszélték a napszámbéreket, a megállapodásokat szigorúan betartották. A cselédek általában azt tartották hogy jobb az uraságnál szolgálni, mint a gazdáknál. Nem a bérekben, inkább a bánásmódban volt eltérés.

A néhány hold földdel rendelkező szegényparaszt is messze fölötte érezte magát a földtelen napszámosnak -, hiszen a rétegeződés legfőbb kritériuma a föld volt.

A földnélküliek rétege is megoszlott. A faluban házzal rendelkező, napszámból élő ember többre tartotta magát a cselédnek szegődött, tanyán élő agrárproletárnál.

A földnélkülieknek csak egy része tudott a faluban cselédként, napszámosként elhelyezkedni. Számottevő ipari üzem nem volt, mint már utaltunk rá, fennállott még annak a lehetősége, hogy nyári munkára a mezőhegyesi ménesbirtokra menjenek dolgozni, hiszen ide évenként 3 - 4 000 nyári munkást is szerződtettek.

A harmincas évek közepétől igen elterjedt a megyében, igy Mezőkovácsházán is a németországi munka. A kinn dolgozó munkások többnyire meg voltak elégedve a keresettel, hiszen itthon még munkát sem kaptak.

A fentebb vázolt gazdasági, szociális helyzet természetesen erős elégedetlenséget váltott ki a dolgozókból, fogékonnyá váltak az rendszer elleni agitációra. Már a gazdasági válságot megelőzően kommunistákkal, baloldali szociáldemokratákkal kapcsolatban állva néhány öntudatos szegényparaszt és kisiparos végzett agitációs munkát.
Ez a munka röpiratok terjesztése, választások alkalmával pedig a kormánypárt elleni agitáció volt.

Az SZDP helyi szervezete a 30-as évek

legelején épült ki a községben. Tagjai több-
nyire iparosok, kisebb részben parasztok
voltak.

A kommunista pártnak nem épült ki helyi szervezete, néhány régi munkásmozgalmi ember tartott fönn kapcsolatot a kommunista pátt tagokkal.

A község birtokos elemei felismerték a szervezkedésben rejlő erőt, ezért, és az elégedetlenség törvényes mederbe terelése céljából 1932-ben létrehozták a kisgazdapártot, amelynek vezetősége induláskor a falu " elitjéből " került ki. E párttal nem érte el célját a birtokos réteg, nem tudott egy lojális tömeg pártot kialakitani. A belépő szegényparasztok agrárproletárok nem tették magukévá az ő céljaikat.

A FELSZABADULÁS - AZ UJ ÉLET MEGINDULÁSA

A 40-es évek elején a háború okozta nehézségek fokozták a nyugtalanságot, elkeseredést. A község rétegei közt az ellentétek egyre inkább éleződtek. Ebben a feszült helyzetben köszöntött be a felszabadulás 1944. október 6-án. A község közigazgatása ekkorra már szétesett, a hivatalnokok és nagyobb birtokosok nagy része elmenekült. A vezetést a megalakuló Kommunista Párt vette a kezébe. A párt létrehozói a háborúból hazatért agrárproletárok voltak. A pártszervezet a politikai feladatok mellett ellátta ideiglenesen a közigazgatási funkciókat is.

A kommunista párt még 1944 őszén felvetette a földkérdést. Bevetetlenül álltak a földek meg kellett müvelni. A szegényparasztság egy része mint bérlő müvelte a birtokosok földjét, igy ősszel, amikor a tulajdonosok elmenekültek, természetesen adódott, hogy továbbra is müvelje. Mint bérlő, már nem volt erre hajlandó, és abban, hogy tulajdonosa lesz, még nem volt biztos. Ezért a kommunista párt úgy határozott, hogy vessen be mindenki annyit, amennyit tud, majd később eldöntik, mi lesz a tulajdonjoggal.

Igy emlékezik vissza egy volt földigénylő bizottsági tag az őszi " földosztásra " :

" A vetés ideje hamarosan elérkezett, s akkor elmentünk a kommunista pártba, megbeszéltük a tennivalókat.
Elsősorban vetőmagról gondoskodtunk. Ezt az orosz parancsnok engedélyével, az újig való fejadaggal együtt, az uradalmak magtárából mértük ki. Aztán kihirdettük, hogy mindenki ott fogjon magának egy darab döldet, ahol eddig aratott, illetve cseléd volt. Az emberek 8-10-en összefogtak, és közös erővel, kapával ásóval kezdtek el dolgozni. Legtöbb helyen kókapa elé tehenet fogtak, utána pedig kézi gereblyével takarták be a búzavetést. Azokat a búzaföldeket, ahol szép volt a kelés, meghagytuk, és igy elértük azt, hogy decemberre annyi búzavetése volt a falunak, mint az előző évben. "

Mezőkovácsháza szegényparasztjainak példája nem volt egyedülálló. A megye több községében történt ilyen őszi földkimérés. Természetesen, nem felsőbb szervek utasitására tör-

tént, hiszen a közigazgatás ekkor még meglehetősen zilált állapotban volt. A földreform törvényes végrehajtása során a megyei szervek gyakran ütköztek bele az önállósági igénybe.

A F Ö L D O S Z T Á S

1945. január végén Csanád és Békés megye számos küldöttséget menesztett az Ideiglenes Kormányhoz, a földreformrendelet ki - bocsátásnak sürgetésére. Ezt megelőzően járásonként aláírásokat gyüjtöttek. A mezőkovácsházi járást Tóth Pál, a község kommunista pártjának titkára képviselte. Ez az akció része volt annak a mozgalomnak, amelyet a tiszántúli parasztság inditott a földreform sürgetéséért. Február 2-án ért a kül - döttség Debrecenbe, ahol igéretet kaptak a rendelet mielőbbi kibocsátására.

A küldöttség hazaérkezésével kezdődött a falu számára a földosztás második, immár törvényes szakasza.
Igy emlékezik vissza erre a Községi Föld - igénylő Bizottság egyik tagja:

" Tóth Pál ... hazaérkezése után közölte velünk, hogy a nagybirtokot örökre fel - osztják, és igy mindenkinek lesz saját földje. Erre az időközben megalakult szakszervezet kidiboltatta, hogy akinek örök föld kell irasson. Két hétig várakoztunk, de ezalatt csak 387 ember jelentkezett. Időközben megérkezett az utasitás, hogy kell megalakitani a Községi Földigénylő Bizottságot.

A nép egy piaci napon 30 tagot választott, ez a 30 ember pedig 5 vezetőt. "

Ez a piaci nap a visszaemlékezők szerint március 3-án vagy 4-én volt, tehát két héttel megelőzte a földreformrendeletet. A bizottság összeirta az igénylőket. Mint fentebb láttuk, a jelentkezés nem volt gyors. Rendelet még nem volt a földosztásra, nem voltak biztosak a sikerben, féltek az esetleg visszajövő birtokosok bosszújától. A rendelet megjelenése után már bátrabban jelentkeztek. A jelentkezők száma rövidesen meghaladta a kilencszázat. A KFB a földrendelet megjelenése után pár nappal, 1945. március 20-án alakult meg hivatalosan. Az ötös bizottság tagjai: Gonda Lajos elnök, Boldis István, Tóth János, Fábián György, Földházi János. Ezután kezdődött el a föld szabályos, tervszerü kimérése.

A föld elégtelensége miatt azonban a bi - zottság nem tudta időben megkezdeni a munkáját. A környék falvaiban már mindenütt mérték a földet. A szovjet parancsnokság is felfigyelt erre, végül is ő mozditotta el a bizottságot a holtpontról. Az ötös bizottság tagjai ma már igy emlékeznek az esetre; akkor igen kellemetlenül érezték magukat. A parancsnokság - nem tudva, miért késik az osztás, egy éjjel elfogta az ötös bizottságot. Hosszas magyarázkodás után kiderült, hogy a szovjet katonák szabotálással vádolták a bizottságot. Amikor az igazi okot előadták, hozzátéve, hogy az is nagy probléma, hogy hol adjanak - a parancsnok igy szólt: " Rugjátok szét minél előbb a nagybirtokot, mielőtt még a tulajdonos kijönne a pincéből ! Ráértek azután azon gondolkodni, hogy kinek hol adjatok. Ha nincs

lánc, felszerelés, lépjétek ki ! " Távozóban még megigérték, hogy ha másnap estig nem készitik el a tervezetet, pincébe zárják az egész bizottságot. A megrémült bizottság még akkor éjjel megoldotta az eddig megoldhatatlannak látszó feladatot - elkészitette a juttatási tervezetet.

Másnap megkezdődhetett a mérés. Reggel a leggyülöltebb birtokos család - a Purglyak földjén állt a bizottság. " Eddig meg is volt minden, de hozzá kellett volna látni a szétméréshez. Nem is a mérés nehézségében volt a hiba, hanem az évszázados elfogultságban, ami még dédapáinkról maradt vissza Ott álltam a dülő végén meghatva, és nem szégyellem férfi létemre kimondani, hogy a meghatottságtól könnycseppek peregtek az arcomon. Istenem, hát lehetséges ez, hogy a parasztság évszázados álma ilyen könnyen valóra válik ? Hamar erőt vettem magamon, látva, hogy a sok ember mind engem vár némán és szótlanul. Talán nekik is ilyen gondolataik támadhattak, hiszen mind a méltóságos úr kutyái voltunk.
Azután a dülő közepére állva dirigáltam a dülő két végén járó társamat, hogy kinek hány ölet mérjenek a család nagysága szerint. Mire a nap utolsó sugarait vetette a földre, 110 boldogan mosolygó embert látott, akinek mind a négy mesgyekarója le volt ütve, és akik azon gondolkoztak, hogy mit hova vessenek.

És igy ment ez minden nap, csak legalább annyi földünk lett volna, amit egy hét alatt ki lehet mérni ! A kimérések után jöttünk rá, hogy sok az eszkimó, de kevés a

fóka " - emlékezik vissza az első mérésre Boldis István.

A földosztás során a községben 497 személy kapott földet, 339-en 1 708 holdat a kovácsházi határban, 158-an 692 kat. holdat a mezőhegyesi birtok területéből.

A földbirtokviszonyok a földreform következtében igy alakultak:

Nőnapi teadélután

Birtokkategória	család számban	család az összlakosság %-ában	1945. után földmennyiség holdban	1945. után az össz-terület %-áb.
földnélküli	421	32,44	-	-
0-5	347	26,02	1.134	16,13
5-25	479	37,61	3.443	49,03
25-50	31	2,39	969	13,80
50-100	19	1,46	1.353	19,25
100-200	1	0,08	120	1,29

A földreform előtti helyzettel való összehasonlitás azt mutatja, hogy jelentős változás történt. Eltünt a középbirtok, sőt a 100- 200 hold közötti gazdaság is minimálisra csökkent, ezzel párhuzamosan megháromszorozódott az 5-25 kat. hold közötti birtokkategória - vagyis az életképes kisparaszti gazdaságok száma. Ebben a kategóriában 7,2 hold az átlag, éppen hogy eléri a középparaszti szintet.

A 0-5 hold közötti parcellák száma alig változott, nőtt viszont valamennyivel az egy birtokosra jutó föld mennyisége / 2,4 holdról 3,3 holdra /. Ez érthető is, hiszen nem volt annyi föld, hogy számottevő kiegészitő juttatásban részesithessék ezt a kategóriát. A 3,3 hold természetesen nem képezhette egy család megélhetését.
A családtagok elhelyezkedése továbbra is probléma maradt.

A kulákgazdaságok / 25-100 hold között/ számban és területben nem változtak lényegesen, ami érthető, hiszen nem volt célja a földreformnak a kulákság fölszámolása.

Lényegesen csökkent a földnélküliek száma / 850-ről 421-re /. A földnélküliekben benne vannak természetesen a nem földmüvelő foglalkozásúak is. A csökkenés azonban nem szüntette meg az elhelyezkedési problémát, csupán enyhitette. Ennek a rétegnek és az öt hold alatti gazdáknak a foglalkoztatása komoly problémát jelentett a községnek. Ez egyrészt a mezőgazdaság kollektivizálásával, másrészt az itt feleslegessé váló munkaerő ipari létesitményekben való

foglalkoztatása révén oldható meg.

A földosztás tehát nem jelentette a község problémáinak teljes megoldását, de megszabaditotta a fejlődést gátló nagybirtoktól és szabaddá tette az utat a továbbfejlődés, a szocialista átszervezés felé. -

Fehér asztalnál

A KOLLEKTIVIZÁLÁS ELSŐ SZAKASZA

1949 - 1956

A KÖZSÉG TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI HELYZETE

A háború utáni kényszerhelyzet világszerte a földreform felemás megoldását kivánta azért, hogy a családi kisüzem igyekezete biztositani tudja a megélhetés elemi szükségleteit szolgáló javakat. A világ gazdasági fejlődése, a magyar gazdasági élet struktúrája azonban 1949-ben már nálunk is feltette a kérdést, hogy a sok kisparcellán tudunk-e tovább is élni, s főleg tudjuk-e a termelést úgy fejleszteni a jövőben, ahogy ezt az egész lakosság életszinvonala, de külön a dolgozó parasztság életszinvonala is megköveteli. A felelet csak az lehetett, hogy ne, tehát el kellett indulni a szocialista átszervezés utján.[1] Ez azonban korántsem volt egyszerüen, könnyen megoldható feladat. A kistermelő tulajdonos elválasztása termelési eszközeitől, amely világszerte kisérte és kiséri az iparosodást, kinos-keserves folyamat. Akkor is, ha lassan, még inkább, ha gyorsan megy végbe. Már az is nagy megterhelése a léleknek, ha a megszokottat fel kell adni. Még inkább az, ha a bizonyosat, a paraszti lét bevált alapjait kell felcserélni a parasztnak ismeretlen gazdálkodási és életrenddel. Nem meglepő, hogy a közös gazdaságok pionirjai túlnyomóan az agrárproletariátusból kerültek ki, akiknél a munka és a tulajdon szétválasztása nem merült fel, mert a földreform után is nincstelenek maradtak, vagy legfeljebb néhány hold bérlethez jutottak

az 1948-ban felosztott nagyparaszti bérletekből. A reform során földhöz jutott olyan nem nagyszámú újbirtokos egészitette ki soraikat, akiket sem a tulajdon, sem az egyéni gazdálkodás nem tett paraszttá az elmúlt 3-4 esztendő alatt, s könnyü szivvel adták fel egyéni kisgazdaságaikat. 1949. juniusában, tehát a tsz-mozgalom első éve után, a tsz-családok 70 %-a korábban földnélküli, és a többiek is 1 % kivételével 7 holdon aluli birtokosok voltak.[2]

A tsz-mozgalom egy más irányú mozgást is elinditott. Az 50-es években a parasztokra nehezedő nyomás válaszut elé állitotta őket: belépnek a termelőszövetkezetbe, vagy felhagynak a mezőgazdálkodással. Negyedmilliónyian választották az utóbbit; 1949. és 1953 között ennyivel csökkent a mezőgazdasági aktiv kereső népesség. Mind a negyedmillió férfi, és csaknem valamennyi munkaképes koru, a termelésben és gazdálkodásban többségükben tapasztalt ember volt.[3]

A földet ekkor elhagyók egy része, főként a mezőgazdasági termelés kedvezőbb körülményeinek hatására 1954-56 között visszatért a mezőgazdaságba; túlnyomó részük távozása azonban végleges volt.[4]

Mi jellemezte még ezt az időszakot országosan politikai, társadalmi és gazdasági területen ?

Annak a gazdaságpolitikai koncepciónak voltunk részesei, mely gyors és túlméretezett iparositási programmal Magyarországból, az agrárországból fejlett ipari-agrár országot

akart varázsolni egyetlen ötéves terv időszaka alatt, és ezzel egyidejüleg meg akarta valósitani a mezőgazdaság teljes kollektivizálását.

Mi jellemzi Mezőkovácsháza községet a tárgyalt időszakban ?

A község lakóinak száma 1950-ben 6 015 Ebből a gazdálkodók száma 1 215, mezőgazdasági munkás 234, gyári munkás 25, iparos 76, kereskedő 23, értelmiségi 122. A gazdálkodók birtokmegoszlása a következő:

5 kh-ig	895
5 -10 kh-ig	138
10 -20 kh-ig	118
20 kh fölött	64

Két termelőszövetkezeti csoport müködik a községben, a Petőfi tszcs, amely 38 taggal 232 holdon gazdálkodik, és a Kossuth tszcs amely 24 taggal 83 holdon gazdálkodik. A község határának összterülete 8 136 kh, mely a következő müvelési ágak szerint adja a gazdálkodási strukturát:

szántó	6 848 kh
k e r t	403 kh
r é t	2 kh
legelő	132 kh
e r d ő	13 kh
egyéb	408 kh

A gazdálkodást segiti a gépállomás, és a magántulajdonban lévő 7 traktor, 8 cséplőszekrény és 1 aratógép.

A község állatállományából ló 428, szarvasmarha 742.

A község lakosságának szociális viszonyait az alábbi néhány adattal jellemezhetjük: a lakóházakból 1 szobás 825, 2 szobás 396, 3 szobás 81, több szobás 12. A községben a gyermekek számára napközi van, de bölcsőde nincs, ugyancsak nincs az öregek számára szociális otthon. Személygépkocsi három van összesen, ebből egy magánhasználatú, kettő pedig taxi.[5]

Mint látható, a község népe továbbra is a mezőgazdaságból él, természetes tehát,hogy a lakosság egészét érintik azok az országos intézkedések, melyek - azóta már tudjuk - egy hibás gazdasági koncepció következtében sokmindent igyekeztek rákényszeriteni a parasztságra. Ilyen volt egyebek között a központilag kivánatosnak tartott és irányitott vetésszerkezet, melyet termelési szerződésekkel igyekeztek kierőszakolni. Nem túlzás ez a kifejezés, mert ha a szerződéskötések állását figyeljük az egyes esztendők megfelelő kampányidőszakaiban, azt tapasztaljuk, hogy meglehetősen vontatottan halad e munka.
A mezőkovácsházi járás viszonylatában például 1950 októberében a következő a szerződéskötések százalékaránya:[6]

napraforgó	16 %
ricinus	73 %
kender	18 %
tavaszi bükköny	44 %
cirok	66 %
cukorrépa	14 %
dohány	20 %

A községben novemberben a termelési szerződések kötése átlagosan mintegy 48-50 %-os. Különösen gyenge az eredmény a kendernél és a cukorrépánál. Az előbbinél 31, az utóbbinál 37 %-os.[7] A járás és a község gazdasági és közigazgatási vezetőinek kampánya, melynek során megkezdődött a kulákok kötelezvényes termeltetése a kenderre és a cukorrépára vonatkozóan, azt eredményezte, hogy a szerződéskötések decemberi kimutatásában már a következő százalékarányok szerepelnek: a községre vonatkozóan:[8]

napraforgó	90 %
ricinus	120 %
kender	51 %
tavaszi bükköny	140 %
cirok	99 %
cukorrépa	70 %
dohány	80 %
gyapot	105 %
zöldségfélék	60 %

A termelési kedvet minden bizonnyal az is befolyásolta, hogy az 1950-es esztendő kedvezőtlenül alakult: az országosan sujtó aszály mellett a község határát többször is nagyon elverte a jég.

A közigazgatási szervek a munkák végzésének ütemét is ellenőrizték. Mint kiderül, szabotálások miatt erre néha valóban szükség volt. A jó őszt kihasználva a község dolgozó parasztsága az őszi mélyszántást november közepére 95 %-ban teljesitette. A felszántatlan terület jórészt igaerővel nem rendelkező szegényparasztok tulajdonát képezi. A községi tanács határozata értelmében velük egyénenként állapodtak meg abban, hogy földjüket gépi erővel felszántják.[9] Ezeken az objektiv nehézségekkel küzdő szegényparasztokon kivül a kulákság körében voltak olyanok, akik nem végezték el rendes időben az őszi munkát.

" Egyes kulák traktortulajdonosok szántási kötelezettségük teljesitését elszabotálták, sőt megtagadták ... F. I. mezőkovácsházi lakos arra hivatkozva, hogy nem tud üzemanyagot szerezni, tagadta meg a szántási kötelezettségét. Id. Sz. J. mezőkovácsházi lakos traktorvezetőt nem biztositott a traktorához, de saját maga részére 10 kh-t felszántott " - olvashatjuk a Járási Tanács egyik jegyzőkönyvében.[10]

Ez év őszén egyébként jellemző volt a gépi szántás mennyiségi előretörése. A mezőkovácsházi járás viszonylatában a tsz-ek és tszcs-k 100 százalékosan gépi erővel végezték az őszi mélyszántást, az egyénileg dolgozók területének aránya pedig 33 % volt.[11]

A tanácsi szerveknek a termelés folyamatosságát és meghatározottságát biztositani igyekvő tevékenységét nem kis mértékben kedvezőtlenül motiválta a közellátás bizonytalansága és elégtelensége. Ez a probléma nem egy esztendőnek a gondja volt csupán, de már most, 1950-ben is vannak olyan jelek, amelyek vissza-visszatérve befolyásolják majd a lakosság politikai hangulatát, magatartását. A terménybegyüjtés teljesitését, sőt túlteljesitését különböző hangzatos akciókkal, vagy ha ugy nem ment, retorziókkal igyekeznek biztositani, ugyanakkor a lakosság elemi szükségleteinek kielégitésére kell kisérleteket tenni.

Álljon itt példaként egy, a járás egészére jellemző adalék: " áruellátás terén különösen Nagybánhegyes, Mezőkovácsháza, Végegyháza és Kevermes községekben észlelhető,hogy a lakosságnak téli bakancs és gumicsizma úgy férfi mint nő, valamint gyermekek részére nincs biztositva. A cipőtalp is havi 8 - 10 kg-os kontingensben az őszi időszakra való tekintettel nagyon kevésnek bizonyul. Szükségesnek tartja a Kereskedelmi Osztály vezetője, hogy a falu lakossága ezen lábbelicikkekből a terménybegyüjtésben jó eredményt mutató községek jutalmazása formájában nagyobb áruellátásban legyen részesitve.[12] A mezőkovácsházi tanács vb-ülésén pedig " Sódar János vb-elnökhelyettes bejelenti, hogy a községben a tej és burgonyaellátás terén nehézségek vannak, márpedig az ellátatlan lakosság szükségletét biztositani kell, különös tekintettel a terhes és szoptatós anyákra, valamint a 6 éven aluli gyermekekre ... Hasonló az eset a burgonyánál is. A beszolgáltatásra kötelezettek száma 13 fő, összesen 1 425 kg mennyiséggel, amiből megállapitható, hogy a községben burgonyatermeléssel nem igen foglalkozik a lakosság, csupán csak háztartási szükségletének erejéig. Az idei szárazság következtében az is olyan elenyésző, hogy kb. hat vagon burgonyára volna szüksége a községnek, hogy a szükségletet mérsékelten ki tudjuk elégiteni. "[13]

Milyen törekvések jellemzik ekkor a termelőszövetkezeti politikát ?

A járás területén tszcs-fejlesztő hetet szervez a Járási Tanács Mezőgazdasági

Osztálya - november 8-15 között -, hogy koncentrált agitációval segitse a már müködő csoportok megerősitését és újabbak alakulását. A téli időkben a járás területén hét vándortanfolyamot szerveznek - Mezőkovácsházán, Magyardombegyházán, Magyarbánhegyesen, Kunágotán, Dombegyházán, Almáskamaráson és Kevermesen. A tanfolyam célja a mezőgazdaság szocialista átszervezése döntő kérdéseinek ismertetése. Tartama két hét, 11 előadással. A tanfolyam előadóit gépállomási és tszcs-dolgozókból képezték ki, kijelölésükről a megyei tanács mezőgazdasági osztálya gondoskodott. A hallgatók szervezése a helyi DÉFOSZ szervezetek feladata volt; optimálisan 50-60 dolgozó paraszt részvételére számitottak. Az első tanfolyam Mezőkovácsházán, november 20-án kezdődött, és szép eredménynek számitott, hogy 46-an hallgatták végig. [14]

Az elméleti előrelépés mellett fontos gyakorlati intézkedés volt a mező- és erdőgazdasági ingatlanok részleges tagositásáról szóló 16.100/1950 F.M. sz. rendelet, melynek alapján a kovácsházi járásban is megalakultak augusztus 21-én a tagositó bizottságok / Battonyán, Dombegyházán, Kevermesen, Dombiratoson, Kunágotán, Almáskamaráson , Nagykamaráson, Medgyesegyházán, Reformátuskovácsházán, Végegyházán, Mezőhegyesen és Kaszaperen /. Meg kell jegyeznünk, hogy e bizottságok megalakulása néhol nehézségekkel járt: voltak helyek, ahol ellenségesen fogadták a tagositási törekvéseket. Az egyik községben például igy nyilatkoztak : " minek a tagositás, kár vele az időt tölteni, úgy sem lesz abból semmi, jönnek az angolok és megszünik az egész.[15] "

Ettől persze - ha nem is gondok nélkül - a karaván haladt.

Közös uton megtett esztendőt zártak a mezőkovácsházi szövetkezeti csoportok is. Milyen volt ez a közös ut ? Tekintsük át a szövetkezetek megalakulásától !

DÓZSA NÉPE ZÁSZLÓT BONT

Azokkal az emberekkel kell most szembenéznünk, akik elsőnek vállalták azt az utat, amelyre most már tárgyilagosan és büszkén tekintenek vissza.
Vállalásuk azonban korántsem a történelmi körülmények objektivitásán múlott csupán, hitük volt az a nagy erő, mely elindította a nagy sodrású folyamatot. Kaskötő János, az egyik alapitó tag is erről beszél, amikor a kezdetre emlékezik.

- Virágzott itt az egyéni gazdálkodás, akinek virágzott. A tsz-tagoknak a jövőbe való gondolkodása adta meg a bizalmat. A hite csak megvolt az embernek, hogy mienk a jövő.

Kikből szerveződtek Kovácsházán az első termelőszövetkezetek ? Akár a Petőfi akár a Kossuth, akár a Dózsa termelőszövetkezetet nézzük, mindegyik esetben azt látjuk, hogy a volt nincstelenek, agrárproletárok voltak azok, akik a korábbi közös mostoha sors helyére közösen akartak jobbat.

- Aki szolgakenyerett evett, annak nem kellett sokat magyarázni - mondja Ugyancsak Kaskötő János.

Az első közös gazdaság a Petőfi tszcs volt, amely mint tizes csoport működött már 1949-ben.

A csoportnak csak a családfők lehettek tagjai.
Első elnökük Stefanidosz Ferenc volt, őt követte Csordás Mihály. 45 kh területen kezdték a gazdálkodást.
Ezt a földet a Katalin-major területén Nagy Sándor volt földbirtokos ajánlotta fel, akinek 100 kh-t hagytak meg.
Tőle kaptak gazdasági felszereléseket is , lovat pedig Battonyán vettek.
Egy pár ló 17.000 Ft-ba került; akkoriban nagyon drága volt a ló.
A közös földterületen kivül minden családnak volt még 3-3 hold kishaszonbéres földje, melyet azonban a csoport megalakulásakor nem vittek még a tsz-be.
Állatállományukat egy kocatörzs jelentette , melyet az államtól kaptak.
Ez a húsz koca - szaporulatával - adta a tulajdonképpeni ellátást, a tagok élelmét.
Középlejáratú hitelként öt év alatt kellett az értékét visszatériteni.

A Kossuth tszcs 1949. őszén alakult.
Elnöke Körösfalvi Mihály volt.
16 család alkotta a csoportot. Köztük a volt agrárproletárokon kivül néhány községbeli gazda is volt.
Mintegy 200 kh földön gazdálkodtak, melynek nagyrésze állami tartalékföld volt.

Nehezitette a munkát, hogy ez a földterület csaknem ötven helyen - szétszórtan - volt.

Volt ugyan húszholdas táblájuk is, de sok volt a 2-3 holdas kis darabföld.

A tszcs központja a Simonyi - majorban volt, másik központi területük a Henrik - major volt, ahol az állattenyésztés folyt.

Hasonlóan a Petőfihez, a Kossuth tszcs is kapott egy kocatörzset. Tizenkét tehenüket a Pap Elek - féle tanyán helyezték el.

A föld müvelésére két lovuk volt, melyeket kölcsönpénzből vettek, és ezekhez vásároltak egyet - egyet saját erőből, amikor valamilyen termést - hagyma, kender, stb - átadtak.

Gépesitettségről akkor még nem volt szó ; az uraságtól maradt vetőgépen kivül semmi sem volt.

A betakaritás kézi erővel, a hagyományos módon történt.
Az aratást, törést, csukorrépaszedést kalákában végezték, az egész család részvételével.

A harmadik csoport, mely ugyancsak az első időkben alakult, a ref.-kovácsházi Dózsa volt.

Első elnöke H. Kocsis Lajos volt. Szervezésében a földmüvesszövetkezet vett részt elsősorban, és itt is főként a tanyán élő volt cselédek léptek be a csoportba.

Három pár lovat vittek be a tagok, gazdasági felszerelést - traktort, ekét, cséplőgépet - pedig Sármezei Endre volt földbirtokos gazdaságából " örököltek " .

Központjuk is a volt Sámezei - tanyán volt.

Gazdálkodásukat ugyanez jellemezte , mint az előző két csoportét : a hagyományos növényeket - búza, kukorica, cukorrépa, kender - termelték főleg, a hagyományos módszerekkel.
Földterületük mintegy 200 kh volt.

Ezek a méretek, arányok, körülmények hasonlithatatlanok a maiakhoz.
Csakúgy, mint hasonlithatatlanok az életszinvonalbeli különbségek is.
Nem mondunk vele újat, ha azt mondjuk, hogy a tsz-tagok szegények voltak.

Az egyéni gazda ünnepen feketében járt . A tsz-tagnak nem volt mindig ünneplő ruhája.

Ennivalója se volt mindig. A mezőgazdasági osztály előlegezett ugyan, hogy az új termésig meglegyen a kitartás, de még igy is előfordult, hogy mezitlább kellett felvonulni a községházára, hogy kenyérhez jussanak.

A Kossuth tszcs-ben nemegyszer előfordult, hogy nem mentek ki a tagok dolgozni, mert éheztek.
Ha kimentek is, 9-10 óra tájban lefeküdtek , mert nem birták a munkát.

Kenyérnek való gabonát a Petőfitől kaptak kölcsön.
A kenyérhez zsirt pedig az elnök szerzett egy bödönnel, amit talicskán tolt egyik tag házától a másikig, és mérte szét.

De nemcsak az emberek, az állatok is éheztek.
A lovakat a legfontosabb munkákra kellett kimélni, a disznóknak kukoricát kellett szerezni, hogy éhen ne pusztuljanak.

Ebben a nehéz helyzetben az emberi viszonylatok is élesedtek.
Kocsmai lökdösődések, utcai hangoskodások, gúnyolódások jelezték, hogy itt osztályharc folyik.

Mosolyogva idézi az egyik alapitótag, hogy miket énekeltek a kulákoknak ebben az időben :

" Megállj piszkos kulák,
Nem lesz kukoricád ,
Az állami góré előtt
Szétrugjuk a p......d ! "

A gazdák sem finomkodtak velük. Mikor egy alkalommal például Csordás Mihály beszédet tartott a községháza ablakából, utána az utcán leköpdösték. Akkor még a községi tisztviselők sem szívesen tárgyaltak a tszcs-tagokkal; féltek, hogy kolhozszaguk lesz.

A párt és a kormány politikája azonban a jövőbe vetett hit mellett gyakorlati támogatást is jelentett a bizakodóknak, és igy történhetett, hogy a nehéz indulás után megkezdődött a kibontakozás.

A SZÖVETKEZETI GONDOLAT ERŐSÖDÉSE

1951 előbbre vitte Mezőkovácsházán is a szövetkezeti gazdálkodás ügyét. Ebben szerepet játszott az egyéni kisgazdák elhatározása is, nem volt azonban jelentéktelen az állami-társadalmi szervek és testületek agitációs és hivatali tevékenysége sem.
A junius 10-i községi tanácsülési jegyzőkönyvben ezt olvashatjuk: " Termelőszövetkezeti csoportjaink erősitése érdekében a V.B. elhatározta, hogy az ide vonatkozó agitációs munkát már most megkezdi, belevonva egy- egy csoporttagot, rámutatva a csoportok eddigi eredményeire, és felhivjuk a figyelmet arra, amit különösen a Petőfi tsz végez a növényápolás terén, ahol már határidőre elvégezték az összes munkálatokat, és munkafelajánlásukkal segitségére siettek a Kossuth tszcs-nek, hogy ők is el tudják végezni növényápolási munkálataikat. " 16
A következő tanácsülésen Sódar János vb-elnökhelyettes, a mezőgazdasági állandó bizottság elnöke jelentésében arról szól a termelőszövetkezetekkel kapcsolatosan, hogy azok további erősitése végett a tanács végrehajtóbizottsága közvetlenül belefolyt a felvilágositó munka szervezésébe; ennek keretében kisgyüléseket szervezett, ahol rámutatott a nagyüzemi gazdálkodás előnyeire. Csoportjaink közül - mondotta - különösen a Petőfi tszcs tünt ki, amely az aratási munkálatokat jóval határidő előtt biztositotta, a növényápolási munkálatokban pedig az Uj Élet tszcs, bár az aratási munkálatoknál lemaradás mutatkozott, ami betudható annak, hogy

földterületükhöz viszonyitva tagjai létszámá-val gépi erő nélkül azt biztositani nem tudta. Ebben a munkában a községi tanács végrehajtó bizottsága aktiv segitséget nyújtott. A tanács és a tszcs-k közötti kapcsolat állandóan mélyül, a fennálló problémákat kölcsönös megbeszélés alapján oldják meg, mig fel-fejlesztésük érdekében a további felvilágositó tudatositó és meggyőző munkát állandóan napirenden tartjuk. [17]

A felfejlesztésben Mezőkovácsházán is szerepet játszott a részleges tagositás, amiről a községi tanácsülés augusztus 14-én tár-gyalt. A vonatkozó miniszteri rendeletet Vasvári József vb-elnök ismertette. Közölte a rendelet fontos előirását, mely szerint a tagositás során elsősorban az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek földjét kell kijelölni. Ezt követően a fennmaradó legjobb földeken, le-hetőleg egy darabban kell kijelölni az egyéni-leg gazdálkodó dolgozó parasztok eddig szét szórt földterületeit is. Közölte, hogy a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok a tagositás során kijelölt táblákat, továbbá az egyé-nileg gazdálkodók a részükre kijelölt csereterületeket csak a rajtuk lévő növények betakaritása után vehetik birtokukba. Vagyis a föld eddigi használója az általa elvetett terményeket maga köteles betakaritani. A föld jelenlegi használójának kell elvégeznie a tarlóhántást, és biztositani kell a másodvetések folyamatos elvégzését is, hogy a mezőgazdasági termelés terén semmi fennakadás ne le-gyen.[18] A tagositással kapcsolatosan egy későbbi vb-ülési jegyzőkönyv megjegyzi, hogy vele szemben ellenséges hirverés nem észlelhető, és a munkálatok ütemezés szerint rend-

ben folynak. [19] Mint azonban a későbbiekben látni fogjuk, nem volt a dolog ennyire egyértelmü.

Mint fentebb emlitettük, a felfejlesztésben szerepet játszott az egyénileg dolgozó pa-rasztság egy része tudatának megváltozása, vagy látszólagos megváltozása is. Érdemes ezzel összefüggésben idézni az augusztus 14-i tanácsülés néhány hozzászólójának szavaiból.

" Csiki Ferenc tanácstag rámutatott a termelőszövetkezetek felfejlesztésének jelentőségére, és mint tszcs-tag ismertette részletesen az új jövedelemelosztási rendszert, és felszólitotta a tanácstagságot, hogy példamutatásukkal hassanak, oda, hogy minél több dolgozó paraszt lépjen a nagyüzemi gazdálkodás ut-jára. " [20]

" Tóth Pál hozzászólásában rámutatott arra, hogy szocialista társadalmat csak szocialista nagyüzemmel lehet épiteni. Apró árutermelők nem birják a versenyt a nagyüzemi gazdaságokkal, a gépeket nem lehet kihasználni, és idővel kapitalizálódnának az erősebbek a gyengébbek terhére, és újból kizsákmányolókká válnának. " [21]

" Lovász Sándor hozzászólásában rámutatott arra, mint egyéni gazdálkodó, most már világosan látja, hogy az egyetlen helyes ut az, ha mindannyian termelőszövetkezetbe csoportosulnánk, mivel az elaprózött egyéni parcellákon való termeléssel nem lehet a ver-senyt felvenni a nagyüzemi gazdálkodás eredményeivel -, igy javasolja, hogy minden egyé-

ni gazdálkodó gondolkozzék, és fontolja meg, és mielőbb lépjenek be a tszcs-kbe, és lehe tőleg a tanácstagok járjanak ebben is az é-len, és mutassanak a kivül álló parasztság felé jó példát." 22

Ha brosura-izü is némelyik megfogalmazás benne van már a tudat mozdulása, a mozgósitó szándék. Nem sokkal ez után a tanácsülés után, augusztus 24-én és 25-én nagygyülést tartott a vb., amelyen mindkét alkalommal szép számmal jelentek meg a község dolgozó parasztjai, és a termelőszövetkezetek iránti érdeklődés különösen a középparasztság részéről volt élénk.

Valószinünek látszik, hogy a kialakult hangulatba belejátszott az is, hogy felsőbb inspirációra az egyes községek termelési versenyre hivták ki egymást. Bár ezek a kihivások jobbadán csak formalitások maradtak, bizonyos értelemben mégis sokakat kimozditottak saját udvaruk keritésein túlra. Polgár község például a tavaszi mezőgazdasági munkák határidőre való elvégzésére hivta ki Mezőkovácsházát. 23 Mezőkovácsháza a községi tanácsülés határozata alapján ugyancsak a tavaszi mezőgazdasági munkálatok időre való elvégzése érdekében párosversenyre hivta ki Medgyesegyháza községet. A versenykihivás szempontjait a v.b. állandóan hirdeti, és oda hat, hogy annak alapján a községben lévő egyéni dolgozó parasztok is hivják ki egymást páros versenyre.24 A Járási Tanács Mezőgazdasági Osztályának értékelése szerint Medgyesegyházával szemben a párosversenyt Mezőkovácsháza nyerte, és a járási vándorzászlót is elnyerte.

A versenykihivások sorában szerepel még Jászapáti község kihivása a cukorrépatermelésre, melyet Mezőkovácsháza elfogad, és a 160 mázsás holdankénti átlag helyett 165 mázsa teljesitését vállalja. 25

Aktivitásban tehát nem volt hiány 1951-ben Vessünk azonban pillantást a gazdálkodás körülményeire is !

A tavaszi vetéstervet a község külön egyéni gazdaságokra és külön tszcs-kre fel - bontva globálisan kapta meg. a Járási Tanács Mezőgazdasági Osztályától, és ezt a végre - hajtó bizottságnak dülőkig és egyénekig le kellett bontania. A lebontott tervet aztán népnevelői munkával kellett ismertetni, és oda hatni, hogy azt a dolgozó parasztság el is fogadja. 26 A tsz-tagok mentesültek ezektől a népnevelői zaklatásoktól.

Az év rosszul indult: a kitartó esőzés nagyban hátráltatta a tavaszi vetést, maximálisan ki kellett használni a munkákhoz kedvező időszakokat. A vetésekkel kapcsolatosan ugyancsak szerep jutott a községi tanácsnak abban is, hogy a minisztertanácsi határozatnak abban is, hogy a minisztertanácsi határozatnak érvényt szerezzen, mely szerint - a lehetőségekhez alkalmazkodva - csak csávázott magot vessenek. A községi tanács udvarán két szelektort és csávázót állitottak munkába, hogy a vetőmag tisztaságát és jó minőségét biztositsák.

Nem volt problémamentes ebben az évben az aratás és a cséplés sem. Az aratásra 140 aratópár szerződött, a cséplészhez 9 cséplő-

gép állt rendelkezésre. Az aratás ütemét a következő adatok jelzik: az őszi árpa aratása junius 18-án kezdődött. A rohamosan érő búza aratásával 20 %-nál tartanak julius 2-án, 9-én pedig a kenyérgabona aratásával 99,8 %-ban végeztek, a tavaszi árpával pedig 78 %-nál tartanak.[27]

Földbolyditotta a község hangulatát a tanácsnak az a határozata, hogy a cséplés és a beszolgáltatás meggyorsitása érdekében közös szérüket létesit Ondák Ráfael tanyáján, Zsiros, Zsótér és az úgynevezett Mihály féle földön.[28] A lakosság a hagyományos cséplési szervezettségi módtól való eltérésben tulajdonjogi sérelmet is érzett, és erőszakos agitációs módszert látott benne, mely a közös gazdálkodás felé tereli, ezért háborgott ellene.[29] A cséplés julius 12-én indult, és szeptember 10-re fejeződött be. A munkák zavartalanságát nagyban hátráltatta és akadályozta, hogy a cséplőmunkások közül többen otthagyták munkahelyüket, mert sem nekik, sem családjuknak nem volt élelmük, és éhezve nem voltak képesek dolgozni. Az igy hiányosan maradt munkacsapatok természetesen nem tudták biztositani azt a teljesitményt, amit kellett volna. A tanács egyrészt élelmiszerjuttatással, másrészt retorziókkal próbálta kitartásra birni a cséplőmunkásokat. Amint egyre többen hagyták el munkahelyüket, figyelmeztették őket, hogy " a községi tanácsnak módjában áll, hogy bevonja azoknak a munkásoknak a gabonajegyét, és megvonja az őrlési engedélyt mindazoktól, akik munkahelyüktől indokolatlanul távol maradnak.[30]

A termelőszövetkezeti csoportok közül a Petőfi és az Uj Élet minden munkát időben és rendben elvégzett. Beadási kötelezettségük teljesitésével is példát mutattak az egyénileg dolgozó parasztok számára. A Petőfi tszcs 154 q gabonát adott be, ebből 74 q-t mint felesleget " C " vételijegyre ; az Uj Élet tszcs 311 q-t, ebből mint felesleget " C " vételijegyre 140 q-t.[31]

A Kossuth tszcs gazdálkodásával problémák voltak. Már tavasszal kénytelen volt felfigyelni rá a tanács, hogy " a tszcs gyümölcsöse nincs kellőképpen gondozva; a gyümölcsöst legeltetés céljára használják fel, ami a dolgozó parasztság felé nem mondható példamutatásnak ... "[32] Fentebb is emlitettük már, hogy a növényápolási munkákban a Petőfi tszcs segitett rajta. Az aratásban is elmaradt a csoport. Julius 9-én vb-határozat született a segitségnyújtásra vonatkozóan : " szükséges, hogy a DISZ kebeléből, valamint a többi tömegszervezetből brigád szerveztessék. " E lemaradások megitélésénél az igazság okáért feltétlenül számitásba kell vennünk egyéb tényezők mellett azt az objektiv adottságot, hogy a tszcs földterülete kisebb-nagyobb parcellákban nem kevesebb, mint 25 helyen volt.

AZ ALKOTMÁNY TSZ SZÜLETÉSE NEHÉZ ESZTENDŐK

Ez az ősz a termelőszövetkezetek szervezeti élete szempontjából, és a távolabbi jövő szempontjából igen lényeges változást hozott.

A Megyei Tanács V. B. Mezőgazdasági Osztályának iratai őrzik a Földmüvelésügyi Minisztériumhoz október 10-én keltezett jelentésben, hogy " a mezőkovácsházi Petőfi III. typusú tszcs - müködési eng. sz. 231.147 - egyesült a mezőkovácsházi Kossuth-tal - müködési eng. sz. Me-319- és újabban Alkotmány néven szerepel. "[33] Az egyesüléstől sokat vártak a tagok is és a vezető szervek is, hiszen a kis szövetkezeti csoportok egyenként nem tudtak megbirkózni a rájuk nehezedő állami terhekkel úgy, hogy tagjaik számára megfelelő életszinvonalat biztositsanak. A kötelező beszolgáltatásokban több tekintetben elmaradtak, hiszen tagjaik elemi szükségleteit sem tudták minden esetben kielégiteni. A gabonabeadás fentebb emlitett kényszerü példaadása mellett az egyes tszcs-knek a következő teljesitetlen kötelezettsége volt:

Uj Élet: állatbeadásából hiányzik 16.000 búzakilogramm, 2.400 tojás, 80 kg baromfi, 2.300 Ft adó;

Petőfi: 1.100 búzakilogramm állatból, 102 db tojás, 13 q baromfi, 3.589 Ft pénzadó;

Kossuth: 1 q kenyérgabona, 12,5 q állat, 20 q burgonya, 115 db tojás, 17 q baromfi és 628 Ft pénzadó.[34]

A következő esztendő sem hozott kedvező változásokat, sőt visszavetette azok önbizalmát is, akik hittek a szövetkezeti gazdálkodás fölényében. Annak ellenére, hogy a község 1952. szeptemberében termelőszövetkezeti község lett / a község parasztságának 80 %-a hét termelőszövetkezetet alkotott, és

mindössze 80 család maradt kivülálló 20 kh földdel / és befejeződött az általános tagositás, a felduzzasztás nem használt minden esetben a termelés szervezettsége és a munkaerkölcs szempontjából, s ezek miatt a szövetkezetekben csak szaporodtak a gondok.

Továbbra is szorgalmazzák a munkaversenyeket. A március 9-i tanácsülési jegyzőkönyvben azt olvashatjuk, hogy " az Alkotmány tszcs kihivta versenyre az Uj Élet tszcs elnökét és dolgozóit úgy az állami kötelezettség teljesitése, mint a vetés, növényápolás és betakaritás terén. " Néhány aktuális látszat-felajánlással is találkozunk: " Rákosi elvtárs születésnapjára az Alkotmány tsz felajánlotta, hogy az üzemtervi előirányzatnál pl. búzából 1 q-val, tengerinél 5 q-val, cukorrépánál 50 q-val többet termel ".[35]
Vagy: "Rákosi 60. születésnapjára vállalják a baromfiól elkészitését, és a bekötő utat, mely a csoportot a közös uttal összeköti, elkészitik, és a szérüskertet tisztán tartják."[36]

A községi tanács továbbra is aktivan részt vett a mezőgazdasági munkák irányitásában. A tavaszi munkák időbeni elvégzésére tervet készitett, amelyben négy körzetre osztotta fel a község határát. Ezekbe a körzetekbe 24 vetőgépet osztottak be, munkájuk irányitására pedig körzeti termelési felelősöket állitottak be. Tanácsi határozat is született, mely kimondja, hogy " minden erőt latba vetve május 1-re az összes tavaszi vetésü növényeket elvetjük, a búzaföldekről a kórét letakaritjuk, továbbá a borsó, zöldség, répa, stb. sarabolását elvégezzük. A tanács határozatilag kimondja, hogy a munkák határidőre történő elvégzése érdeké -

ben ápr. 15. után található szántatlan földeket kényszerhaszonbérlet utján hasznositja."
37

Sem az egyéni, sem a szövetkezeti gazdaságokban nem volt tehát továbbra sem szó az önálló gazdálkodásról.

Az országos helyzetet elemezve Donáth idézett munkájában a következőket irja ezekről az állapotokról: " a már emlitett állami célkitüzések érdekében a mezőgazdasági termelés és a termékforgalom túlnyomó részére kiterjesztett állami irányitás és ellenőrzés rendszabályai alól a közös gazdaságok sem voltak kivéve. Sőt ! A kistermelők százezreivel szemben az ellenőrzés nem lehetett teljes és eléggé hatásos, a viszonylag kevés számú szövetkezetet az állami szervek nemcsak irányitották, hanem - hangsúlyozzuk: a legjobb szándékkal - gyámkodtak felettük. A termelés, a termék és a termelés eszközei feletti rendelkezés a gyakorlatban a szövetkezetek túlnyomó részében nem a tagok, nem is a szövetkezeti vezetés, hanem az állami-tanácsi szervek kezében volt. Az állami beavatkozás a tsz-ek belső életére is kiterjedt. A jövedelem felhasználására, a részesedés rendszerére, sőt a vezető tisztségek betöltésére vonatkozó döntéseket is a párt- és állami szervek hozták, s ezeket a tagsággal jóváhagyatták. A szövetkezeti csoporttulajdon formális volt.

Mindennek az az igen fontos következménye támadt, hogy a szövetkezeti parasztok nem tekintették magukat tulajdonosoknak. A szövetkezetekben nem a parasztok társulását, hanem állami intézményt láttak.

A magyar termelőszövetkezetek történetében ez a látszat-szövetkezeti tulajdon időszaka.

S jóllehet ebben az időszakban a termelőszövetkezeteket valójában az állami- tanácsi szervek irányitották, a fontos döntések nem a szövetkezetekben születtek, a termelés kockázatát mégis a parasztoknak kellett viselniük. A tagok nem előre megállapitott ellenértéket kaptak munkájukért, hanem a termelés mindenfajta költségeinek levonása után a bizonytalan összegü maradékot osztották fel az év végén a tagok és a tsz-alap között.

Igy azután a tsz-parasztok igazán sem tulajdonosai, sem munkásai nem voltak a szövetkezetnek. Nem voltak tulajdonosok, mert a tulajdonosi jogkört nem gyakorolhatták. És munkások sem voltak, mert nem kaptak munkabért, emellett viselniük kellett a termelés kockázatát. Ez a se hus se hal állapot általában kedvezőtlenebb volt szá - mukra, mintha kistulajdonosok vagy bérmunkások lettek volna."[38]

Mivel jellemezhetjük ebben az esztendőben a község, illetve a tsz-ek termelő tevékenységét ?

Terhekkel indultak. Igen kedvezőtlenül alakult az állattenyésztés helyzete. Az 1951 évi sertéstenyésztési tervet ugyan a Ref - kovácsházi Dózsa 180 %-ra teljesitette - ami a járásban a legmagasabb volt -, az Alkotmány erejéből már csak 53 %-ra futotta. Hizósertés-beadási kötelezettségéből az Uj Élet teljesitett 4 q 70 kg-ot / hátraléka ma -

radt 14 q /, az Alkotmány nem adott be semmit.[39] Beadási tervük teljesitéséhez az Uj Életnek 15, az Alkotmánynak 12 db süldőt kellett volna vásárolnia.[40] Az előállt súlyos helyzet okai között bélférgesség, takarmányhiány, gondatlan kezelés szerepel.[41]

Nem különb a helyzet a baromfitenyésztésben sem. Az Uj Élet 62 %-ra teljesiti a tervét. Igaz, a járási átlag is csak 35 %-át éri el az előirányzatnak a tszcs-kben.[42]

Fentiek tekintetében az év végén sem lesz kedvezőbb a helyzet. Az Alkotmány tsz-nek például az állammal szembeni beadási kötelezettségeinek teljesitése után mindösszesen 34 q abraktakarmánya maradt, az öszszes állat számára. Igaz, a községi tanács fölhivta a figyelmet, hogy a kalászosok után vessenek másodvetésü növényeket, mert a késő tavaszi fagykárok miatt kevesebb takarmánytermés várható, sem ennek nem lett foganatja, sem pedig a silózásra való felhivásnak. A Járási Tanács Mezőgazdasági Osztályának október 23-i jelentésében az áll, hogy egyáltalán nem silózott még az Alkotmány, az Uj Élet és a Ref-kovácsházi Dózsa.

A növénytermelésben nagy gondot okozott a kender miatti kiesés. A járás 1951-ben kenderből közel 3 000 kh tervet kapott, és az itt lévő gyárak ezt nem voltak képesek feldolgozni. Igy fordulhatott elő, hogy 1972. márciusában pl. a Ref-kovácsházi Dózsa tsz még a múlt évben termelt kendert szállitotta.[43]

A község kalászos vetésterülete ez évben 3 175 kh volt. Az aratási munkák elvégzésére kilenc napot terveztek. A munkákhoz biztositva volt 550 kaszás, ugyanannyi marokverő és 200 kévekötő. Emellett a behordáshoz is biztositva volt a szükséges iga- és kézierő.[44] A cséplészhez a gépállomás munkáját lehetett igénybe venni, ahol 21 cséplőgép volt. Ezekhez - a járási munkaerőgazdálkodási csoport május 22-i jelentése szerint - 11 munkacsapat teljesen, 6 részben biztositva volt, 4 pedig még teljesen hiányzott.[45]

Egyéb tekintetben a növénytermelés terén a növényvédelmi munkák rendben folytak, a betakaritást és az őszi vetést azonban nagymértékben megnehezitette a csapadékos időjárás.

Mint emlitettük, a község 1952. szeptemberében termelőszövetkezeti község lett. Hét termelőszövetkezete: Alkotmány / elnök Csordás Mihály, párttitkár Faragó Imre /, Uj Élet / elnök Blahó András, párttitkár Gombos Pálné /, Bajcsy-Zsilinszky / elnök Boros Mihály, párttitkár Számfira György /, Rákóczi / elnök Tóth József, párttitkár Sáfrány Mátyás /, Törekvő / elnök Zengő József, párttitkár /, Rózsa Ferenc / elnök Vig Illés /, Uj Barázda / elnök Papp Gyula /. A községben tsz-be lépők összesen 1 159 kh földet vittek be.

A nagy mozgást jellemezni lehet a járás területére vonatkozó adatokkal is. Július 1-től szeptemberig a régi tszcs-kbe belépett 1 043 család, 1 166 taggal, 6 087 kh föld-

del. Ebből középparaszt 227 család. A já - rás területén 19 új csoport alakult / 12 hármas tipusú és 7 egyes tipusú / 1 308 családdal, 1 598 taggal, 7 778 kh földterülettel. Ebből középparaszt 337.[46]

Nem lehet vitás, hogy ezekben a számokban erőteljes agitáció is érvényesült, bár az is igaz, hogy drasztikus eljárásokat csak a kuláklistán lévőkkel szemben alkalmaztak. Az ingatlanvégrehajtáson kivül úgynevezett " célitéletekkel " is sújtotta a biróság azokat a kulákokat, akiknél valamilyen szabálysértést vagy vélt szabálysértést vettek észre. Ez utóbbi eljárásra álljon itt példának O. B. 26 holdas mezőkovácsházi kulák esete, aki május 24-én 1 100 □ kendert engedély nélkül kiszántott. Cselekménye elkövetését követő harmadik napon a battonyai járásbiróság 8 hó börtönre; 1 200 Ft pénzbüntetésre és 2 000 Ft vagyonelkobzásra, valamint 3 évre a közügyektől eltiltásra itélte.[47]

A fentebbi általános kép megrajzolása után nézzük, hogyan értékelik felsőbb szervek a tsz-ek helyzetét és munkáját !
A községi tanács 1953. január 5-én foglalkozott az Alkotmány tszcs helyzetével. Sódar József elnökhelyettes arról számolt be, hogy a v.b. a tszcs munkáját tüzetesen átnézte, és ennek alapján tudják az elért eredményeket, de rá tudnak mutatni az elkövetett hibákra is. Megállapitotta, hogy az állatállomány elhelyezése igen jó, csak minden téren nagyobb súlyt kell fektetni a gondozásokra. A baromfiólban pl. bent volt vagy háromnapos piszok, a sertésól szintén nincs minden nap kitakaritva.

Az igen helyes, hogy a beteg lovakat külön tették, hogy a többit meg ne fertőzze. Helytelen azonban az, hogy három pár lóiga bent volt az istállóban akkor, amikor a mélyszántással el van maradva a csoport.

A könyvelési munkálatok sincsenek rendezve a zárszámadás óta. A zárszámadás megtörtént, és van olyan dolgozó, aki keresett 8 q búzát, 1 q árpát és 800 Ft-t. Azonban van olyan is, aki 1 q-t keresett, mert a munkát csak kerülte.

A vetést már rég elvégezték, és még van olyan csoport, amely nem vetett el.

Összegezésként azt állapitja meg, hogy a csoport jó munkát végzett, attól függetlenül, hogy eredményei mellett hibák is vannak.[48]

Többet, de kedvezőtlenebbet mondanak el a fönnmaradt jegyzőkönyvek az Uj Élet tszcs -ről, melynek belső, szervezeti életével már az év elején problémák voltak. Nem volt például könyvelőjük. Amig nem tudtak szerezni, kisegitésként vagy a földmüvesszövetkezet, vagy a legközelebbi tszcs könyvelője végezte a könyvelést.[49] Súlyosbitotta a helyzetet, hogy míg az elnök iskolán volt, a hangoskodók különböző szabálytalanságok elkövetésére vették rá a vezetőséget. Például: a helyettes elnök beleegyezésével a tejet szétosztották a tagok között, ill. olyan határozatot hoztak, hogy családtagonként osszák szét, mindenkinek egyformán. Az elnök hazaérkezése után ezt a rossz intézkedést megszüntette. Hiába volt ezzel kapcsolatosan, hogy a csoport párttitkára tudott róla, hogy olyan határozatot hoztak, ami ellentétes a szövetkezet a-

lapszabályával, mégsem helyezkedett szembe vele, hanem hallgatólagosan tudomásul vette, nem tett jelentést róla.[50]

A Járási Tanács V.B. is súlyos mulasztásokra mutat rá: " az Uj Élet tszcs-ben a 224 db sertés közül eddig 124 db hullott el; a tszcs-ben nem alkalmazták a munkaegység-levonást; silótervüket 50 %-ban teljesítették; a gazdaság, udvarán rendetlenség van ... " [51]

Csernák József községi vb-titkárnak az Uj Élet munkáját értékelő beszámolója igy hangzik: " Elvtársak ! Először is, mikor az irodába bementem, mindjárt észrevettem, hogy a zárszámadás nem jó, mert vagy öt elvtárs bele volt bújva a zárszámadás javitásába, mert nem volt kellően vezetve a könyvelés, és a hiányos könyvelés miatt rossz az egész zárszámadás.
Több olyan eset előfordult, hogy az előleg nem lett bevezetve, vagy olyanok fértek a könyvhöz, akiknek nem lehetett volna. Mert van olyan is, amit kiadtak, aztán át lett húzva, és ezáltal nem vették bele az év végi számadásba, holott azt a tag megkapta.

Hiányosság mutatkozik a sertésgondozásnál, mert az ólra nincs felrakva a dudacserép, pedig ez egy félórás munka két embernek; és ezáltal becsorog az egész ól. A kút környéke tele van trágyával, és a trágyalé belefolyik a kútba. A baromfiól sincs gondozva.

Azonban meg kell, hogy emlitsem, van jó munka is, mert a szarvasmarhagondozás kifogástalan, vagy a kertészet, ami igen gondozott, és már a téli saláta szépen hajt. De nem jó példa az, hogy a gazdasági felszerelés kint ázik az udvaron - a szin üresen áll. "[52]

Fentieket még kiegészitik a battonyai járásbiróság megállapitásai, melyekkel a társadalmi tulajdon hanyag kezelése miatti itéleteket indokolja: " A mkh-ai Uj Élet tszcs-ben 1952 őszén a sertésállomány nagy mennyiségben kezdett hullani, s igy 240 sertésből 180 db, az állomány 3/4 része elpusztult, holott a tszcs-nek 5 hónapos állattenyésztési szaktanfolyamot végzett sertéstenyésztő brigádvezetője volt Lukács János, aki azonban nem gondoskodott arról, hogy a sáros, nedves, zsúfolt ólakból, hova a sertések hasaljig érő sárban jártak be, átfázva pihenni sem tudtak, megfelelő elhelyezésükről gondoskodjon, többszöri hivatalos utasitás ellenére, pedig a karámban oly nagy volt a sár, hogy bakancsban az állatgondozók be sem tudtak lépni. A sertések egy része bélhurutot, tüdőgyulladást kapott, majd a helytelen és szükös takarmányozás folytán tömegesen hullottak, s ekkor az egyetlen szakember a sertések legnagyobb hullása idején otthagyta a tszcs-t és az Utépitő Vállalathoz ment el dolgozni. Varga János tszcs-elnök ismerte a sertések rossz elhelyezését, ennek ellenére a szükséges intézkedéseket nem tette meg, sem a brigádvezető Lukács János munkáját kellően nem ellenőrizte. A biróság ezért Lukács János vádlottat társadalmi tulajdon hanyag kezelése és a jószágállomány megfelelő állapotban tartásának elmulasztásával elkövetett közellátási büntett miatt 2 évi börtönre, 1000 Ft pénzbüntetésre, 1000 Ft vagyonelkobzásra, 3 évi közü-

gyektől eltiltásra, mig Varga János vádlottat társadalmi vagyon hanyag kezelése és az ellenőrzés elmulasztásával elkövetett bűntettek miatt 1 év 2 hó börtönre, 1000 Ft pénzbüntetésre, 1000 Ft vagyonelkobzásra és 3 év közügyektől eltiltásra itélte."[53]

Az itélet és a dolgok kiteregetése alaposan felbolyditotta a közvéleményt, de különösen nehéz helyzetbe hozta az Uj Életet, ahol új vezetőséget kellett választani: Ekkor lett a tszcs elnöke Blahó András. A többi tisztséget azonban nehéz volt betölteni, mert a tagok még brigádvezetői beosztást sem akartak vállalni.[54]

A tszcs-k legnagyobb gondja, ami a tavaszi munkákat is befolyásolta majd, az állatállomány elhelyezése és takarmányozása volt. A régebbi szövetkezetek közül az Uj Élet állatállományából sok ló annyira legyengült, hogy munkára fogni nem igen lehet őket. A Rózsa Ferenc tszcs-nél is hasonló a helyzet: több lovuk kidőlt a munkából.[55] A gyenge takarmányozás mellett a hanyagság is oka volt az előállott helyzetnek. A Rákóczi tsz egyik lógondozója pl. azt mondta, hogy az ő lovát elvitték, a másét nem gondozza. Az újonnan alakult tszcs-knél igen komoly problémát jelentett a közös jószág elhelyezése, mivel a korábban alakult csoportok az erre alkalmas helyiségeket már elfoglalták.[56]

A községi tanács igyekezett a súlyos helyzetben segiteni: Határozatilag kimondta a V.B. hogy a tsz-állatállomány átteleltetése érdekében a tszcs-nél állandó figyelem alatt kell tartani az állatállomány takarmányozását, gondozását

és elhelyezését, és a segitséget ahol kell, mindenben meg kell adni.[57] Az ilyen és ehhez hasonló határozatok gyakorlatilag csak formalitások maradtak, hiszen a tanácsnak sem voltak megfelelő anyagi erőtartalékai a segitségnyújtásra, pedig arra lett volna szükség.

A téli hónapokat sújtotta a legjobban a kötelező beszolgáltatás is. Az előző évi begyüjtés teljesitéséről a Járási Tanács V. B. január 2-i jegyzőkönyve tájékoztat:[58]

	Mezőkovácsháza	járási átlag
gabona	94 %	93 %
napraforgó	47 %	50,9 %
kukorica	85 %	92,7 %
burgonya	18 %	57,6 %
széna	73 %	92,8 %
tojás	89 %	99 %
baromfi	97 %	96 %
tej	104 %	108 %
sertés	97 %	109,8 %
marha	81 %	86 %

Beszédesebb ennél az 1953. első negyedévének a tszcs-kre vonatkozó kimutatása, mert ez éppen a takarmányozással van összefüggésben:

	terv	teljesités	%
sertés	3.996 kg	4.196 kg	105
marha	2.800 kg	3.572 kg	127
baromfi	300 kg	576 kg	192
tojás	1.000 db	184 db	18,6
tej	3.000 l	877 l	29,3

Fenti adatok az összes tszcsére együtt jellemzőek. Az alábbiak külön-külön mutatják az egyes tszcs-k teljesitését:

tszcs	tej/l. terv	tej/l. telj.	tojás/db. terv	tojás/db. telj.	baromfi/kg. terv	baromfi/kg. telj.
Alkotm.	5.090	-	246	28	124	86
Bajcsy-Zsilinszk.	5.009	-	240	35	121	105
Rákóczi	7.150	-	333	61	173	134
Rózsa F.	5.643	-	269	35	136	116
Uj Élet	7.275	877	348	29	176	92
Törekvő	1.281	-	62	31	31	41 [59]

A tavaszi munkák a nehézségek ellenére megkezdődtek és rendben folytak, bár az emlitett nehézségeken túl még bizonyos mérvü vetőmaghiány is hátráltatta a folyamatos munkát. Járás-szerte hiány mutatkozott kukorica, tavaszi árpa és zab vetőmagból.[60]

A munkaszervezést továbbra is próbálták a versenyszellem ébrentartásával befolyásolni. A Magyar Függetlenségi Népfront választási békeverseny felhivásának eredményeként, Hunya község versenykihivására születtek például az alábbi dokumentumok az Alkotmány, illetve az Uj Élet tszcs-k részéről:

Az Alkotmány tsz részéről megjelent Csordás Mihály elnök és Faragó Imre párttitkár a következő pontokba foglalt felajánlásokat tették:

1. Vállaljuk, hogy a begyüjtés terén úgy a baromfi, tojás, tej első négy hónapi tervét 110 %-ra, valamint a pénzügyi tervünket ugyancsak erre az időre 100 %-ban teljesitjük május 1. napjára.
   Emellett a napi háromszori fejést bevezetjük.

2. Vállaljuk továbbá, hogy minden kapás terményünket egyszer, répa, borsó, hagymát kétszer megkapáljuk, valamint a dohánypalántákat kiültetjük ugyancsak május 1. napjára.

3. Végül vállaljuk, hogy a 2 éves állattenyésztési terv biztositása érdekében meglevő állatainkat / tehén, koca / befedeztetjük, és a takarmányozást legeltetéssel pótoljuk, melyen keresztül állataink kondicióját feljavitjuk a tenyésztés és a termelés érdekében.

Csordás Mihály elnök	Faragó Imre párttitkár

Az Uj Élet részéről megjelent Blahó András elnök és Gombos Pálné párttitkár a következő pontokban foglalt felajánlást tették:

1. Vállaljuk, hogy a begyüjtés, valamint a pénzügy terén az első 4 havi tervünket május 1. napjára 100 %-ban teljesitjük.

2. Továbbá vállaljuk, hogy a mezőgazdasági munkálatok terén a minisztertanácsi határozatban lefektetett időpontok előtt 10 nappal a gyomtalanitási munkálatokat elvégezzük, azoknál a növényeknél, amelyek egyelést igényelnek, azokat május 1. napjára kétszer megka-

páljuk, az összes kertészeti palántákat kiültetjük.

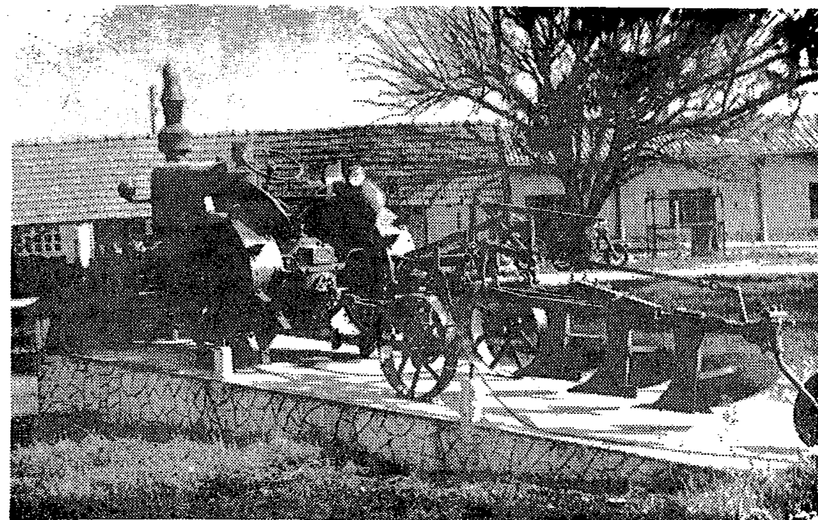
3. Végül vállaljuk, hogy az állataink óljait, istállóit tisztán tartjuk, kimeszeljük, a napi háromszori fejést bevezetjük, állataink takarmányozását a legelő helyes kihasználásával megjavitjuk, hogy kondicióban és termelésben a legnagyobb hasznot érjék el.

Blahó András	Gombos Pálné
e l n ö k	párttitkár [61]

Nem nehéz alkalmazni ezekre a felajánlásokra egy korábbi megállapitásunk igazságát: jórészt látszat-vállalkozások voltak ezek; az amúgy is elvégzendő feladatokat tartalmazták.

A szervezési problémák közül a földkérdés Mezőkovácsházán is nagy gondként jelentkezett. Korábban beszéltünk arról, hogy az 50-es évek elején – a tagositások során – sokan elhagyták a földjüket.

Az igy fellépő munkaerőhiányt nehezen, vagy egyáltalán nem lehetett pótolni. Lipták András, a Járási Pártbizottság mezőgazdasági osztályának vezetője úgy látja, hogy a tszcs-kben nem tesznek meg mindent a családtagok munkába való bevonásával ennek a helyzetnek a javitására. Azt javasolja, hogy a családtagokat is szervezzék be rendes tagokká, és ugyanúgy mérjék ki számukra is azt a földterületet, melynek megmunkálásáért felelősek.[62] Ez a törekvés nem sok eredményt hozott. A község nem tudta teljesiteni a május 1-i felajánlásokat, nem fejezték be a szántást-vetést. Ekkor azt a módszert próbálták alkalmazni, hogy felhasználják és bevezetik a gazdátlan területeket, majd megkeresik a gazdáját, és azokkal, akik az iparban dolgoznak, valamint a felderitett tulajdonosokkal megtérittetik a szántási és vetési munkálatok dijait.[63] A kérdést persze igy sem lehetett megoldani: Ezért volt az, hogy a tszcs-elnökök egyhangúan kérték az állami tartalékföldek leadását, mert csak annak a területnek a megmüvelését látták biztositottnak, amellyel a tagság belépett a csoportba.[64] Jegyezzük meg, hogy ebben az évben a járásban összesen 6.098 kh. állami föld volt, ebből hasznositva 5.215 kh; Mezőkovácsházán nem hasznositott 291 kh.[65]

G – 35-ös traktor – a hőskorból

Nem kétséges, hogy a kialakult nehéz helyzetben nagyon sokan jószándékúan a megoldások helyes és járható útjait, lehetőségeit keresték, a körülményekből adódóan - elsősorban a központi vezetés hibájából még is sok türelmetlen és félreérthető, bizalmatlanságot keltő intézkedés született.

Továbbra is napirenden volt a kulák-kérdés. Annak okát, hogy a község pénzügyi tervének teljesitésében lemaradt, abban látják, hogy " a kulákok nem akarnak adót fizetni, bár rendelkeznek még olyan anyagi erővel, hogy adótartozásukat be tudnák fizetni ..., de nem akarnak szocialista országunk épitéséhez hozzájárulni. "66 Mások az adóbeszedő személyére panaszkodnak, mondván: " a dolgozó parasztoktól 50 Ft-ot nem fogad el, mert kevesli, és ezzel szemben a kulákok meg sosem fizetnek, és azzal a legszebben beszélget, úgy, hogy sokkal jobban bánik a kulákokkal, mint a dolgozó parasztokkal."67

Az ismert tények közül akármit tekintünk is a kialakult helyzet legfőbb eredőinek, az elkövetkező időszakot Mezőkovácsházán is a Nagy Imre által meghirdetett program határozta meg gazdaságpolitikai és politikai tekintetben egyaránt. Sokakat megtévesztett ez a kormányprogram. Mezőkovácsházát illetően a Járási Tanács V.B. a következő helyzetismertetést adja július 31-én:

" Nagy Imre elvtárs beszéde után a községi tsz-ei közül különösen a Rózsa Ferenc,

Rákóczi és Bajcsy-Zs. tszcs-nél nyilvánult meg, hogy kilépnek a csoportból. A Rákóczi tsz-nél és a Bajcsy-Zsilinszky tszcs-nél aláirásokat gyüjtöttek a kilépéshez. Az aláirást kislányokkal köröztették az egyes tagok között, hogy idáig még a községi tanács szeme1y szerint nem tudta megállapitani, hogy ki volt az elinditója. A Bajcsy-Zsilinszky tszcs elnöke még a 10 %-os kedvezményt is beadta a TMVN-nek, azzal, hogy ők nem akarják, hogy azt az ősszel vonják le tőlük ... A hangulat az Uj Élet és az Alkotmány tsz-nél kielégitőnek mondható, és javult a helyzet a Rákóczi tsz-nél is, ahol aktivaértekezleten ismertették Nagy Imre és Rákosi elvtárs beszédét."68

A járásból augusztus 27-ig 12 hármas tipusú és 3 első tipusú tsz küldte el felsőbb szervekhez a feloszlatási kérelmet.69 A mezőkovácsházi tsz-ek közül a Bajcsy-Zsilinszky és a Rákóczi oszlott fel.

Amikor augusztus 31-én a csoportelnökök beszámolnak a munkák menetéről, általában minden elnök arról számol be, hogy az őszi vetés alá való szántást nem tudják beinditani, mert a tagság nagyobb része azt mondja, hogy ő nem vet a csoportban, mert nem szándékozik benne maradni.70 Hiába az agitáció, melynek az a fő tartalma, hogy a kormányzat célkitüzése szerint minden egyes csoporttagnak el kell érnie azt az életszinvonalat, mely egy középparasztra jellemző, egy hét múlva ugyanezt tudják ismételni a tsz-elnökök: " az őszi munkálatok nem folynak rendesen, mert mindenki az október 1-ét várja, hogy a csoportból kilépjen, és azt mondja, hogy neki már semmi köze a

csoporthoz, mert Nagy elvtárs nekik felmondott, mikor az új kormányprogramot ismertette. "71 A Nagy Imre-beszéd valójában csak okkeresés volt a bomlás igazolására. A lényeg a mozgalom sikertelensége; a vezetés gyengesége, a gyámkodás, a nagyüzemi gazdálkodáshoz szükséges eszközellátás elégtelensége, a tagság laza munkafegyelme.

Az Uj Élet és az Alkotmány " kielégitőnek mondható " hangulata sem teljesen egyértelmü és zavartalan. Az Alkotmány tszcs-ben például csoportértekezleten ismertették a tagsággal a jövedelmet, ill. a munkaegységértéket. Ezt türelmesen meghallgatták. A betakaritási munkára való áttérés alkalmával azonban a tagság azt felelte, hogy csak október 1-ig dolgoznak. Mindenesetre azonban vannak olyan tagok is, akik nem igy gondolkodnak. A szántást már be is inditották. A vetést holnap kezdik.Gyakori eset azonban itt, is, hogy a tagság a szerszámokat széthurcolja - olvashatjuk az egyik szeptember 18-i jegyzőkönyvben. 72

Az őszi munkák végzésében - ebben a kritikus, feszült helyzetben az Uj Élet és az Alkotmány tsz példát mutatott a többieknek, és az egyénileg gazdálkodóknak is, akik most azért nem akartak dolgozni, mert kilépésükkor nem a saját földterületüket kapták vissza. Sokan közülük kezdtek, és inkább fuvart vállaltak, úgy, hogy velük szemben határozottan kellett fellépni. A tanács fogatzárlatot rendelt el, ami azt jelentette, hogy meghatározott normativák mellett a fogatokat csak szántásra és vetésre lehetett igénybe venni.73 A tanács és a rendőrség beavatkozását igényelte az is ,

hogy a határban igen elharapódzott a lppás. Különösen a burgonyát vitték.74

A tsz-ekből kilépő tagok ügyeinek adminisztrációja sok dolgot adott a továbbiakban a vezetőségnek. A felsőbb szervek állásfoglalása az volt, hogy a kilépőket megfelelően bocsássák el, követeléseiket elbirálva elégitsék ki őket. Természetes azonban, hogy ilyen esetekben történhetnek sérelmes dolgok - mindkét fél szempontjából. Ezért alakultak ellenőrző bizottságok, melyek ügyeltek, hogy ne legyenek túlzott követelések, de arra is, nehogy a kilépő tagot mindentől megfosszák.

Az Alkotmány tsz-nél a felülvizsgálást február elejére fejezték be. Itt a kilépő tagok azt sérelmezték, hogy az őszi betakaritás költségeit a kilépő tagokra osztották szét, függetlenül attól, hogy dolgozott-e vagy sem október 1 után. A bizottság - méltányolva a sérelmet, úgy járt el, hogy a betakaritás költségeit elosztotta a hiányzó napok számával, és azt kivetette mindenkire egyaránt, kilépő vagy bennmaradó tagra, attól függően, hogy hány napot hiányzott a munkából. Ezt úgy a kilépő, mint a bennmaradt tagok megnyugvással fogaták.

A bizottság megállapitotta, hogy túlzottan nem tartottak vissza jószágot és gazdasági felszerélést, azontban 3 lovat tud a csoport nélkülözni, és azt visszaadta a kilépő tagoknak, és egy tagnak kocsit adott vissza. Dudaszeg Józsefnek pedig, mivel nem a saját kocsiját kapta azt megváltoztatták, és a saját kocsiját kapta meg. Általában megnyugvás volt, sérelmek főleg az idősebb emberek

részéről voltak, akik korukra való hivatkozással nem dolgoztak a csoportnál, most jószágot és gazdasági felszerelést visszakapva, terheléseket is kiróttak rájuk.[75]

Az Uj Élet tsz-nél nem ment ilyen békésen a dolog. A bizottság csak nehezen haladt munkájával, mivel fontos okmányok elvesztek, és a tagok elszámolását csak úgy tudták megoldani, ha a tsz és a kilépő tagok különkülön megegyeznek, hogy ki mit kapott már ki, és mivel terheli meg a tsz.

Ennél a csoportnál sok jogsértés történt - jelentette beszámolójában a Járási Tanács Mezőgazdasági Osztályának vezetője. 16 egyes ekét tartottak meg, amire nem volt szükség; felesleges lovat nem tartottak ugyan meg, azonban sok olyan előleggel terhelték meg a tagokat, amit nem vettek fel. Sőt előfordult, hogy Árvai János, aki 6 kh földdel lépett be a csoportba, nem kapott vissza egy talpalatnyit sem.[76]

Végül is mindkét termelőszövetkezet talpon maradt, és a Termelőszövetkezeti Tanács Békés megyei Irodájának 1954. január 31-i kimutatása alapján a következő főbb adatokkal jellemezhetjük őket:

Tsz.	családok száma	tagok száma	7 kh-n felül	összterület	ebből szántó
Alkotmány	34	37	1	384	352
Uj Élet	86	104	6	669	658

X

Ha országos méretekben vizsgáljuk, és általános tanulságokat akarunk levonni, akkor azt kell látnunk, hogy az 1953-as válság legfőbb oka az volt, hogy a szövetkezeti üzemekben általában hiányzott a termelés alapvető tényezőinek nélkülözhetetlen összhangja. Mindenekelőtt hiányzott az összhang a termelőszövetkezetek földterülete és a rendelkezésre álló munkaerő között. A kellő munkamennyiség hiánya mellett a munka minősége is előnytelenül alakult a kezdeti években. Ezt fejezi ki többek között az az általános jelenség, hogy a közös és a háztáji gazdaságban termelt kukorica vagy más kapásnövény átlagtermése között jelentős különbség mutatkozott.

Ugyancsak kedvezőtlenebb volt a termelőszövetkezetekben az aktiv keresők kor és nem szerinti megoszlása, mint az egész mezőgazdaságban.

A termelőszövetkezetek gépesitése igen alacsony szinvonalú volt, és 1954-ig a kollektivizálás előrehaladásával nemhogy javult volna, hanem visszaesett. Távolról sem pótolta a hiányzó munkaerőt.

Nem volt továbbá összhang a növénytermelés és a talajerőpótlás között sem, és ennek egyik oka, hogy a termelőszövetkezetekből általában hiányzott a nagyüzemi állattartás.

Végül emlitsük meg, hogy nem volt összhang a gazdaságok nagysága, a feladatok

bonyolultsága és a vezetők szakképzettsége és felkészültsége közöttsem.[77]

Az 1953-as év politikai válsága a gazdaságpolitikai célok bizonyos reviziójára vezetett. Az erőszakos kollektivizálás megszüntetésének következtében 1953. júniusa és decembere között 300 ezerről 200 ezerre csökkent a mezőgazdasági TSz-ek tagjainak száma. Ugyanilyen arányban csökkent a tsz-ek szántóterülete is. Enyhitettek a mezőgazdaság terhein, felemelték a mezőgazdasági termelői ár szintjét, és a tsz-ek több beruházást kaptak, mint az előző években.

Megnőtt a traktorok és kombájnok száma, ami a megkissebbedett tsz-szántóterületen lényegesen több gépi munka végzését tette lehetővé... Ennek köszönhető, hogy a következő években a tsz-ek fajlagos hozamai elérték és valamivel meg is haladták a kisüzemek fajlagos teljesitményeit.[78]

Mit hoztak az új körülmények Mezőkovács házán ?

A kilépők és az eddig egyénileg gazdálkodók részéről ellenséges hangulatkeltés nyilvánult meg. " Többen már az elmúlt évben türelmetlenkedtek, és a kormányhatározatnak azt a részét, mely 10 % mérséklést ad a kapások beadásánál azoknak az egyéni gazdáknak, akik a gabona-beadást azonnal, a géptől teljesitik, igyekeznének " továbbfejleszteni ", és szinte szemtelenül tesznek olyan megjegyzéseket, hogy csak annyit engednek el, az semmi, elengedhetnék mind, vagy legalább a felét, ezért kár is volt elkezdeni." [79]

Igaz viszont, hogy az adóprés igen szoritotta a kilépő tagokat. Az átlagban 2-6000 Ft- ig terjedő adóösszegeket nagyon nehezen, vagy egyáltalán nem lehetett behajtani. Az adóügyi megbizott jelentésében is azt olvashatjuk, hogy a kilépett tagok a földterületük után kivetett adót nem akarják fizetni, nem akarják elismerni a kivetést; " és ezt egy kicsit nagyon nehéz lesz behajtani, mert nincs nekik semmijük."[80]

A " TISZTULÁS " - TÓL AZ " OKTÓBERI VIHAR " - IG

Ami a tsz-eket illeti, a közösben maradt tagok úgy vélekednek: " tisztulás volt ez. " Ez a véleményük egyben azt az elszántságot is tükrözte, mellyel szilárdan biztak a sokat megszenvedett jobb jövőben. A tavaszi munkákba - különösen az erős időjárás miatt - igyekeztek minél több családtagot is bevonni:

Az Alkotmány tsz-ben például elérték azt, hogy a növényápolási munkákat időben befejezték, úgy, hogy a tagok pénteken és szombaton a háztáji gazdaságukban dolgozhattak. Ez növelte a munkakedvet.[81] A kedvezőtlen időjárás miatt ez az év sem sikerülhetett a tervezettek szerint. A gabonavetésekben az esőzések után felütötte fejét a futrinka, és néhol teljesen tönkretette a vetést. Mintegy 150 kh búzát kellett kiszántani.[82] A kedvezőtlen időjárás a termésátlagoknál is mutatkozik. Búzából 6 q, őszi árpából 7 q, zabból 9 q volt a termésátlag. Ebben az időjáráson kivül a

rossz talajmüvelés is közrejátszott.[83]
A tsz-eknél általában szakszerüen trágyáztak, de az egyénileg dolgozó parasztság udvarából a trágya nem ment ki, mert mindenki a saját földjét szeretné megkapni az őszre - olvashatjuk a községi tanács május 24-i jegyzőkönyvében. Ennek eredménye is, hogy a tsz-ek terméseredménye községi viszonylatban jelentősen meghaladta az egyéni gazdák átlagait, és ez hozzájárult ahhoz, hogy a kilépett tagok közül többen ismét a tsz-ek felé forduljanak.

Az Alkotmány az évet aktivan záró tsz-ek közé tartozik. Eredményeit a következő számok mutatják:[83/a.]

összes munka-egység	az össz.munkaegys.értéke terményben	pénzben	összesen Ft
14.476	274.054	172.819	446.873
egy munka-egységre eső 16.73		11.93	28.66

A község életének egyik fő gazdaságpolitikai tényezője továbbra is a begyüjtés, beszolgáltatás. Ebben az esztendőben Nagykamarás község Mezőkovácsháza versenytársa. Az eredetileg kiszabott tervek túlteljesitésére 1954-ben a pártkongresszus adott okot, melynek tiszteletére a községek dolgozói vállalták, hogy tojásból és baromfiból 10 %-kal többet teljesitenek.[84] Mint kiderült, ezt a vállalást csak a hatóságok közbelépésével sikerült teljesiteni, mert előbb meg kell fékezni azokat a szabadfelvásárlókat, akik - tisztességtelen versenyt folytatva - piaci napokon a beadás teljesitésére iparkodó parasztokat elfogdossák az utcákon, és erővel kiveszik kezükből a tojásos kosarat, mondván, hogy adja el inkább szabadon, most még többet kap érte, majd ráér a beadást később teljesiteni. / A tojás szabad-felvásárlási ára 1,50 Ft. volt. /[85]

A községi begyüjtési hivatal félévi és év végi értékelése szerint az előző esztendőkhöz viszonyitva jelentősen javult a dolgozó parasztság beadási készsége, és igy a község az állammal szembeni kötelezettségének nemcsak részben, hanem a szükséghez képest tett eleget:[86]

	1954. I. félév	II. félév
gabona	-	100 %
tengeri	-	100 %
napraforgó	-	100 %
baromfi	118 %	130 %
tojás	102 %	100 %
sertés	98 %	105 %
vágómarha	145 %	100 %
tej	104 %	100 %
zsir	100 %	-

Hogy ezek mögött a számok mögött hány százalék volt az állampolgári öntudat és milyen arányban a lemondás és keserüség, azt csak a tervek teljesitői tudják. A túlhajtott követelésekben Mezőkovácsháza ezzel a

jó teljesitményével is csak a 14. helyen ál - lott a járásban a félévi értékeléskor. Ráadásul ismét fokozódtak a községben a közellátási gondok.
Nehezen lehetett ruhához, cipőhöz, élelmi - szerhez - különösen húsféléhez - jutni, és ha volt is, igen silány minőségü. Nem lehe - tett petróleumot kapni. Többen panaszkodnak, hogy tanulnának, olvasnának, de nincs mivel világitani. És még a gyermekeknek sem tudtak cukorkát venni, mert nem volt ... [87]

Emlitettük, hogy az 1953-as párt- és kormányhatározat óta a tsz-ek bizonyos fejlődésen mentek keresztül. A tagság általában meg volt elégedve az osztható jövedelemmel. Ennek tulajdonitható, hogy Mezőkovácsházán is sokan léptek be a tsz-ekbe, sőt 1955. közepén új tsz megalakitására előkészitő bizottságot is hoztak létre. Az Uj Életbe több mint 40 tag lépett be. Az Alkotmányba is szive - sen léptek volna a dolgozók, de mivel távol van a községtől, a tagok lakást is igényeltek volna; ezt a tsz nem tudta biztositani a számukra. [88] A községi tanács egyébként úgy látja, hogy ennél a tsz-nél gyenge a veze - tés. Nem tudja a vezetőség megtalálni annak a módját, hogy megteremtődjék a kapcsolat a falusi és a tanyaközpontban lakó dolgozók között. [89]

A munkaszervezés és a munkafegyelem terén a két tsz 1955-ben sokat lépett előre. Az Uj Életnél növénytermesztő, állattenyésztő, kertészeti és épitő brigádokat szerveztek. A tsz munkaerőbeosztása a következő volt: növénytermesztő 78 fő, kertészet 12 fő, bri - gádvezető 1 fő; jószággondozó 9 fő, függetlenitett állattenyésztő 1 fő; épitésnél 5 fő, segédüzemnél 5 fő; elnök, könyvelő /1/, raktá - ros /1/, éjjeliőr /2/, mezőőr /1/; összesen 117 fő. Az egy tagra eső földterület 7,6 kh. Az Alkotmánynál is önállóbb szerepet kaptak a brigádok, ezeken belül egyénekre is felosztották a munkát. Ennek volt köszönhető, hogy a tagság a növényápolási munkákat rendszeresen és idejében végezte.

Az Uj Élet 1955-ös vetésterve a következő volt: [90]

	kh.	össztermés/q.
búza	262	2 358
árpa	30	480
tavaszi árpa	20	170
zab	20	70
cukorrépa	35	5 285
kukorica	100	1 733

A tavaszi feladatok első periódusában igen szép lendülettel indultak a munkák. Az Uj Élet 360 kh kalászost és lucernát fejtrágyázott, megsimitott és fogasolt 240 kh-t, elvetették a fekete magot és eldugdostak 8 kh hagymát. Az Alkotmány tsz-nél 130 kh őszi kalászost fejtrágyáztak. Ezt a területet el is fogasolták, és hozzá - fogtak a hagyma dugdosásához. [91]

Az állattenyésztésben is történt minőségi javulás. Az Uj Élet tsz-nél például az anyakocákat kicserélték törzskönyvezettekre, mert amig nem vigyáztak az állomány tisztaságára, olyan értéktelen egyedek jöttek létre, mint a kutyasertés, aminek semmi hasznát nem vették.

A szarvasmarhaállomány javitásával az 1953--as 4-5 literes fejésátlaggal szemben 11 - 12 litert értek el.[92]

Elérték azt a tsz-ek, hogy az év közepén az Uj Életet megyei szinten jó, az Alkotmányt pedig közepes tsz-nek értékelték. Egy határjárás alkalmával az Uj Élet tsz várható termésátlagát a következőkre becsülték: őszi árpa 18-19 q, tavaszi árpa 14 q, búza 13 q, zab 10 q.[93]

Ebben az évben a járási termésátlagok a következőképpen alakultak: [94]

	tsz.	egyéni
őszi búza	11,81 q	9,60 q
tavaszi búza	7,00 q	5,70 q
rozs	12,80 q	9,00 q
őszi árpa	18,80 q	13,30 q
tavaszi árpa	11,70 q	11,60 q

Hogy a mezőkovácsházi tsz-ek megitéléséhez kellő összehasonlitási alapunk legyen, tekintsük át még a járásra vonatkozó alábbi fontosabb adatokat !

tsz-ek száma	36
terület	16,951 kh
tagok száma	2.631
családok száma	2.039
egy tagra eső terület	6,44 kh
1 tagra eső munkaegység	274
1 kh-ra eső munkaegység	42
összes teljesitett munkaegység:	722.000

Az egyes tételek megoszlásában:

	200 kh alatt	2-500 kh	500-1000 kh	1000-2000 kh
a tsz-ek földterülete	4	20	10	2
	534 kh	7159 kh	6683 kh	2575 kh
a tagok száma	93	1.026	1.103	409
egy tagra eső terület	5,74	6,97	6,05	6,20
egy tagra eső munkaegység	236	296	250	288
egy kh-ra eső munkaegység	41	42	41	45
egy munkaegységre kg.-részesedés /Ft/	17,54	18,97	20,38	15,17
egy munkaegys.-re eső term.részesedés /Ft/	25,45	23,92	27,94	26,44 [95]

Két szövetkezetünk - az Alkotmány és az Uj Élet - 1955-ös gazdasági évének értékeléséhez vegyük még tekintetbe az alábbi adato-

kat, melyek tartalmazzák már a taglétszám alakulását is 1956. március 31-ig.[96]

	Alkotmány	Uj Élet
tagok száma	51	158
ebből nő	12	46
összes terület /háztáji nélkül/	386	722
ebből szántó	354	699
háztáji	38	105
munkaegységet teljesitők	47	139
munkaegységek sz.:	2.678	7.043

Ugy látszott, hogy a tsz-ek elért eredményei és gazdálkodásuk fokozatos kibontakozása új, az eddiginél meggyőzőbb felfejlődéshez vezet. Az agitációnak most már a korábbinál harsányabb formái is megjelentek. A személyes agitáción kivül az üzletek kirakataiban is népszerüsitették a tsz-eket, és személy szerint, fényképekkel a jó eredményt elért tsz-tagokat. A Mezőkovácsháza és Vidéke Körzeti Földmüvesszövetkezet 1955 negyedik negyedévében 71 tagot szervezett be.[97] Két jellegzetes vonása volt ennek az új kampánynak Mezőkovácsházán. Az egyik az, hogy ismét napirendre került a földkérdés. Csakhogy most ellenkező előjellel, mint a korábbi években, amikor minden tsz szabadulni igyekezett földfeleslegétől. A gépi müvelés, a jobban szervezett munka egyszeriben oda vezetett, hogy a szövetkezetek kevésnek találták földjüket - olvashatjuk a községi tanács vb. 1956. február 20-i jegyzőkönyvében. Okot keresve erre azt is megjegyzi, hogy mindaddig csak az agrárproletárok és a kisparasztok léptek a nagyüzemi gazdálkodás útjára, s ezek földdel nem rendelkeztek, s gazdaságuk is hiányos volt. Az ilyen helyzetből kivezető út lehet a belterjes gazdálkodás, de ez esetben fennállhat annak a veszélye, hogy kevés lesz az egy munkaegységre eső részesedés.

Földterület szempontjából az Alkotmány tsz állt a legjobban, azonban munkafegyelmük nem volt kielégitő. Ez különösen akkor mutatkozott a legjobban, mikor új tag jelentkezett a tsz-be felvételre, és úgy fogadták, hogy : " ha, te is jó helyre jössz ! " Igaz, hogy néhány bomlasztó tag kizárása után a fegyelem sokat változott ...[98]

A másik sajátosság, ami az előbbiekkel van kapcsolatban - és amit a felsőbb szervek nehezményeznek -, hogy a község tsz-ei idegenkednek a földnélküli dolgozók felvételétől. Erdei Sándor, az Uj Élet tsz elnöke ezt a jelenséget azzal magyarázza, hogy ezeknek a jelentkezőknek az ellátása újig nincs biztositva, és a tsz sem tud teljes ellátást biztositani minden új belépő tagnak. A tsz-nek olyan tervei vannak - mondja, hogy a gazdaságot belterjesebbé teszik, és olyan növényféleségeket is termelnek, amelyekből új előtt is tudunk előleget biztositani a tagság számára. Ekkor majd könnyebb lesz a földnélküli tagok ellátásának biztositása is.[99]

Érdekes megfigyelni ebben a fejlesztési időszakban a tsz-tagok passziv magatartását.

Az idézett Mezőkovácsháza és Vidéke Kör - zeti Földmüvesszövetkezet beszámolója nehez ményezi a tsz-tagság befeléfordulását. Nem igen lehet tapasztalni - irják -, hogy a jól mü ködő tsz-ekben dolgozó tsz-tagok eredményeiket kivülálló dolgozó parasztok előtt szemé - lyesen is propagálják, pedig számos olyan tsz-tag van községünkben, aki az elmúlt gazdasági évben közel 40.000 Ft keresethez jutott a tsz-en keresztül. És ezek az emberek egyáltalán nem mutatják, hogy azon lennének, hogy a kivülálló dolgozó parasztok nagy több ségét is meggyőzzék személyesen a nagyüzemi gazdálkodás előnyeiről. Ezen hiányosság annak tudható be, hogy a községi pártszervezet és a községi tanács elhanyagoltatta ezekkel a személyekkel való foglalkozást. [100]
A helyzet megitélésében ez nyilvánvalóan mesterkélt okkeresés. A községi tanács korábban is, később is foglalkozott ezzel a problémával, és február 20-i jegyzőkönyvében az Uj Élet, május 14-i jegyzőkönyvében a Dózsa tsz-szel kapcsolatosan állapitja meg, hogy az előző évi jó részesedés váltotta ki néhány tagból a megelégedést, a befelé fordu lást. Fülöp István, a Dózsa tsz elnöke hozzáteszi, hogy a tsz-ben a tagok között éppen emiatt vannak kisebb súrlódások, mert a kivülálló dolgozókkal nem mindenki olyan felfogású, mint kellene.[101]

Az egységes akaratot hátráltató tényezőként a szervezéssel kapcsolatos kérdéseknél kell még azt is szóvá tennünk, hogy példamutatás ban a tanácstagok nem jártak az élen. Bali István vb-elnök az egyik ülésen helyteleniti, hogy a tanácstagságnak alig 15-20 %-a tsz-tag, pedig nekik kellene példamutatónak lenni,

és ők vezetnék a tömeget a tsz felé... [102]

Az 1956-os év a gazdálkodást illetően jól indult. Igaz, hogy későn tavaszodott, de a tsz-ek ehhez viszonyitva is igen jól haladtak a munkákkal. Nem kis bizakodással jegyzik meg a községi tanács ülésén, hogy a tsz-ek eredményei a tavaszi munkákban azt mutatják hogy törekszenek arra, hogy termésátlagaikkal olyan eredményeket érjenek el, ami vonzó hatással fog lenni a még kivülálló dolgozókra... / Mint korábban láttuk, nem egyértelmü törekvés ez ! / Az őszi kalászosok tavaszi ápolását is rendben elvégezték; ezeknél a növényeknél bő termés várható.
Az Uj Élet tsz komlótelepitést kezdett. Ebben a tsz-ben munkacsapat és brigádverseny folyik. A tsz-ek, köztük az Uj Élet mindemellett nagy épitkezéseket is folytatnak. [103] Nagy Károly megyei megbizott igy számol be az egyik ellenőrző útjáról :
" Az Uj Élet tsz-ben igen mozgalmas életet találtam. A tsz központja úgy nézett ki, mint amikor Sztálinvárost kezdték épiteni. Mindenütt épitkezési anyagok. Megkezdték a 15 vagonos magtár épitését, 10 kh dohánynak pajtát épitenek, 30 méter hosszú gabonaszárítószint a kombájngabona részére. Ezenkivül kocsiszint és gépszint is épitenek ...[104]
Az érdeklődés középpontjában az elmúlt év legjobbja áll, de a jegyzőkönyvek tanusága szerint az Alkotmány tsz-ben is rendben folynak a munkák. / Ez utóbbi tsz-be 11 új tag lépett be. /

A munka mellett az agitáció is tovább folyik. Augusztus 21-én a községi tanács jegy zőkönyve szerint Bali István elnöknek a kö-

vetkező szavait rögzitik: " Sokkal magasabb termésátlagokat tudnak elérni a tsz-ek, mint az egyéni dolgozó parasztok ...
A tsz-átlag 940 kg, az egyéni átlag 740 kg.
A két mázsa különbözet annyit jelent, hogy ha a községben nagyüzemi gazdálkodás folyná, akkor a különbözet biztositaná a község kenyérellátását. "[105]

A javuló kilátások ellenére valami volt a levegőben, de nem tudták volna megmagyarázni, hogy mi. Még október elején is tsz-látogatásokat szerveztek, melyeken 30-35 egyénileg dolgozó paraszt vett részt. Az október 2-i tanácsülési jegyzőkönyv pedig rögziti az 1957-re készitendő tsz-tervek fő irányelveit:

1. A terv megalapozottsága
2. a belterjes gazdálkodás elvének érvényesitése
3. az állattenyésztés fejlesztése
4. takarékosság.[106]

A tervek elkészitéséhez azonban nem foghattak hozzá. Az ellenforradalom vihara Mezőkovácsházát is elérte, és 1953. után ismét megrenditette a termelőszövetkezeti kollektivák életét.

Az egyes tsz-ek sorsa - átmenetileg - a következőképpen alakult:

Alkotmány: a tsz nem oszlott fel, és semminemü jogtalan garázdálkodás nem volt a tsz-nél. A zárszámadás előkészülete is rendes mederben folyt. Ennél a tsz-nél is lesz kilépő tag a zárszámadás után, de ez csak kis százaléka a tsz-nek.[107]

November 19-én a járási jelentés 2 kilépőről tudott itt.

Uj Élet: november 14-én, az első közgyülésen 20 kilépő volt. A második közgyülést 17-én tartották, akkor már kimondták a felosztást. Ezt Erdei tsz-elnök közölte a járási mezőgazdasági osztállyal, de távozása után 10 perccel a volt elnök, Gonda telefonon közölte a mezőgazdasági osztállyal, hogy kb 40 tag maradni akart, elkészitették a zárszámadást, és kisebb tsz-t alakitanak a megmaradt tagok. Ennél a tsz-nél is hatott a felbomlásra, hogy földért jelentkeztek a kulákok.[108] A községi tanács vb. és a községi forradalmi tanács vb. nov. 29-i jegyzőkönyve igy emlékezik meg az Uj Életről:
" A tsz-ben a zárszámadás előkészitéseit megkezdték, de ezzel egyidőben oszlanak is fel, és vannak olyan tagok, akik jogtalanul visznek a tsz-től valamilyen állatot vagy a zárszámadás elkészitésével egyidőben eszközlik az állammal szembeni tartozásokat, és a fennmaradt jószágot és felszerelést azoknak a tagoknak adják vissza, akik jogosan követelik azt.
Van olyan tag, aki a közgyülés határozatát nem tartja be, és jogtalanul húzza szét a tsz-t. "[109]
Egy harmadik dokumentum erről a tsz-ről:
" Az Uj Élet tsz a forradalom után feloszlott, és minden gazdasági felszerelést a községi tanácsnak kivántak átadni a hiteleik fedezésére. Erre az átadásra nem került sor, mivel december 10 körül újra-alakult a tsz. "[110]

Dózsa: ez a tsz is közgyülésen határozta el, hogy feloszlik, és továbbra mint termelő -

szövetkezeti csoport kivánnak müködni. Más helyen: " A Dózsa tsz teljes egészében feloszlott, de a gazdasági épületeket még nem adták át a községi tanácsnak, mivel a tsz jószágai vannak az épületben. " 111

Az Uj Barázda tszcs-ről áll még rendelkezésünkre irásos feljegyzés: "... ők is fel akarnak oszlani. Ha a tszcs feloszlik, az állami tartalék-földet meg kell vonni tőlük, mivel egyes tagoknak 6-8 kh saját földjük van és ez mellett ugyanannyi állami tartalékföldet bérelnek. Ez helytelen volna, mert a községben sok olyan dolgozó van, aki jogosan követel vissza a már korábban elvett saját tulajdonát képező földterületet. " 112

Szerviz-mühely

A KOLLEKTIVIZÁLÁS BEFEJEZŐ SZAKASZA

A NAGYÜZEMI TERMELÉS ALAPOZÁSA

1957 - 1960

TALPRA ÁLLÁS - MEGERŐSÖDÉS

1956. őszének eseményei országos viszonylatban óriási rombolást jelentettek a termelőszövetkezeti mozgalomban. Megdöbbentőek azok a számok, amelyek ezt a negativ irányú változást jelzik :[113]

	1956. jun.30.	1957. jun. 30.
tsz-ek száma	3.911	2.580
tszcs-k száma	952	877
a kettő összes területe	2,699.700	1,508.100
a kettő tagjainak száma	343.397	160.381
a tsz-tagok száma	294.536	122.456

Sajnálatos, hogy ezen a nagy visszaesésen belül is a fejlettebb szervezésü tsz-ek arányának alakulása a kedvezőtlenebb.

Politikatörténeti tekintetben a folyamat egyik jellegzetessége, hogy a nagyobb méretü bomlás november 4. után következett be, amikor az ellenforradalmi elemek a városból a falura szorultak ki.
Sok helyütt fegyverrel megjelenve erőszakolják ki a termelőszövetkezetek feloszlását. A szövetkezetek agrárproletár tagjai ezeknek az akcióknak keményen ellenálltak, és nem egy helyen fegyveresen is megvédték szövetkezeteiket. Igaz, hogy sok helyen a faluban

is megvoltak a bomlás elemei, de hogy a feloszlatások többsége erőszakkal történt, annak igazolása az, hogy amint az ellenforradalmi centrumok akcióinak gyürüző hullámai elülnek, a bomlás is lassul, sőt egyidejüleg az újjászerveződés is megindul. / Jó példája ennek a mezőkovácsházi Uj Élet tsz is ! / Az újjászerveződést, majd a konszolidációt nagyban segitették az MSZMP agrárpolitikai tézisei / 1957. július /, ahol egyebek között leszögezik, hogy " a mezőgazdasági termelőerők állandó fejlesztésének fő feladata mellett egyik legfontosabb feladatának tekinti annak elősegitését, hogy mezőgazdaságunk fokozatosan korszerü szocialista nagyüzemi mezőgazdasággá alakuljon át. "
Azt is meghatározzák, hogy ennek az átalakulásnak a fő útja a mezőgazdasági termelőszövetkezet legyen.

Az agrártézisek szerint a szocialista szektor üzemeit minél előbb példamutató, modern belterjes gazdaságokká kell fejleszteni, melyek mindenekelőtt termelés és árutermelés szinvonalában, a termelési költségek leszoritásában és a gépesitésben, valamint dolgozóik munka- és életkörülményeiben haladják meg az egyénileg gazdálkodókat.[114]
Későbbi párthatározatok is erősitik ezt a koncepciót.

A határozott politikai irányitás a gyakorlatban azt eredményezte, hogy 1958. decemberében a központi bizottsági ülésen már azt regisztrálhatták, hogy a termelőszövetkezetek megszilárdultak, és tekintélyük általában nőtt az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok előtt.

Mit jeleznek ennek az időszaknak a számadatai, ha a szövetkezetek számát, területének alakulását és a tagság alakulását figyeljük ?

	1957. jun. 30.	1958.dec. 31.
tsz-ek száma	2.580	2.755
területe / kh /	1,162.900	1,281.400
családok sz.:	99.570	116.412
tagok száma	122.456	139.770[115]

Látványos növekedés nincs. Mögöttük azonban a megszilárdulás, az üzemi szinvonal emelkedése és árutermelésük arányának növekedése követhető nyomon.

A termelőszövetkezeteknek ez a gazdasági megerősödése, mely gazdálkodásukat - a termelési eredményeket kimutató statisztikák szerint - az országos átlag fölé emelte, kedvező hatással volt ahhoz, hogy országosan megkezdődhessen az 1958 decemberében elhatározott tömeges szocialista átszervezés, már 1959-ben.

A központi előkészületek után most már a vidéken is megindult a szervező munka. Részint helybeliek, részint idegen agitátorok jártak házról-házra, tanyáról-tanyára.

Külsőleg talán mindez éppúgy hasonlitható a földosztás napjaira, mint az ötvenes évek elejének fölbolygatott falujára - irja Orbán Sándor idézett munkájában. Valójában azonban sem a várt vagy váratlan juttatás örömmel és gonddal vegyes hangulatát, sem va

lamiféle egyoldalú kényszer passziv türésének atmoszféráját nem árasztották ezek a napok. Más és jelentősebb dolgok zajlottak ott, kint is, de méginkább bent. A számvetés, a mérlegelés és az elhatározás történetileg hatalmas és rendkivül sűritett drámája játszódott akkor, amelyben soha nem hallott egyszeri dialógusok peregtek; évszázadok küzdelme és szenvedése által megpecsételt igaz vagy igaznak hitt érvek feleseltek a még alig hitelesitett, de mégis igazabbakkal; mélyről jövő, sokszor torzult emberi indulatok csaptak össze, némelykor nap mint nap és hétről hétre ugyanott. S ha egyik helyütt csitultak, minden ujra kezdődött másutt. Nehéz és gyötrelmes döntések napjai voltak ezek ... Döntéseké, amelyekben a tét, tudottan vagy anélkül, minden eddiginél nagyobb : a döntés előtt állók jövendőbeli élete, sorsa volt.[116]

Az átszervezés ütemét a következő adatok jelzik:[117]

é v	keresők száma 1.000-ben	termelőszövetkezetek összterület 1.000 kh.	szántóterület
1958	156,0	1.385,7	1.037,6
1959	169,0	3.499,7	2.624,1
1960	724,7	7.269,0	5.523,1
1961	1.101,7	9.218,4	6.797,5
1962	1.278,2	9.368,6	6.739,1

Százalékban kifejezve ezek a számok azt jelentik, hogy 1962-ben a szántóterületek 75,5 %-a termelőszövetkezeti tulajdon volt; és ha az állami szektorral összesitjük, azt az eredményt kapjuk, hogy az ország területének mintegy 96 %-a tartozik a mezőgazdaság szocialista szektorához.
Ezzel tulajdonképpen a mezőgazdaság szocialista átszervezése befejeződött.

Vizsgáljuk meg, hogyan zajlott le ez a folyamat Mezőkovácsházán, hogyan álltak talpra, hogyan éltek, hogyan erősödtek az általunk figyelemmel kisért termelőszövetkezetek !

Az ellenforradalmi eseményeket és a nyomukban járó, termelőszövetkezeteket bomlasztó tevékenységet a járási tanács is, a községi tanács is vb-ülésen értékelte 1957 januárjában. Az itt elhangzottak arról adnak számot, hogy a feloszlások döntő többségének külső erőszak volt az oka.
Battonyán például fegyveres nemzetőrök kényszeritették feloszlásra az egyik termelőszövetkezetet. Kunágotán ilyen jelszavakat lehetett olvasni :
" aki szövetkezeti tag marad, a község parasztjainak ellensége " ; " minden szövetkezeti tagot kinyirunk ! "[118]
Mezőkovácsházán leginkább akkor bomlott meg a tsz-ek munkarendje, és kezdték széthurcolni a közös vagyont, miután december 7-én a községben idegen elemek fölforgatták a rendet. A termelőszövetkezeteken belül egyes tagok forradalmi tanácsot alakitottak . Az Uj Élet tsz-nél is alakitottak ilyet, és ennek nyomására a termelőszövetkezet új

vezetősége döntött úgy, hogy a tsz-t oszlassák fel, és a jószágot és a felszerelést osszák fel egymás között.[119]
Az önkényeskedés során az is előfordult, hogy - mint Ref.-kovácsházán - a kilépő tagok maguk mérték ki maguknak a földet, és ha tehették, többet mértek, mint amennyit bevittek.[120]

A járás területén a 37 tsz-ből 16 maradt meg. A feloszlottak közül még decemberben és január elején újjáalakult 6, február elején pedig már azt jelenti a járási tanács mezőgazdasági osztályának vezetője, hogy kevés az olyan feloszlott termelőszövetkezet, amely ne alakult volna újjá.[121]
A sok feloszlással kapcsolatosan hibáztatják a járási tanács mezőgazdasági osztályát, szemére hányva, hogy 1956. október 23. és november 4. között semmiféle segitséget nem adott a termelőszövetkezeteknek, sőt egyes dolgozói nyiltan kijelentették, hogy nem mennek ki a termelőszövetkezetekhez. Ez a számonkérés nem veszi figyelembe, hogy az illető dolgozók nem is mehettek, mert - mint nem egy esetben precedens volt rá - testi épségüket veszélyeztették volna. Mezőkovácsházán ugyanakkor az volt a tanács álláspontja, hogy nem tiltakoznak az ellen, ha valamelyik termelőszövetkezet fel akar oszlani, ha ők jobbnak látják a kis parcellákon való gazdálkodást - csak a törvényes előirásokat tartsák be.[122]

Az újra alakult termelőszövetkezetek közül többnél - köztük a mezőkovácsházi Uj Élet tsz-nél is felvetődik a korábbinál nagyobb önállóság igénye.

Ezt Erdei Sándor tsz-elnök igy fogalmazza meg az egyik tanácsülésen : " Az újra alakult tsz további célja, hogy teljesen önállóan gazdálkodjon.
Csak abban az esetben avatkozzanak a belső ügyeibe, ha ezt a tsz kéri. "[123]
A tanácsok tudomásul is vették a termelőszövetkezetek önállósodásának törekvéseit - annál is inkább, mivel ezt a tendenciát központi rendeletek támogatták, néhány jelenség azonban, mely egyes szövetkezetek belső életét jellemezte, arra késztette a mezőkovácsházi tanácsot, hogy olyan határozatot hozzon 1957. május 6-án megtartott ülésén, mely szerint felül kell vizsgálni a termelőszövetkezeteket politikailág, elsősorban azt vizsgálva, milyen a kapcsolatuk a dolgozó parasztsággal. Meg kell vizsgálni továbbá őket gazdasági tekintetben is: elemezni termelési és pénzügyi tervüket, figyelemmel kel kisérni, helyes irányban haladnak-e a belterjes gazdálkodás felé.

Milyen jelenségek vannak - egyebek között - e mögött a határozat mögött ? Ugyanerre a tanácsülésre a tsz-elnököket is meghivják, azok azonban - nyilván önállóságuk elleni akciótól tartva - nem jelennek meg. Pedig jó lett volna, ha ott vannak, mert érintettek olyan kérdéseket is, melyek indokoltan vagy kellő tájékozottság hiányában a tanácsülés elé kerültek, mint például az a közszájon forgó kifogás az Alkotmány és a Dózsa termelőszövetkezetekkel kapcsolatban, hogy miért vásárolnak drága pénzen traktort zetort amelyet, hogy az az állatállományt fejlesztenék. A május 28-i tanácsülésen Vocskó Mihály vb-elnökhelyettes ugyancsak felvet néhány. a termelőszövetkezeteket érintő problémát.

Beszámolt arról, hogy tájékozódva a termelőszövetkezetekben azt tapasztalta, hogy több helyen nem egészen törvényes keretek között folynak a dolgok. Az Uj Barázda tsz-nél például, ahol két brigád van, a központi betartja az alapszabályt, a másik / Lakatos-féle / nem. Ugyanitt tapasztalható, hogy a régebbi tagok kiválogatják maguknak a jobb minőségü földeket, az újaknak pedig a rosszat adják.
Az Ezüst Kalásznál sem az alapszabály szerint müködnek. Ha továbbra is igy megy, fel kell oszlatni a csoportot, mert csak kihasználják az államot : a kedvezményeket élvezik, de továbbra is mint egyéni dolgozók müködnek. A Kossuth tszcs, mely az Uj Élettől vált le, a legjobban betartja az alapszabályt - állapítja meg beszámolójában.[124]
A járási tanács ülésén is merülnek fel hasonló problémák. Dinya Lajos vb-tag például arról beszél, hogy a ref.-kovácsházi tsz-ben két csoport alakult ki. Az egyik csoport a volt elnökkel tart, ez főleg az illető rokonságából tevődik össze. Különböző kérdésekben vitáznak a másik csoporttal, és még azon is problémáznak hogy bennmaradjanak-e a tsz-ben, vagy kilépjenek.[125]

A községben a két legkiegyensúlyozottabb termelőszövetkezet az Uj Élet és az Alkotmány Helyzetükről elnökeiknek a községi tanács vb-ülésein elhangzott tájékoztatójából tudhatjuk meg a legfontosabbakat.

Erdei Sándor az Uj Élet termelőszövetkezetről elmondja, hogy az ellenforradalom utáni újraszervezéssel nem gyengült. / 54 tagja van , 500 kh. földön gazdálkodnak. / Ezt bizonyitja a munkák állása. A szántóterületet jól megmüvelik.

Az aratást és a cséplést jó időben és jó munkalendülettel végezték. Gondjaik és panászaik is vannak. Hátráltatja a munkájukat, hogy a gépállomás nem mindenben tesz eleget vállalt kötelezettségeinek. Lassan dolgoznak, sok a gépmeghibásodás... A Földszöv nem veszi át időben a leszerződött és átadásra váró növényeket. Ebből sok kár származik... Az egyéniek állatai sok kárt tesznek vetéseikben...
Terméseredményeik viszont jók. Bulgárkertészetük is jó jövedelemhez juttatja a szövetkezetet. Az állatállományt kell fejleszteni ... Szövetkezetük iránt érdeklődés mutatkozik: 6 új belépő tag van, 1 kilépő. A tagság hangulata jó, bizakodó. [126]

Tóth Róbert tsz-elnök pedig arról számol be, hogy a szövetkezetben 34 család van, 36 taggal, rajtuk kívül még 9 családtag is rendszeresen dolgozik. Az évi munkák rendben folytak; a termésátlagok jóval meghaladják az egyénileg gazdálkodókét ...
A vezetőséget újjászervezték ... Arról is beszél, hogy amikor a tavasszal vették a zetort a tagság nem nagyon értett vele egyet. Most, hogy figyelik a kihasználtságát, mindenki azt mondja, hogy adják el a lóállományt, és vegyenek egy másik traktort is, mert ez sokkal gazdaságosabb, mint a ló.
A következő évben rátérnek a belterjesebb gazdálkodásra. Biztositják hozzá a takarmánybázist ; silótakarmány van bőven, takarmánygabonát is tartalékolnak ... Előzetes számítások szerint ebben az évben egy munkaegység értéke 50 Ft lesz. [127]

Ugy tünik, valami új folyamat indult meg Mezőkovácsházán.

VIHARSARKI LENDÜLET - „ÚJ ALKOTMÁNY"

Milyen eredményeket hozott a tárgyalt időszak - a kollektivizálás befejező szakasza - a mezőkovácsházi járásban ? Az országosan is gyors fejlődés tempójánál is gyorsabb volt Békés megye, vele a mezőkovácsházi járás kollektivizálásának folyamata. A lezajlott eseményeket a következő számadatok tükrözik:[128]

	1957. dec.1.	1958. okt.31.	1959. dec.31.	1960. jún.17.
tsz-ek száma	37	37	34	49
családok száma	1.446	1.870	3.263	16.371
tagok száma	1.806	2.268	3.708	17.674
összterület kh.	13.622	17.927	26.758	86.166
szántóföld kh.	12.577	16.626		82.906

A járásban ezek a számarányok azt jelentették, hogy - hozzászámitva az állami szektorokat - a földterület 98 %-a szocialista szektorrá vált, és 19 termelőszövetkezeti községével a járás is termelőszövetkezeti járás lett. Az egy termelőszövetkezeti tagra jutó földterület 4,8 kh; egy növénytermelő dolgozóra jut 7,5 kh. / ebből 3,3 kh. kapásnövény/.[129]

A közbe eső időszak szervező tevékenységéből nem szabad említés nélkül hagynunk

a tszcs-fejlesztést sem, mert jellegüknél fogva ezek a szövetkezeti csoportok is magukban hordozták a minőségi előrehaladás lehetőségét. Igaz ugyan, hogy a vizsgált periódusban ezek fejlődése inkább abból állott, hogy a kisebb állami tartalék-területen dolgozó tagok, akik elhanyagolt, rosszul munkált földjükön megélni nem tudtak, kiléptek a csoportokból, s helyettük újra földnélküliek foglalták el a tartalékföldeket, akik egy-két évi eredménytelen próbálkozás után újból kicserélődtek, gondjaikat és sorsukat mégis - mint közös sorsot - vállalni kellett a jövő szempontjából. Jelenlétüket járási összesitésben a következő adatok mutatják: 130

	1957. dec. 31.	1958. okt. 31.
tszcs-k száma	16	16
családok száma	575	659
tagok száma	575	857
összes terület kh.	3.050	3.386
szántóter. kh.	3.006	3.342

Mit hoztak a pergő események Mezőkovácsházán ? A járási tanács is, a községi tanács is igyekezett minél aktivabb agitációs tevékenységet kifejteni. Meggyőző munkájuk során ragaszkodtak az önkéntes elhatározások tiszteletben tartásához. A termelőszövetkezeti tagok ma is azt mondják, hogy Mezőkovácsházán nem alkalmaztak erőszakos módszereket. A közvetlen személyes agitációt segitette, hogy

a pártsajtót igen széles körben terjesztették. A megyei postahivatal hirlaposztályának kimutatása szerint csupán a Szabad Nép - et 5.413 példányban járatták / 1956. október /, a Népszabadság előfizetőinek száma pedig 1958. augusztusi adatok szerint 4.557.
A Járási tanács vb. 247/1958. sz. határozata pedig a népművelési felügyelőt utasitja, hogy a nagyüzemi gazdálkodás népszerüsitése érdekében gondoskodjon arról, hogy a legjobb tsz-eknél fényképfelvételeket készitsenek az állatállományról, gépesitésről stb., és az öszszegyüjtött anyagot kiállitások keretében mutassák be a járás községeiben. 131
Gabnai Sándor vb. elnökhelyettes ugyanakkor azt javasolja, hogy a Jókai Szinház olyan előadásokat is tartson, amelyek hozzásegitik a dolgozókat a tsz-be való belépéshez. 132

A szervező munka során több új csoport körvonalai bontakoztak ki a községben. 1959 tavaszán alakult meg a József Attila és az Uj Barázda tsz azzal az elhatározással, hogy a közös gazdálkodást ősszel kezdik. A József Attila tsz-nek 18 családból 19 tagja volt, 85 kh szántóterülettel. A nyár közepén úgy itélték meg helyzetüket, hogy mivel közös takarmányt nem termelnek, közös állatférőhelylyel sem rendelkeznek; vagyis nincsenek meg a közös gazdálkodáshoz szükséges alapvető adottságaik, egyesülnek a Dózsa tsz-szel. A tagság ezzel a döntéssel - 3 tag kivételével - egyetértett. 133

Az Uj Barázda tsz 48 család 48 tagjából szerveződött, 350 kh földterülettel. Ők 21 kh-n termeltek közös takarmányt, állatállományuk részére azonban közös elhelyezési lehetőségük nem volt.

Nyilván egyéb szempontok is közrejátszottak abban az elhatározásukban, hogy egyesüljenek az Uj Alkotmány termelőszövetkezettel. [134]

A Kossuth termelőszövetkezeti csoport ugyancsak úgy döntött, hogy további boldo - gulásának lehetőségét az Uj Alkotmány ter - melőszövetkezettel való egyesülésben kere - si. [135]

Az új szövetkezetek szervezése mellett ugyanis közben 1959 tavaszán napjainkig meghatározó fontosságú esemény történt: e-gyesült a község két legnagyobb termelőszö-vetkezete, az Uj Élet és az Alkotmány. Neve a két korábbi név kontaminációjával keletke-zett. Magát az eseményt a mai szövetkezeti tagság a szövetkezet történetének sorsfordu-lójaként tartja számon. Az egyesülés folytán az új szövetkezet 1959-ben már 1.200 kh földön gazdálkodott. Eredményeinek köszön-heti azt a vonzóerőt, amely a már emlitett szövetkezeteket a vele való egyesülésre késztette. Kiteljesedése azonban tovább foly-tatódott: 1959 decemberében egyesült vele a Dózsa termelőszövetkezet, amely korábban szintén egyesült a volt mezőhegyesi Szikra és a már emlitett mezőkovácsházi József At-tila termelőszövetkezettel. Igy az Uj Alkotmány tsz taglétszáma elérte a 260-at, földterülete pedig a 2.500 kh-t.

Nem lehet emlités nélkül hagyni, hogy a vonzás előzménye a korábban már emlitett átgondolt gazdálkodás volt, melynek eredmé - nyeként 1958-ban 31, 1959-ben pedig 41,20 Ft volt egy munkaegység értéke. Az 1959-es jó eredmény egyik fontos tényezője, hogy a

termelőszövetkezetek egyesitésével erős párt-szervezete lett a tsz-nek, és ennek irányitá-sával sikerült kialakitani a munkaszervezetet; s hozzájárult ehhez, hogy egész évben jó volt a tagság munkafegyelme. [136]
Nem csoda, hogy a tsz-ből kikerült mintegy 80-100 agitátort érdeklődéssel hallgatták azok akiket a közös útra hivtak.

A továbbiakban vegyük szemügyre a két egyesült termelőszövetkezet - az Uj Élet és az Alkotmány - első közös gazdasági évét, terveikkel, gondjaikkal, eredményeikkel együtt, beillesztve tágabb környezeteikbe : a község-be és a járásba.

Az együttes erőfeszitések - mint látni fog-juk - a korábbi évekhez viszonyitva minden téren szembeötlő eredményeket hoztak.

A növénytermelés tekintetében a tárgyalt időszak alatt lényeges előrehaladás történt. A legfontosabb az, hogy fokozatosan javult a vetésszerkezet; jelentősen növekedett a pillan-gósok vetésterülete, és az ipari növények is nagyobb teret hóditottak. Az állattenyésztés arányainak növelése érdekében több abrak és szálastakarmány termelésére vállalkoztak a termelőszövetkezetek.
Egyre inkább a szakszerűségre való törek - vést lehet megfigyelni a vetésforgók kialakitá-sában is. / Sajnos, a szakemberhiány tovább-ra is gond marad. Hiába kap a járás 13 ál - lást mezőgazdászok alkalmazására 1957-ben, mindössze 1 szakember jelentkezik. /
Mindezeket a tendenciákat jótékonyan segi - tette az egyre javuló gépesités, nem utolsó sorban pedig a talajerőutánpótlásban megmu-

tatkozó tevékenység. Az istállótrágya mellett növekedett a műtrágya használata is. / 1959-ben járási viszonylatban kat. holdanként 200 kg-ot használnak fel. / Fentiek együttes hatásának köszönhető, hogy - leszámítva az aszályos 1958-as esztendőt - a terméseredmények egyre javuló irányba mutatnak. A főbb növények holdankénti átlagtermése q-ban kifejezve igy alakul a járásban :

növény	1955	1957	1958	1959
búza	11,5	11,4	11,5	12,85
őszi árpa	17,9	15,6	17,1	18,05
tavaszi árpa	11,5	13,7	7,5	16,14
z a b	14,5	13,6	8,8	-
kukorica	25,2	28,-	17,4	21,10
cukorrépa	185,-	180,-	132,-	179,-

Jóllehet, ez a táblázat nem tükrözi hüen az előtte elmondottakat, értékelésénél arra kell figyelemmel lennünk, hogy a termelőszövetkezetek törzsterületein kielégitően javultak az átlagok, de a területnövekedéssel, a szétszórt egyéni és elhanyagolt, illetve kiuzsorázott állami-tartalék parcellák gyenge féltermésével a javuló eredmények is felhigultak, és globálisan nem tükrözik a többéves munkabefektetés tényleges eredményeit.[137]

A termelési kedvet fokozta, hogy a korábbiakhoz képest kedvezőbb feltételekkel lehetett szerződéses növényeket termelni. Azelőtt Mezőkovácsházán is húzódoztak tőle, 1959-ben pedig 287 kh cukorrépára, 705 kh cirokra, 1,9 kh ricinusra kötnek szerződést; de a zöldségfélék termelése is fellendült: vöröshagymából 37,62, fokhagymából 1,42, dughagymából 24, sárgarépából 1,65 kh-ra szerződnek.[138]

Az állattenyésztésben is jelentős előrehaladás történt. Jól kifejezi ezt a 100 kh-ra jutó állatlétszám alakulása:[139]

Megnevezés	1956. okt.1.	1957. márc.31.	1957. dec.31.	1958. dec.31.	1959. jún.30
szarvasmarha	12,1	4,4	10,24	14,5	17,8
ebből tehén	4,7	1,9	3,99	6,95	6,5
l ó	5,1	2,5	3,86	3,8	-
sertés	45,2	13,5	33,27	38,9	39,7
ebből koca	5,-	2,2	4,28	4,6	4,2
j u h	-	4,7	-	3,97	6,5
baromfi	-	7,-	-	-	105,-

A táblázat jól mutatja, hogy 1956 után milyen mélypontról kellett indulniuk a termelőszövetkezeteknek az állattenyésztésben. Nem minden tanulság nélküli, ha összevetjük ezeket az adatokat az egyénileg gazdálkodók adataival. Az egyéni gazdaságok járási szintü mutatói - 100 kh-ra - a következők:[140]

	1956. márc. 31.	1957. márc. 31.
szarvasmarha	15,7	15,-
ebből tehén	6,9	7,-
l ó	13,4	13,6
sertés	76,1	87,-
ebből koca	5,6	4,-

A termelőszövetkezetek állattenyésztő tevékenysége nem volt minden gondtól mentes. A takarmánytermesztésben ugyan történt előrelépés, változatlanul megoldatlan probléma maradt viszont a jelentős beruházásokat igénylő sokférőhelyes ólak, istállók épitésének gondja, a szakemberek hiánya és a tenyészállatok fajtisztaságának biztositása. Az állami hitelek nyújtásának lehetőségei kevésnek bizonyultak; saját erőből kellett biztositani az épitkezések többségét.
A baromfinevelést gátolta, hogy nem volt a járásban keltetőállomás. A Mezőkovácsházára tervezett bázis megvalósitása évekig késett. Orosházáról nem kaphattak annyit, amennyi szükséges lett volna; a háztáji csibenevelést szorgalmazták.

Ilyen körülmények között eredménynek számitott, hogy 1959 júniusi felmérés szerint 100 kh-ra 21,7 számosállat jutott.[141]

Az Uj Alkotmány termelőszövetkezet is küszködött az emlitett gondokkal. Helyzetén úgy próbált segiteni, hogy 1959 májusában előterjesztéssel fordult a járási tanács vb-hez,

hogy az Állatforgalmi Vállalat mezőkovácsházi célgazdasága területének, épület-gép és egyéb leltári felszereléssel együtt a tsz-hez való hozzácsatolásához járuljon hozzá. A benyújtott dokumentum a következő volt:

J a v a s l a t

a Mezőkovácsházi Uj Alkotmány Termelőszövetkezet területi rendezésére az Állatforgalmi Vállalat Célgazdaságának becsatlakozásáról.
A fenti Termelőszövetkezet vezetőségének kezdeményezésére az alanti bizottság a terület rendezésére vonatkozó javaslatokat helyszini bejárással megvizsgálta, és az alábbiakat javasolja:

1. Mezőkovácsháza község szántóterületének nagyüzemi, termelőszövetkezeti gazdálkodásba való bevonása a közeljövőben bekövetkezik. Az egységes gazdálkodás kialakitását komoly mértékben zavarni fogja az Állatforgalmi Vállalat közbeékelődő célgazdasága 272 kh területtel, mely teljesen elütő más profilú gazdálkodást folytat.
Szarvasmarha hizlalással foglalkozik. Szálas- és erőtakarmányát, valamint alomszalma szükségletét kénytelen felvásárolni.
Nagyon komoly szállitási költséggel van terhelve, és drága önköltséggel állitja elő állati termékeit.
Komoly többéves trágyamennyiséggel rendelkezik. 2 évenként trágyáznak, azonban a növénykultúrára ennek látszólag semmi hatása nincs, mert a szomszédos termelő-

szövetkezeti gazdaság növényállománya a trágyaszegény területeken is fejlettebb képet mutat.

2. Közigazgatásilag Kunágota községhez tartozik, azonban fekvésénél fogva gazdaságilag szervesen beékelődik Mezőkovácsháza község kialakitandó nagyüzemi szervezetébe és későbbiek folyamán is zavarni fogja ezek üzemeltetését, amennyiben távol marad az egyesitéstől.

3. Területalakulás:

Uj Alkotmány Termelőszövetkezet	1.300 kh
Ősszel belépők:	270 "
Uj Tsz csatlakozás:	260 "
Későbbi belépők :	600 "
Állatforgalmi V. Gazdasága:	272 "
Összesen:	2.702 kh

Eezen szántóterület egy komoly nagyüzem lehetőségeit biztositaná, de feltétlenük szükséges ahhoz az Állatforgalmi Gazdaság nagyüzemi épületei, melyek 2 db 100-as és 2 db 60 as, összesen 320 férőhelyes szarvasmarhaistállóval, irodahelyiségnek, lakásnak megfelelő alkalmas épületekkel, mühelyekkel és egyéb, gazdaságilag jól kihasználható melléképületekkel van ellátva. Ezen terület becsatlakozása gyorsan megoldaná az új TSz rentábilis üzemeltetését, jövedelmező és egészséges gazdálkodását.

4. Az állatforgalmi V. Célgazdaságának átvétele épület, gép és egyéb leltári felszerelésekkel együtt történne. A TSz saját terve szerint vitelezze ki gazdálkodását, súllyal ezen a részen egy nagyobb tehenészet beállitással és marhahizlalással karöltve. Az itt termelt trágyamennyiséggel a talajok szerves-anyag utánpótlása egy - két év alatt egyensúlyba hozható.
Átvételre kerülnének azok a dolgozók is, akik a Termelőszövetkezeti gazdálkodás útjára akarnak lépni.

5. Az üzemek egyesitése mindkét fél számára hasznos és gazdaságilag is rentábilis lesz Megszünik az a lehetetlen állapot, hogy egyrészt évei 1.200 hizómarha előkészitéséhez szükséges takarmányoknak, alomszalmának, drága és rossz minőségben történő felvásárlása mellőzhető, mert ezt a nagyüzemi termelőszövetkezeti gazdálkodás jóval olcsóbban is jobb minőségben állitja elő, másrészt a termelőszövetkezeti gazdaság és a népgazdaság ezen keresztül magas jövedelemhez jut, továbbá az üzemszervezetileg is egységes és épületekkel gazdagon ellátott terület átvétele feleslegessé teszi új üzemi épületek épitését a szervezésre kerülő új Tsz-ekben.
A jövő perspektiváját figyelembevéve egy 272 kh-s önálló üzem sohasem lesz versenyképes, mert nem tudja megteremteni a nagyüzemi gazdálkodásnak azt az olcsó és jó lehetőségeit, amelyekre csak egy jól vezetett nagy gazdaság képes.

Mezőkovácsháza, 1959. május 3.

Bali István — Erdei Sándor

/ még négy olvashatatlan aláirás /

A járási tanács vb. 106/1959. sz. vb-ha - tározatával támogatja a termelőszövetkezet szándékát.[142]

A fejlődésnek és felfejlődésnek e szaka - szában a haladást óhajtók elképzeléseiben gyakran ismétlődő momentum a belterjes gaz - dálkodásra való törekvés. Az állattenyésztés felé fordulás mellett másféle elképzelések is vannak. Felvetődik például egy konzervgyár létesitésének a gondolata, melyet a termelő - szövetkezetek közösen müködtetnének.
Igy fokozni lehetne a zöldség- és gyümölcs- termelést anélkül, hogy kockázatot vállalnának az értékesitést illetően. Ezen a mezőkovács - házi gondolaton kivül járási vonatkozásban is foglalkoztak egy kisebb húsfeldolgozó üzem létesitésével.[143]
A belterjes gazdálkodásra való törekvés jele a terebélyesedő kertészkedés és az egyre kiterjedtebb öntözéses gazdálkodás is.

Ezeknek a törekvéseknek természetes ve- lejárója, hogy a termelőszövetkezeti tagság jövedelme és életszinvonala is - ha nem túl gyors ütemben is - fokozatosan javul.

1958 végén járási viszonylatban az egy termelőszövetkezeti tagra eső átlagjövedelem 10.837 Ft. / Az előző évben 12.714 Ft volt / Az 1 kh-ra jutó tiszta vagyon 2.301 Ft, az 1 tagra jutó tiszta vagyon 15.459 Ft, a fel nem osztható alap pedig 1 kh szántóterületre 12.800 Ft, 1 tagra vonatkozóan pedig 8.500 Ft. Az egy munkaegységre jutó pénz- és ter - ményrészesedés aránya és mennyisége pe - dig igy alakul:[144]

é v	készpénz	termény	összesen
1951	9,62	23,40	33,02
1952	5,43	19,87	25,28
1953	6,73	20,41	27,14
1954	8,56	20,02	28,78
1955	13,44	29,30	42,74
1956	18,85	25,92	44,77
1957	16,13	33,67	49,80
1958	20,30	17,17	37,47
1959	23,96	15,68	39,64

Mezőkovácsházi termelőszövetkezetekre vonatkozó adataink e tekintetben az 1957-es esztendőtől vannak, amikor is az Uj Élet tsz-nél 53,35 Ft, a Dózsa tsz-nél 53 Ft, az Alkotmánynál pedig 49 Ft egy munkaegység értéke.[145] / 1958-ból és 1959-ből való ada - tokat már idéztünk, amikor az egyesülésekről szóltunk. /

A termelőszövetkezeti dolgozók évi össz- jövedelme / járási összesitésben / 1959-ben 17.850 Ft volt, ami 1.275 Ft havi jövedelem- nek felel meg.[146]

Fontos felfigyelni arra, hogy a készpénz és a terményrészesedés aránya egyre inkább a pénzbeli juttatás növekedésének a tenden - ciáját mutatja.

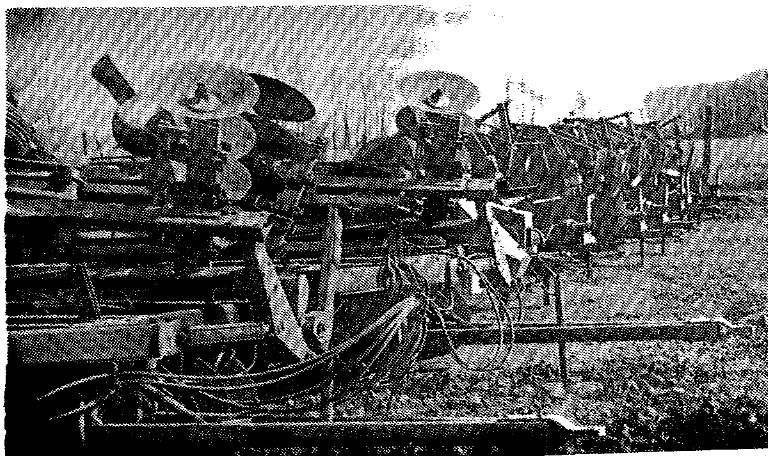
A kollektivizálás befejezése ismét felvetet- te a földrendezés kérdését.

A termelőszövetkezeti községek a termelő - szövetkezetekkel egyetértésben földrendezést kérnek. Köztük Mezőkovácsháza is, ahol a következőképpen alakult a földterületek tulajdonjoga:

összes földterület	6.606	kh
ebből szocialista szektor	5.653	kh

A szocialista szektor 3.237 kh-ja azonban 403 darabban volt. A járási tanács vb. jóváhagyta a kérelmet, és földrendező bizottsá - got nevezett ki, melynek elnöke Halasi Sándor, titkára Bali István, tagjai Pető István , Acsai József, Fejes István, Temesvári Béla és Földi András voltak.[147]

A kijelölt bizottság az esküt letette, és megkezdte munkáját.

Munkagép-park

ORSZÁGOSAN IS AZ ÉLEN

Az Uj Alkotmány termelőszövetkezet életében az 1960-as esztendő kiemelkedő jelentőségü. Országosan is az elsők között megteremtette a nagyüzemi gazdálkodás alapvető lehetőségeit, és üzemszervezésével is a jövőbe mutatott. Ismerjük meg részleteiben is ezt a nagy ereju, nagy lendületet vett gazdálkodást !

A termelőszövetkezet taglétszáma 1960. áprilisára a decemberi 260-ról 1.100 főre szaporodik.[148]

A családok száma 920. Földterülete 5.516 kh, ebből szántó 5.385 kh. Ez utóbbiból 825 kh a háztáji föld. Az egy tagra eső közös szántóterület 4,1 kh.

A termelőszövetkezeti tagok közül 400 dolgozik a növénytermelésben / egy tagra tehát 11,4 kh közös szántó jut /, ezek közül 300 tag vállalt területet, 100 pedig fogatos. Igy az egy növénytermelő tagra eső területátlag 15,2 kh, amiből kapásnövény 7,2 kh. A munkaigényesebb növényekből 4.600 jut egy tagra: 2.200 n cirok és 2.400 cukorrépa.

A termelőszövetkezet munkájának irányitása kettős jellegü: központi és közvetlen. A központi irányitásban dolgozik az elnök, a főagronómus / aki a közgyülés bizalmából egyben elnökhelyettes is /, egy segédagronómus /mezőgazdasági technikumot végzett /, a főkönyvelő, segédkönyvelő, két beosztott könyvelő, egy pénztáros és egy gyors- és gépirónő.

A termelőszövetkezet terület- és lét - számnövekedése miatt a termelés közvetlen irányitására üzemegységeket szerveztek. 1960-ban három üzemegység volt. Ezek szer. vezeti felépitése a következő:

1 üzemegységvezető

1 üzemegységi adminisztrátor

2 növénytermesztési brigádvezető

2 bérelszámoló

1 állattenyésztési brigádvezető

1 raktáros.

Ez az alapséma módosult a sajátos helyzetü üzemegységeknél. A 3. számú üzemegység - nél például, ahol három brigád alakult, három brigádvezető és három bérelszámoló dolgo - zik. Vagy: az 1. számú üzemegységben a segédüzemeket egy függetlenitett brigádvezető irányitja, aki emellett utalványozza a megrendelt munkát és számfejti az iparosok által elvégzett munkaegységeket, / kovács, bognár, cipész, kőmüves munkák /.
Ugyanebben az üzemegységben a kertészet területe meghaladta a 25 kh-t: igy itt is külön brigádvezető van, aki egyben a munkaegység-számfejtést is végzi: Az üzemegységek vezetői: I. sz. Gonda János, II. sz. Gombkötő János, III. sz. Varga András.

Az egész irányitó apparátus létszáma 37 fő; ebből a központban dolgozik 9, a közvetlen irányitásban 28.

A termelőszövetkezet általában alkalmazkodott azokhoz a globálisan javasolt termelési arányokhoz, melyeket a felfejlődés miatt irreálissá vált - korábban elkészitett - ter - melési tervek módositásaként a járási tanács mezőgazdasági osztálya javasolt.
Ezek az arányszámok a következők:

kenyérgabona	28 %
árpa, zab	10 %
kukorica	25 %
lucerna	8 %
silókukorica	5 %
egyéb szálas	2 %
ipari növény + egyéb vegyes	22 %

A termelőszövetkezet állatállománya / 1960. március 31-i adatok szerint / a következő :

megnevezés	db	100 kh-ra jutó sürüség
szarvasmarha	468	12,6
ebből tehén	124	3,8
előhasi üsző	39	
növendék üsző	96	
bika, tinó	142	
3 hónapon aluli borjú	27	
l ó	340	5,2
sertés	1.217	32,-
ebből koca	149	5,-
hizósertés		46,3
hizómarha		13,7

Ez a helyzet nagyjából megfelel a járási szinten kivánatosnak tartott globális előirányzat normativáinak. Gondban van a szövetkezet a sok lóval : 85 ló felesleges, ezeket azonban még sokáig nem tudják értékesiteni ; elhelyezésük és takarmányozásuk gondot okozott. Az állatállomány elhelyezésére a következő közös férőhelyek vannak, és a következők épitését tervezik 1960-ra :

megnevezés	van db.	f.h.	épitendő db.	fh.
tehénistálló	3	180	1	100
növ.marhaistálló	4	190	1	100
lóistálló	5	130	1	100
sertésfiaztató	2	50	1	100
süldőszállás és hizlalda	5	1.020	4	1.000
baromfiól	3	4.500	1	1.000

Az épitkezésekhez állami hitelt biztositottak 20 férőhelyes sertésfiaztatóhoz, 200 férőhelyes koca-szálláshoz; összesen 249.000 Ft összegben. A többi épitkezést a termelőszövetkezet átalakitásokkal és saját erőből történő épitkezéssel kivánja megvalósitani. Az éves termelési terv ehhez 224.000 Ft-ot biztosit. A saját épitkezéshez 20 tagú épitőbrigád áll rendelkezésre, mely már az előző évben is folyamatosan dolgozott, és megépitett egy 20 férőhelyes fiaztatót, egy 100 férőhelyes süldőszállást, kovács- és bognárműhelyt, ezenkivül karámokat és az épületek tatarozását is végezte.

A saját épitkezést gyorsitja ezen kivül - és a költségeket is mérsékeli - a saját tégla - égetés.

Az állattenyésztés mennyiségi és minőségi javitása érdekében szorgalmazták a háztáji állattartást és annak szerződéses formáit. Ezek iránt meg is volt az érdeklődés. Süldőnevelésre például nyolcvanan kötöttek szerződést a szövetkezettel, a tenyészkoca-kihelyezési akcióra pedig ötvenen jelentették be igényüket.

Szólnunk kell itt a háztáji gazdaság és a közös gazdaság kapcsolatáról, mely a nagyüzemi fejlődés során változott, és változóban van. Közgazdasági tartalma szerint a háztáji - a tsz-fejlődés bizonyos periódusában - mindenekelőtt természetbeni juttatás / munkadijkiegészités /, amelyet csak szövetkezeti tagok kapnak annak ellenében, hogy bizonyos mennyiségü munkát a közös gazdaságban elvégeznek. / 1967. évi III. tc. /. A háztájinak ezt a gazdasági lényegét fejezi ki, hogy a központi tervezésben is a tsz-tagok keresetét a közösből és a háztájiból húzott jövedelem együttes összegében veszik figyelembe, továbbá az a körülmény is, hogy a termelőszövetkezetek egy részében a tagok háztáji helyett meghatározott mennyiségü terméket / kukoricát / kapnak, s még inkább az a tény, hogy ahol a tagok megfelelő ellenértéket kapnak a közös gazdaságban végzett munkájukért, a háztáji veszit jelentőségéből. 149

Az Uj Alkotmány termelőszövetkezetben a közgyülés határozata értelmében a háztáji

területet a következőképpen juttatták :

1. A tsz 1.600 □ területet biztosit minden olyan tagnak, aki családfenntartó, attól függően, hogy az alapszabályban előirt kötelező munkaegységet megszerzi, és hogyha a növénytermesztésben vagy más munkaterületen, egész gazdasági évben az egy munkanormát, illetve munkarészt elvégzi.

2. Egy fél háztáji területet kapnak azok a tagok, nők vagy férfiak, akik a növény - termesztésben csak egy fél munkanorma, illetve egy fél rész megmüvelését vállal - ják.

3. 1.600 □ háztáji területet kapnak azok az idősebb tagok is, akik idős koruknál fogva vagy betegség folytán csökkent munkaképességüek, feltéve, hogyha egy fél munkanorma, illetve egy fél rész megmüvelé - sét vállalják.
Nem illeti meg, csak a fél rész ezeket a tagtársakat abban az esetben, ha velük közös háztartásban él mezőgazdasági foglalkozású családtag, és az nem a termelő - szövetkezetben, hanem máshol vállal munkát.

4. 1.600 □ háztáji területet kapnak a tsz -be belépett munkaképtelen tagok és nyugdijas tagtársak is. Ezeket a tagtársakat sem illeti meg az 1.600 □ háztáji terület abban az esetben, ha velük közös háztartásban él mezőgazdasági foglalkozású munkaké - pes családtag, ha ez nem a termelőszö - vetkezetben, hanem máshol dolgozik.

/A háztáji gazdasággal kapcsolatos alapszabály mintát az állattartás vonatkozásában korábban - 1959. május 25-én - a következőképpen módositotta a termelőszövetkezet közgyülése : minden háztáji gazdaságban lehet tartani egy tehenet, egy növendékmarhát, egy anyakocát szaporulatával, évente 3-4 hizósertést, 5 juhot vagy kecskét, korlátlan számú baromfit, házi - nyulat és méhcsaládot. /

A határozott szervezettségü és a munká - kat rendben végző Uj Alkotmány elég erőt érez magában arra, hogy a járás valamennyi 100 %-kal megnövekedett termelőszövetkezetét termelési versenyre hivja ki 1960-ra.

Természetes, hogy a gyors fejlődés miatt - gondokkal is küzd a szövetkezet. Az egyik nagy gond annak a területnek a rendezése, amelyet / 800 kh / mint a volt mezőhegyesi Szikra tsz területét csatolták az Uj Alkotmányhoz. A tsz elnökének tájékoztatása szerint a tanyai lakosok itt igen rossz körülmények között élnek. Sem iskola, sem út, sem kút nincsen. 63 tanuló jár másik majorba iskolába, ahova rajtuk kivül csak 3 másik tanuló jár . A tsz vállalná az iskola átépitését, kút és út épitését.
Kéri a járási tanács vb-t, hogy kötelezze a mezőhegyesi községi tanácsot, hogy az arra a területre eső községfejlesztési összeget adják a termelőszövetkezetnek a kiadások pótlására. A lakások is olyan rosszak, hogy azokban nem lehet hagyni a tagokat.

A dolog megoldása korántsem egyszerü, különösen, ha figyelembe vesszük a helyzettel kapcsolatosan a mezőhegyesi tanács álláspontját is.

A járási tanács vb. 1960. április 19-i jegyzőkönyvében ezeket olvashatjuk :

" A 67-es majorban 1956-ban 200 folyóméter járda építéséhez biztositottak betonpallót. Ezt megelőzően egy kulturotthont ren - deztek be, illetve újitottak fel a Szikra tsz kérésére. A kulturotthont magtárrá alakitot - ták át, a járdapalló pedig le van rakva. 1956 óta azonban ezen a településen valóban nem történt fejlesztés. Ezt a vb-titkár azzal indokolta, hogy 1956-ban a lakosok a járdapallókat beépitették disznóólakhoz, kutakhoz és a rendőrség segitségét is igénybe kellett venni ahhoz, hogy azok a járdalapok a rendeltetési helyükre kerüljenek. A tanácstagoknak - bár a tanács határozatilag nem mondta ki - az a véleményük alakult ki, hogy a 67-es majorban nem érdemes beruházni, mert a létesitményeket ott nem becsülik meg. Jelenleg a majorbeliek községfejlesztési hozzájárulása 6.852 Ft.; ebből ott semmilyen fejlesztés nincs előirányozva. "

A munkaerőhelyzet alakulását tekintve gond volt, hogy a termelőszövetkezetben ke - vés volt a női munkaerő. A helyzet javitása érdekében szükséges, hogy gyorsuljon a bölcsödék, óvodák, napközi otthonok létesitésének, épitésének üteme.

A gazdasági év tervezését illetően a következő számokat kell figyelembe vennünk :

Tervezett bevétel:

növénytermesztés	5,300.000	Ft.
állattenyésztés	4,800.000	Ft.
segédüzemek	900.000	Ft.
egyéb	2,300.000	Ft.
Összesen:	13,300.000	Ft.

A tervezett kiadások összege 6,877.887 Ft.
Egy munkaegység tervezett értéke 40,21 Ft; ebből készpénz 24,34 Ft., termény 15,87 Ft.

A tervek zavartalan megvalósitásához a következő hitelekre volt szüksége a termelőszövetkezetnek:

<u>Rövid lejáratú hitelek:</u>

süldővásárlásra	240.000	Ft.
naposcsibe vásárlásra	18.000	Ft.
tavaszi vetőmagok vás.	319.000	Ft.
üzemviteli kiadásokra	45.000	Ft.
mütrágya és növ.véd.szerre	220.000	Ft.
alkatrészek és any.besz.	150.000	Ft.
vasúti sinre	180.000	Ft.
saját erő 25 %-os hozzá - járulás fedezésére	128.000	Ft.

<u>hosszú és középlejáratú hitelek:</u>

gépek vásárlására	382.000	Ft.

Ezeket a tervszámokat az 1960. március 1-én tartott tervtárgyaló községülés hagyta jóvá.

Az évközi munkát értékelve a termelőszövetkezet vezetősége azt állapitotta meg, hogy a termelés minden területén becsületesen, akarattal, fegyelmezetten dolgozott a tagság. Nehéz év volt pedig, különösen a növénytermesztés szempontjából, ott is az aratást értve elsősorban. A gépesitésben még mindig csak ott tartottak, hogy a vetésterület 50 %-át kézi erővel kellett learatni.
Őszi búzából 1.330 kh, őszi árpából 451 kh, tavaszi zabból 82 kh, őszi-tavaszi keverékből 8 kh, tavaszi keverékmagból pedig 26 kh összesen 1.897 kh. kalászos várt learatásra.

Az erők elosztása üzemegységenként a következő volt:

	I.sz.üe.	II.sz.üe.	III.sz.üe.	Összesen
kézi	126	116	173	415
gépi	3	2	2	7

A kézi munkaerő szervezettsége az egész termelőszövetkezetre vonatkozóan a következő volt:

kaszapár	138x2	fő
szalmahúzás	30	
magszállitás	12	
magtisztitás	16	
gépkiszolgálás	37	
lógereblyézés	5	
fogatos	11	fő
tüzfigyelő fogatos	4	
gyalogos	14	
vizhordó fogatos	3	
gyalogos	7	
összesen:	415	fő

Egy kaszapárra 5,8 kh aratnivaló jutott. A tervek szerint 23 munkanapot szántak az aratásra. Az aratóknak biztositották az aratópálinkát / a fejadagon kivül a legjobban dolgozó brigádnak még minden nap 1 litert / és 10 Ft-os áron ebédet is.

Az aratás jól szervezetten, tempósan, folyamatosan haladt. Ugyanigy a cséplés is. A cséplési munkákat öntözte, hogy a járási tanács mezőgazdasági osztálya cséplési-verseny hirdetett. Az Uj Alkotmány tsz dolgozói közül szépen szerepelt ezen a versenyen Pető József traktoros, aki a járásban nyolcadik lett a következő adatokkal jellemezhető teljesitményével: 150

gépkapacitás dob/mm		1.220
elcsépelt összes gabona	q	3.653
napok száma		27
a gép napi normája	q	100
teljesitett átlag	q	135
teljesitmény %		135

A termésátlagok járási szinten a kedvezőtlen tavaszi időjárás ellenére elérték az előző öt év átlagát / q/kh /: 151

megnevezés	1954-58	1960
őszi búza	10,6	10,58
őszi árpa	14,92	14,50
tavaszi árpa	12,54	12,50
z a b	10,53	9,90

Gyarapodott ebben az évben az Uj Alkotmány tsz gépparkja is. A járási pótkeretből 3 Zetorpótkocsit / á. 66.000 Ft. /, 1 PN-335 R háromvasú függesztett ekét / á. 12.000 Ft./ és 1 UFK-5 fükaszát / á. 11.000 Ft. / vásároltak.[152]
Ezenkivül - a későbbi teljes gépesités szellemében már - ugyancsak terven felül biztositotta a járási tanács 1 Bjelorusz traktor, 1 K-25-ös Zetor, 1 légfékes pótkocsi és 2 K-8-as aratógép megvásárlását.

Látható ezekből, hogy a termelőszövetkezet legfőbb célkitüzése a nagyüzemi gazdálkodás megalapozása volt.

A szövetkezet vezetősége az 1961. január 27-én tartott zárszámadási közgyülésen arról számolhatott be, hogy a tsz összvagyona 12,188.372 Ft., az oszthatatlan alap 7,770.692 Ft., a tagok között kiosztott jövedelem természetbeni értéke pedig 2,973.677 Ft.
Egy munkaegység értéke 39,62 Ft.

A járási tanács mezőgazdasági osztálya év közben határozatot hozott / 68/1960. sz. vb.-határozat /, hogy tanulmányozni kell az Uj Alkotmány termelőszövetkezetben kialakitott

üzem és munkaszervezést. A mezőgazdasági osztály vezetője figyelemmel kisérte a termelőszövetkezet munkáját, és úgy értékeli, hogy az Uj Alkotmány-ban megvannak az adottságok az üzemegység-rendszerü termelésre.

A járási tanács vb pedig azt állapitja meg hogy az Uj Alkotmány - nagyságával és eredményeivel - az egész község politikai hangulatát megszabja, de a járás termelőszövetkezeteire is hatással van.

Uj korszak kezdődött a mezőkovácsházi termelőszövetkezeti életben !

X

A NAGYÜZEMI GAZDÁLKODÁS UTJÁN

1961 - 1968

KEDVEZŐBB LEHETŐSÉGEK - JOBB EREDMÉNYEK

Mint korábban szóltunk már róla, a kollektivizálás 1961 tavaszára lényegében országosan is befejeződött. 1958-hoz képest mintegy 1.500 új, többezer holdas termelőszövetkezet alakult. Óriási probléma volt ezek, valamint a már meglévő és most felduzzadt termelőszövetkezetek korszerü mezőgazdasági nagyüzemmé való átalakitása.

Donáth Ferenc irja idézett munkájában :

" A termelés nagyüzemi kereteinek kiszabása, egymillió ember helyének kijelölése az új szervezetben és munkamegosztásban úgyszólván egyik napról a másikra, történelmünkben akkor is a gazdaságszervezésnek példa nélküli nagyságú feladataként került volna be, ha mind a millióan lelkesen és öntevékenyen közremüködtek volna az új termelési szervezet létrehozásában.

A parasztok egy része elhagyta a mező - gazdaságot. A mezőgazdasági aktiv keresők száma évről-évre csökkent: az 1958-ban kereken 2 millió aktiv keresőből az átszervezés éveiben több mint 200.000, 1965-ig pedig 470.000 távozott a mezőgazdaság köréből - túlnyomóan munkaképes korúak. Valóságos kisebb népvándorlás indult a népgazdaság más főágai felé !
A mezőgazdasági termelés nehézségeinek megértése szempontjából fontos és sajátos vonása volt ennek a munkaerő-átáramlásnak, hogy -

Nyugat-Európától eltérően - az elvándorlást nem megelőzte, hanem csak követte a mezőgazdaság gépesitése. Ez elkerülhetetlen volt az adott körülmények között, ám rendkivül jelentős következményei támadtak. A termelőszövetkezetek nagyobb részében súlyos aránytalanságok keletkeztek egyrészt a földterület nagysága és a vetésszerkezet, másrészt a rendelkezésre álló gépi- és emberi munkaerő között ..."[153]

Hogy a termelőszövetkezetek ebből a nehéz helyzetből előre léphettek, abban nagy szerepe van az őket támogató, megváltozott állami gazdaságpolitikának is. A múlttal szemben a változás e tekintetben szembeszökő - irja Donáth. 1959-64 között a mezőgazdasági beruházások a népgazdasági beruházások évi 18-21 %-át tették ki az ötvenes évek elejének 10,6-13,3 százalékával szemben, s a különbség igazi arányait akkor látjuk, ha figyelembevesszük, hogy 1958 és 1964 között a népgazdasági beruházások összege / változatlan áron számitva / megduplázódott, mig az 1951-53 között a növekedés üteme lassú volt.
A változásra világit rá az 1947-1966 közötti mezőgazdasági beruházások megoszlása. 1947-58 közötti 12 esztendőre a mezőgazdasági beruházások megoszlása. 17 %-a esett, mig az 1959-1966 időszakra esett annak 83 %-a. Igy annak ellenére, hogy az 1958. évi állóeszközök mintegy harmada szinte egyszerre használhatatlanná vált, a nagy beruházások következtében a kollektivizálás éveiben a mezőgazdaság állóalapjai nem csökkentek, hanem átalakultak. A döntően kisüzemi gazdálkodásra szabott állóeszközállományt nagyüzemi állóeszközállománnyal cserélték fel viszonylag rövid idő alatt.[154]

A fentebb vázolt általános képet kiegészitik a 60-as évek derekának intézkedései, melyek a szövetkezeti nagyüzemi gazdálkodás megszilárdulását szolgálják. A beszolgáltatás megszüntetése után megszüntették a nagy gépek tulajdonának állami monopóliumát; lehetővé tették a vetésszerkezet önálló tervezését; szabályozták a termelőszövetkezetek újszerü kapcsolatainak módjait; az 1967. IV. tc. lehetőséget adott a valódi tsz-tulajdon kialakitására, stb. Természetes, hogy mindezek az intézkedések - megvalósulásuk arányában - kedvező hatással voltak a tagság termelő munkájára, a megszilárduló munkafegyelem eredményeként pedig egyre növekvő irányt mutató személyi jövedelmének alakulására.

Vizsgáljuk meg, hogyan érvényesülnek, hogyan hatnak ezek az országos tendenciák az Uj Alkotmány termelőszövetkezetben a szövetkezet belső életének és gazdálkodásának egyes területén ! Megjegyezzük, hogy a vizsgált - viszonylag hosszú periódusra vonatkozóan esetenként a folyamatosságra nem tudunk törekedni, arra azonban minden esetben, hogy a termelőszövetkezet sajátos körülményeinek bemutatásával jellemezzük megtett útját.

A TERMELŐSZÖVETKEZET SZERVEZETI KÉRDÉSEI

A tárgyalt időszak szervezeti kérdései közül elsősorban a termelőszövetkezet taglétszámának az alakulását ismertetjük, mert ez már magában is beszédes adatsor an-nak a viszonylagosan stabil helyzetnek az igazolására, amelyet az Uj Alkotmány már a 60-as évek elejére elért :[155]

É v	tagok száma	családok száma	nyugdijasok száma
1961.	1.060	902	231
1962.	1.044	896	239
1963.	1.030	904	242
1964.	1.001	922	248
1965.	964	635	259
1966.	957	633	285
1967.	1.020	797	293

A taglétszám abszolut mutatószámai tehát nem sokat változtak, ami magában rejti a határozott munkamegosztás állandósitásának a lehetőségét. Ha azonban a szövetkezet története e szakaszának ilyen szempontú mozgását folyamatosan figyelemmel kisérjük, azt látjuk, hogy elég gyakoriak a kisebb arányú változások. Alig van közgyülés vagy küldött közgyülés, ahol ne vennének fel új tagokat, ahol ne járulnának hozzá elköltözésekhez és más okok miatti kilépésekhez, ahd

Tekintettel arra, hogy sertéshizlalás vonatkozásában nem indokolt más szövetkezetekkel önálló társulást létrehozni, igy az általunk végzett felmérések és számitások alapján ezennel bejelentjük a társulásból való kilépésünket.

Egybehangzóan kijelentjük azonban, hogy a társulással elvileg és gyakorlatilag egyetértünk; ez nagy-mértékben elősegiti a termelőszövetkezetek további politikai és gazdasági megszilárdulását.
Abban az esetben, hogyha járásunk viszonylatában más termeléssel kapcsolatban ilyen irányú termelés kibontakozik pl. baromfitenyésztés és szarvasmarhahizlalás tekintetében, termelőszövetkezetünk a területünkkel összefüggő termelőszövetkezetekkel ilyen irányban hajlandó akár egyszerü, akár önálló társulási formában csatlakozni.

Fentiek alapján kérjük az elvtársakat, hogy bejelentésünket sziveskedjenek tudomásul venni.

Mezőkovácsháza, 1962. augusztus 8.

Bali István
elnök

A háztáji gazdasággal kapcsolatosan a korábbiakban részletesebben szóltunk annak változó funkciójáról, és arról is, hogy a vele kapcsolatos lehetőségeket a tsz-ek egyre önállóbban irányitják.
A munkafegyelem megszilárditása egyik eszközéül az Uj Alkotmány-ban is alkalmazták a módositások lehetséges formáit. 1963. február 22-én például a küldöttközgyülés a következő határozatot hozta:

80	munkanorma alatt földnélkülieknek nem jár	
80-100	munkanormások + nem dolg.	800 □
100-120	munkanormát teljesitők	1.000 □
120-160	" "	1.200 □
160-210	" "	1.400 □
210-260	" "	1.500 □
260 felett, valamint nyugdijasok		1.600 □

Uj tagok esetében kiméréskor női dolgozónál 800 □ , férfi dolgozónál 1.200 □.

Üzemszerüen érvényesül itt már az anyagi érdekeltség elve.

Ugyancsak ezt a törekvést szolgálja az eredményességi munkaegység bevezetése 1961. január elsejétől. Lényegét könnyen megértik a tagok: a q súlyra és a literre törekszik az új elszámolási módszer; aki több cukorrépát termelt, több pénzt kap. Helyeslik is : " mert nem úgy lesz, hogy minél nagyobb területet kapáljon meg valaki, hanem minél jobban. "

A tapasztalatok szerint ésszerüsitik azután az eredményességi munkaegység-rendszert. Az időjárás ugyanis nagyban befolyásolja a növénytermelést, és egy kedvezőtlen esztendő kedvét szegheti a tagoknak. Ezért már 1962-ben úgy módositják az eredetileg kidolgozott elszámolási módszert, hogy az eredményességi munkaegységelszámolás a növénytermesztésben csak a kukoricára, cirokra, cukorrépára és a dohányra vonatkozik.[156]

Az eredményesebb termelés, vele a szocialista tudat fejlesztése is a szocialista életmód kibontakozása érdekében a tsz 1961-ben csatlakozott a Földmüvelési Minisztérium által inditott termelési versenyhez. Az azonos kategóriában versenyző nagy termelőszövetkezetek közül bekerült az ország legjobb tiz termelőszövetkezete közé.

A szocialista munkaversenynek ettől kezdve hagyományai lesznek az Uj Alkotmányban. 1962-ben csatlakoznak kunágotai tsz-eknek a VIII. pártkongresszus tiszteletére inditott munkaversenyéhez; ugyanekkor határozatot hoznak a szövetkezeten belül inditandó munkaversenyről, azzal a céllal, hogy a versenyben induló brigádok küzdjenek a szocialista brigád cimért. A cim eléréséhez szükséges normativákat termelési áganként alakitották ki, és az első évre 65.000 Ft. jutalom kiosztását tervezték.

Túloznánk, ha azt állitanánk, hogy a munkaverseny az első pillanatoktól a legszélesebb körü népszerüségnek örvendett. Járási értekezleten még felelős vezető szájából is elhangzottak olyan megjegyzések, hogy " a szocialista munkaverseny széles körü kibontatkoztatásához

nincsenek meg a feltételek " ; " a paraszt - ságtól idegen a munkaverseny " ; " a természetet az ember nem tudja befolyásolni, és hát igy nem érdemes a mozgalomban versenyezni. "[157]

Az ellenzéki felfogások ellenére az Uj Alkotmány tsz-ben 1967-ben már 14 brigád vetélkedett, és közülük 12 elnyerte a szocialista brigád cimet.

Szólnunk kell arról is e korszak vizsgálatánál, hogy a megerősödő gazdasági és szervezeti helyzet lehetővé tette, hogy a termelőszövetkezeti tagság szociális jellegü problémáival is differenciáltabban foglalkozzanak. Ennek szolgálatára 1961. márciusában szociális bizottságot hoztak létre, melynek tagjai a következők voltak : Varga Sándor / elnök /, Kovács Istvánné, Pajkó József, Király Bálint és Pacsika József. Első intézkedéseik között szerepel a napközi otthon megsegitése: a tsz szociális alapjából 20.000 Ft-ot juttatnak e célra.

A termelőszövetkezeti tagok tehetséges gyermekeinek továbbtanulását, vele a tsz szakemberrel való jobb ellátását szolgálta az a küldött-közgyülési határozat 1962. márciusában, mely három ösztöndijas státust létesitett 400 Ft. havi ösztöndijjal, felhatalmazva a vezetőséget, hogy a tsz tagjainak gyermekei közül elsősorban mezőgazdasági és gépészképző felső iskolára küldhet el tanulókat.

A tárgyalt időszakban személyi változások történtek a vezetésben. 1963. január 18-án Bali István tsz-elnök bejelenti, hogy

megválik az Uj Alkotmány-tól; Medgyesbodzásra távozik, ahol a járás leggyengébb termelőszövetkezetének, az Egyetértés tsz-nek lesz az elnöke. A küldöttközgyülés tudomásul vette a bejelentést, és az elnöki teendők ellátásával Radovics Ferenc főagronómust bizta meg, aki 1967 februárjáig állot a termelőszövetkezet élén, lemondásakor került helyére a tsz mai elnöke, Lipták András. Megválasztását a közgyülés Kgy-7/1967. sz. határozata hagyta jóvá.
" A közgyülés Lipták Andrást, a Járási Pártbizottság Mezőgazdasági Osztálya vezetőjét egyhangú szavazattal a termelőszövetkezet tagjai sorába felvette. A közgyülés Lipták Andrást a termelőszövetkezet elnökévé és igazgatósági taggá egyhangú szavazattal megválasztotta. "

Még 1967-ben határozza el a közgyülés, hogy a területi termelőszövetkezeti szövetséghez csatlakozik. Miután azonban e nagy horderejü szövetkezés egyben új korszakot is nyit az Uj Alkotmány életében, később bővebben szólunk róla.

Ha csak vázlatosan is - áttekintettük - azt az utat, amelyet az Uj Alkotmány termelőszövetkezet a hozzá csatlakozókkal mintegy két és fél évtizeden át megtett.
Tanúi lehettünk azoknak a jószándékú és meggyőződéses törekvéseknek, melyeknek igazát ma már senki nem vitatja, mégis sok küzdelem árán tudták csak megteremteni a mai körülményeket.
A kézi szerszámoktól a modern gépekig hosszú volt az út. Ezen a hosszú úton azonban nemcsak a technika változott, hanem amiért van: az ember is. Az ember gondolkodásmódja, szemlélete, felkészültsége, hozzáértése.

Ha összehasonlitjuk a mai Mezőkovácsházát azzal, amelyet 20-25 évvel ezelőtt láttunk, bizony nem ismerünk rá.
Kivülről sem, belülről sem. A külső változások szembeötlőbbek: új létesitmények, jól öltözött emberek, városiasodó életmód.
A belső változást a szocialista ember tudata jelenti, mely közösségi szellemével egyre többet cselekszik egyéni törekvésein túl.
Az Uj Alkotmány termelőszövetkezet tagjairól elmondhatjuk, hogy községük életének fontos formáló tényezői voltak, és azok ma is. Az tkivánjuk, hogy közösségükben továbbra is találják meg helyüket, számitásaikat - anyagilag is, emberileg is.

J E G Y Z E T E K

A község történetét áttekintő fejezetek az EMLÉKKÖNYV MEZŐKOVÁCSHÁZA ALAPITÁSÁNAK 150. ÉV FORDULÓJÁRA cimü kötetből valók; DANKÓ Imre: Mezőkovácsháza történetének vázlata; OLTVAI Ferenc: Mezőkovácsháza község telepitése és fejlődése / 1814 - 1849 /; és IVÁNYI Anna: Az 1945-ös földosztás Mezőkovácsházán cimü tanulmányának összevonásával és röviditésével, a szerzők szives hozzájárulásával, amiért itt mondok köszönetet.

1. Erdei Ferenc: A tanyavilág két évtizede. Népszabadság, 1965. január 16. / Lásd még: Emberül élni cimü könyvében: Gondolat, 1974. 463-464. p.

2. Donáth Ferenc: A magyar szövetkezeti nagyüzemi mezőgazdaság kialakulásának vázlatos története 1949-1970. Termelőszövetkezettörténeti Tanulmányok I. Szerk.: Lázár Vilmos. Bp. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, 1972. 28. p.

3. Donáth i.m. 37. p.

4. u.o. 34. p.

5. BML Termelőszövetkezeti tanács Békés megyei Irodája
iratai 1950. május 5. sz.n. kimutatás
BML Megyei Tanács V.B. Titkárság iratai 1950. jul. 0341-3/1-1950. sz. adatlap

6. BML: JTVB jkve. 1950. okt. 28.

7. BML: KTVB jkve. 1950. nov. 12.
8. BML: KTVB jkve. 1950. dec. 18.
9. BML: KTVB jkve. 1950. nov. 19.
10. BML: JTVB jkve. 1950. nov. 17.
11. u.o.
12. BML: KTVB jkve. 1950. okt. 28.
13. BML: KTVB jkve. 1950. nov. 5.
14. BML: JTVB jkve. 1950. nov. 10.
15. BML: JTVB jkve. 1950. szept. 1.
16. BML: KTT jkve. 1951. junius 10.
17. BML: KTT jkve. 1951. jul. 15.
18. BML: KTVB jkve. 1951. aug. 27.
19. BML: KTVB jkve. 1951. aug. 27.
20. BML: KTT jkve. 1951. aug. 14.
21. u.o.
22. u.o.
23. BML: KTVB jkve. 1951. márc. 5.
24. BML: KTVB jkve. 1951. márc. 19.
25. BML: KTVB jkve. 1951. jun. 4.
26. BML: KTVB jkve. 1951. febr. 26.
27. BML: KTVB jkve. 1951. jun.4. és jul. 9.
28. BML: KTVB jkve. 1951. máj. 21.
29. BML: KTVB jkve. 1951. máj. 28.
30. BML: KTVB jkve. 1951. aug. 6. és aug. 13.

31. BML: KTT jkve. 1951. aug. 12. A be - gyüjtési állandó bizottság elnökének be - számolójából.
32. BML: KTVB jkve. 1951. ápr. 30.
33. BML: Megyei Tanács V.B. Mezőgazdaság Osztálya iratai: F.M. 815-235-4/1951.
34. BML: JTVB Mezőgazdasági Osztálya be - számolója 1952. febr. 14.
35. BML: Ktt jkve. 1952. febr. 3.
36. BML: Békés megyei Tanács V.B. Mező - gazdasági Osztálya iratai: Ált. 815/1951. sz.
37. BML: KTT jkve. 1952. ápr. 20.
38. Donáth i.m. 36-37. p.
39. BML: JTVB Mezőgazdasági Osztályának beszámolója 1952. febr. 6.
40. BML: JTVB Mezőgazdasági Osztályának beszámolója 1952. febr. 14.
41. BML: JTVB Mezőgazdasági Osztályának beszámolója 1952. márc. 6.
42. BML: JTVB Mezőgazdasági Osztályának beszámolója 1952. febr. 14.
43. BML: JTVB jkve. 1952. márc. 4.
44. BML: KTVB jkve. 1952. jun. 2.
45. BML: JTVB Munkaerőgazdálkodási Cso -

portjának beszámolója 1952. máj. 22.
46. BML: JTVB Mezőgazdasági Osztályának beszámolója 1952. aug. 26.
47. BML: JTVB jkve. Tájékoztatás a battonyai járásbiróság elnökétől. 1952. jun. 4.
48. BML: KTVB jkve. 1953. jan. 5.
49. BML: JTVB Mezőgazdasági Osztályának beszámolója 1952. ápr. 17.
50. BML: JTVB Mezőgazdasági Osztályának beszámolója 1952. márc. 6.
51. BML: JTVB jkve. 1953. jan. 2.
52. BML: KTVB jkve. 1953. jan. 12.
53. BML: JTVB jkve. A battonyai járásbiróság beszámolója. 1953. ápr. 3.
54. BML: JTVB jkve. 1953. márc. 13.
55. BML: KTVB jkve. 1953. ápr. 13.
56. BML: JTVB Mezőgazdasági Osztályának beszámolója 1952. szept. 24.
57. BML: KTVB jkve. 1953. jan. 19.
58. BML: JTVB jkve. 1953. jan. 2.
59. BML: KTVB Begyüjtési Csoport beszámolója 1953. márc. 23.
60. BML: JTVB jkve. 1953. jan. 23. és KTVB jkve. 1953. márc. 16.:

	járás	mkházi tszcs-k
kukorica	1.061 q	60 q
tavaszi árpa	965 q	25 q
z a b	487 q	30 q

61. BML: KTVB jkve. ápr. 1953. 16.
62. BML: JTVB jkve. 1953. márc. 13.
63. BML: JTVB jkve. 1953. máj. 8.
64. BML: KTVB jkve. 1953. aug. 24.
65. BML: JTVB Mezőgazdasági Osztályának beszámolója 1953. szept. 23.
66. BML: KTVB Pénzügyi Csoport beszámolója 1953. máj. 8.
67. BML: KTVB jkve. 1953. jun. 29.
68. BML: JTVB jkve. 1953. jul. 31.
69. BML: JTVB Mezőgazdasági Osztálya vezetőjének beszámolója 1953. aug. 27.
70. BML: KTVB jkve. 1953. aug. 31.
71. BML: KTVB jkve. 1953. szept. 7.
72. BML: JTVB jkve. 1953. szept. 18.
73. BML: KTVB jkve. 1953. okt. 26.
74. BML: KTVB jkve. 1953. okt. 17.
75. BML: JTVB Mezőgazdasági Osztálya vezetőjének beszámolója 1954. febr. 5.
76. BML: JTVB Mezőgazdasági Osztálya vezetőjének beszámolója 1954. jan. 22.

77. Donáth i.m. 38-41. p.

78. u.o.

79. BML: KTVB Begyüjtési Csoport vezetőjének beszámolója 1953. szept. 7.

80. BML: KTVB jkve. 1954. febr. 15.

81. BML: JTVB jkve. 1954. máj. 14.

82. BML: KTVB jkve. 1954. máj. 10.

83. BML: KTVB jkve. 1954. aug. 2.

83/a. BML: KTVB jkve. 1955. jan. 11.:

taglétszám: 37 fő

földterület:	384 kh	össztermés
ebből búza	142 kh	1.278 q
őszi árpa	25 kh	250 q
kukorica	64 kh	768 q
cukorrépa	15 kh	2.400 q

84. BML: KTVB jkve. 1954. febr. 18.

85. BML: KTVB jkve. A begyüjtési nyilvántartó jelentése. 1954. márc. 12.

86. BML: KTVB jkve. 1954. jul. 9. és 1955. jan. 11.

87. BML: KTVB jkve. 1954. szept. 20.

88. BML: KTVB jkve. 1955. febr. 2.

89. BML: KTVB jkve. 1955. febr. 10.

90. BML: KTVB jkve. 1955. jan. 11.

A közölt táblázatot a TSZ-tanács Irattára 1955. dec. 12-i sz. n. kimutatásának adataival tesszük teljesebbé:

napraforgó 15 kh, dohány 12 kh, borsó 16 kh, kender 10 kh, hagyma 16 kh, cirok 25 kh, kertészet 7 kh, régi lucerna 30 kh, új lucerna 20 kh, őszi takarmánykeverék 15 kh, tavaszi takarmánykeverék 20 kh.

91. BML: KTVB jkve. 1955. márc. 23.

92. BML: KTVB jkve. 1955. jul. 28.: a tsz állatállománya a következő összetételü:

szarvasmarha:	tehén	19
	előhasi üsző	10
	növ. bika	4
	növ. borjú	36
	szopós borjú	2
sertés:	koca	21
	süldő	15
	hizó	50
	malac	150
l ó :	kanca	13
	herélt	7
	csikó	9-
baromfi :		1593

/ A TSZ-tanács Irattára, 1955. dec. 12. sz. n. kimutatása /

93. BML: KTVB jkve. 1955. jul. 28.

94. BML: TSZ-tanács iratai. 1955. dec. 12. sz. n. kimutatása
95. BML: TSZ-tanács Békés megyei Irodája sz. n. D 57.
96. BML: TSZ-tanács Békés megyei Irodája sz. n. D /66/
97. BML: KTVB jkve. 1956. márc. 1.
98. BML: KTVB jkve. 1956. febr. 20.
99. BML: KTVB jkve. 1956. márc. 1.
100. BML: KTVB jkve. 1956. máj. 14.
101. BML: KTVB jkve. 1956. máj. 14.
102. BML: KTVB jkve. 1956. aug. 21.
103. BML: KTVB 1956. ápr. 16, máj. 14-i jkve
104. BML: TSZ-tanács Békés megyei Irodája sz. n. D 58. 1956. ápr. 13.
105. BML: KTVB jkve. 1956. aug. 21.
106. BML: KTVB jkve. 1956. okt. 2.
107. BML: KTVB és a K.Forr.T.V.B. jkve. 1956. nov. 29.
108. BML: TSZ-tanács Békés megyei Irodája sz. n. D. 58. Jelentés a mezőkovácsházi járás termelő-szövetkezeteinek helyzetéről. 1956. nov. 19.
109. BML: KTVB és K.Forr.T.V.B. jkve. 1956. nov. 29.

110. BML: KTVB jkve. 1956. dec. 29.
111. BML: KTVB és K.Forr.T.V.B. jkve. 1956. nov. 29. és KTVB jkve. 1956. dec. 29.
112. BML: KTVB és K.Forr.T.V.B. jkve. 1956. nov. 29.
113. Mezőgazdasági Adattár. Bp. 1965. I. k. 8. p. és II. k. 11. p. V.ö.: Orbán Sándor: Két agrárforradalom Magyarországon. Bp. 1972. 162. p.
114. Orbán: i. m. 196. p.
115. Orbán: i. m. 197. p.
116. Orbán: i. m. 117-118. p.
117. Mezőgazdasági Adattár I. k. 12. és 15. p. II. k. 4. p.
118. BML: JTVB jkve. 1957. febr. 8.
119. BML: KTVB jkve. 1957. jan. 17.
120. BML: JTVB jkve. 1957. aug. 2.
121. BML: JTVB jkve. 1957. jan. 11. és febr. 8
122. BML: JTVB jkve. 1957. jan. 11. és KTVB jkve. 1957. jan. 17.
123. BML: KTVB jkve. 1957. jan. 17.
124. BML: KTVB jkve. 1957. máj. 28.
125. BML: JTVB jkve. 1957. febr. 8.
126. BML: KTVB jkve. 1957. szept. 9.
127. BML: KTVB jkve. 1957. okt. 28.

128. BML: JTVB jkve. 1958. nov. 7. és 1960 jun. 17.
129. BML: JTVB jkve. 1960. jun. 17.
130. BML: JTVB jkve. 1958. nov. 7.
131. BML: JTVB jkve. 1958. okt. 10.
132. u. o.
133. BML: JTVB jkve. 1959. jul. 28.
134. BML: JTVB jkve. 1959. jul. 28. és okt. 9
135. u. o.
136. BML: JTVB jkve. 1960. ápr. 8.
137. BML: JTVB jkve. 1959. jan. 16.
138. BML: JTVB jkve. 1959. ápr. 10.
139. BML: JTVB jkve. 1957. ápr. 19., 1959. jan. 16. és 1959. okt. 9.
140. BML: JTVB jkve. 1957. máj. 3.
141. BML: JTVB jkve. 1959. okt. 9.
142. BML: JTVB jkve. 1959. máj. 8.
143. BML: JTVB jkve. 1958. febr. 7.
144. BML: JTVB jkve. 1959. jan. 16.
145. BML: KTVB jkve. 1957. nov. 25.
146. BML: JTVB jkve. 1960. febr. 20.
147. BML: JTVB jkve. 1960. jan. 13.
148. E fejezetnek az Uj Alkotmány termelő - szövetkezetre vonatkozó adatai Bali István tsz-elnöknek a járási tanács végrehajtó bizottságát tájékoztató beszámolójá-

ból valók. BML: JTVB jkve. 1960. ápr. 8.
149. Donáth i. m. 38. p.
150. BML: JTVB jkve. 1960. szept. 23.
151. BML: JTVB jkve. 1960. okt. 17.
152. BML: JTVB jkve. 1960. jun. 17.
153. Donáth i. m. 44. p.
154. Donáth i. m. 45. p.
155. a tsz főkönyvelőségének adatai
156. Küldöttközgyülési jegyzőkönyv. 1962. jan. 11.
157. A tsz. párttitkárának beszámolója az 1967. évi szocialista brigádmozgalom müködéséről és eredményeiről.
158. a tsz főkönyvelőségének adatai
159. a tsz főkönyvelőségének adatai
1960. Küldöttgyülés jegyzőkönyve. 1963. ápr 18.
161. Megyei Tanács VB. Mezőgazdasági Osztályának összesitése: " A termelőszövetkezetek 1965. évi zárszámadásának eredményeiről és az 1966. évi tervteljesités feltételeiről "
162. a tsz főkönyvelőségének adatai
163. a tsz főkönyvelőségének adatai
164. a tsz főkönyvelőségének adatai

165. Küldöttközgyülés jegyzőkönyve. 1964. jan. 23.

166. Küldöttközgyülés jegyzőkönyve. 1965. jun. 21.

167. Az 1969. febr. 2-án tartott zárszámadási közgyülés jegyzőkönyve.

168. Békés megye termelőszövetkezeti üzemeinek gazdálkodása 1968. Keszthely, 1969.

169. Zárszámadási közgyülés jegyzőkönyve. 1971. jan. 22.

1970. Donáth i. m. 62. p.

171. u. o. 58. p.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Emlékkönyv Mezőkovácsháza község alapitásának 150. évfordulójára. Szerk.: Dankó Imre. Mezőkovácsháza, 1964.

Termelőszövetkezettörténeti tanulmányok I. Szerk.: Lázár Vilmos. Bp. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, 1972.

Termelőszövetkezetek története. Szerk.: Dr. Donáth Ferenc. Bp. 1967.

Orbán Sándor: Két agrárforradalom Magyarországon. Akadémiai Kiadó Bp. 1972.

Eredei Ferenc: Emberül élni. Gondolat, 1974.

Dr. Benke József: A barcsi Vörös Csillag tsz húsz éve. Kossuth Könyvkiadó, 1968.

Tóth Lajos: Küzdelmes évek. Az Orosházi Uj Élet Termelőszövetkezet első húsz esztendeje / 1950-1970 /. Orosháza, 1970.

Tóth Lajos: Vajudó világ. A nagyszénási Lenin Termelőszövetkezet első huszonöt éve. Nagyszénás, 1973.

Filadelfi Mihály. Uton. Mozaikok a békéscsabai " Szabadság " Mezőgazdasági Termelőszövetkezet 25 éves történetéből. Békéscsaba 1973.

Központi Statisztikai Hivatal: A mezőgazdasági termelőszövetkezetek üzemi adatai / sorozat /

Központi Statisztikai Hivatal Békés megyei Igazgatósága: Békés megye fontosabb statisztikai adatai / sorozat /

G. Vass István: Békés megye mezőgazdaságának 30 éve. Vezető a Munkácsy Mihály Múzeum kiállitásához. Békéscsaba, 1974.

F O R R Á S O K :

Békés megyei Levéltár:

A mezőkovácsházi Járási Tanács V.B. jegyzőkönyvei
A mezőkovácsházi Községi Tanács V.B jegyzőkönyvei

Az Uj Alkotmány termelőszövetkezet iratai:

Az egyesülés előtti termelőszövetkezetek iratai
Az Uj Alkotmány termelőszövetkezet vezetőségi üléseinek jegyzőkönyvei
Az Uj Alkotmány termelőszövetkezet küldöttgyüléseinek jegyzőkönyvei
Az Uj Alkotmány termelőszövetkezet közgyülési jegyzőkönyvei
Az Uj Alkotmány termelőszövetkezet munkaegységkönyvei

A Dél-Békés megyei Termelőszövetkezetek Területi Szövetségének iratai:

Az alakuló közgyülés anyaga. Orosháza, 1967 IX. 20.
A Dél-Békés megyei Termelőszövetkezetek Területi Szövetségének a termelőszövetkezetek gazdálkodását értékelő összesitése / évenként /
A Dél-Békés megyei Termelőszövetkezetek Területi Szövetségének szempontjai, ajánlásai az elkövetkező gazdasági év tervezéséhez, a korábbi évek eredményeinek elemzése alapján / évenként /

F Ü G G E L É K :

Az itt következő csasztuskákat, melyeknek banális szövegét az ötvenes évek elején járási szintü központi rendelkezés alapján fabrikálták és énekeltették széltében - hosszában, azért adtuk közre, mert érdekes megmaradt kordokumentumai a termelőszövetkezeti életbe történt felső beavatkozásnak; egyuttal annak is tanúi, milyen szellemi szinvonalon álló " kultur-agitáció " müködött közre a tsz-szervezésben.

Éneklik ketten, a " **VIRÁGÉKNÁL ÉG A VILÁG** " dallamára

I. Mi újság a tszcs-ben ?
II. Hát nálatok a községben ?
I. Termelünk.
II. Dolgozunk.
I-II. A békéért harcolunk.

I. Az aratást elvégeztük.
II. Mi meg a cséplést megkezdtük
Eredményünk is szép,
/ Százharminchat / százalék.

I. /Nagy Pista / ezen a héten
Élenjárt a begyüjtésben.
II. Vigyázzon és ne hagyja,
Hogy / Kis Jóska / lehagyja.

I. Jó gyerek a / Kovács Peti / ,
Csak a munkát nem szereti.
Lemaradt az aratásban,
De élen járt az alvásban.

II. / Boldizsár István / nem lógós,
Csak sajnos, kicsit pityókos.
Mig nincs készen a munka,
Ne nézzen a kulacsba.

I. Kazlunk oly magasra hordták,
Eléri a templom tornyát,
Ugy rakták létrával,
Huszméteres villával.

II. Nálunk a boglya még nagyobb,
Tetejét már nem láthatod.
Télen át, nyáron át
Hó boritja az ormát.

I. Hallom, sok a malacotok,
De mért piszkos az ólatok ?
A tszcs-malacok
Kühellik a maszatot.

II. / Kis Jánosnak / lesz rá gondja,
Kitisztitja azonnyomba.
Tiszta almon a hizók
Egy nap hiznak tiz kilót.

I. Nálunk olyan tökök nőnek,
Hájját használjuk teknőnek.
A dinnyénk is olyan szép,
Csodájára jár a nép.

II. Tyukok közt is verseny folyik,
Egy tyukunk már hármat tojik.
De a terve, - kotkodács,
Minden napra öt tojás.

I. Hej, mi történt itt a héten ?
Szellem jelent meg a réten.
Esküdött az égre,
Hogy itt a világ vége.

II. Nálunk is járt tegnap este,
Őrünk egy fa mögül leste.
A " szellemet " elkapta,
S a kulákot megrakta.

I. Jó hir nálunk mindig kerül,
De mi hir a szived körül ?
Mikor lesz a kézfogó ?
Hol az a csirkefogó ?

II. Jóskám nagy szivszerelmében
Lemaradt a termelésben.
Lógatja az orrát,
Nem éri el a normát.

I. Csókot addig ne adj neki,
Mig a normát nem emeli.
Majd ha többet termel,
Akkor téged is elnyer.

II. Hát teneked mi a bajod ?
I. Érzem, a férjem elhagyott.
II. Megcsalt tán egy asszonnyal ?
I. Együtt hál a traktorral.

II. Sose légy féltékeny rája,
Hogy a traktor a babája.
Visszatér tehozzád,
Ha elvégzi a munkát.

I. Száz marha van a karámban,
II. Több a Truman kormányában :
I. Bevin ur,
II. Schuman ur,
I-II. A Titó is ott gurul.

I. Amerika lázban-gyászban,
Ég a háza Koreában.
Truman ur pityereg:
Odaveszett a sereg !

II. Nyakukban már a nép hada,
Felszabadul Dél - Korea.
Harcba száll minden nép,
Megvédi a békéjét.

I-II. Befejeztük csasztuskánkat,
Folytassuk jól a munkánkat.
Igy védjük együtt meg
Hazánkat és békénket !

Figyelem !

A zárójeles nevek és számok he - lyett az aktuális neveket és számokat énekeljük !

ŐSSZEL ÉRIK BABÁM A FEKETE SZŐLŐ..

Fiu: Ősszel érik babám a fekete szőlő.
Te volnál az igazi szerető.
Bocsásd meg, ha vala- valaha vétettem,
Mondd meg, ellenedre mit is cselekedtem.

Lány: Buzafeleslegre leszerződtél vajjon ?
Fiu: Én bizony ezt nem tettem, bevallom.
Lány: Akkor véled szóba, szóba nem is állok,
Ilyen komoly hibát én meg nem bocsájtok.
Fiu: Hát ha ma beviszem a buzám egy száig ?
Tudom, akkor sorsom jobbra válik.
Lány: Ez nem elég jóvá- jóvátenni vétked,
Ezzel még a békét nem eléggé véded.
Fiu: Hát ha a tarlót is felszántom és holnap,
Hirét, nyomát nem hagyom a gyomnak?
Lány: Ez nem elég jóvá- jóvátenni vétked ?
Ezzel még a békét nem eléggé véded!
Fiu: Hátha másokat is a jóra tanitok,
Három falut versenyre kihivok ?
Lány: Akkor véled kibé- kibékülök nyomba,
Édes, édes párom, gyere a karomba !

Együtt: Akkor véled ...

HEJ, DUNÁRÓL FUJ A SZÉL ...

/ Énekli négy énekes /
Mind:

Hej, Dunáról fuj a szél,
Szegénylegényt mindig ér,
Dunáról fuj a szél.
Ha Dunáról nem fujna,
Szegénylegény nem volna,
Dunáról fuj a szél.

I. Hej, Dunáról fuj a szél,
Jön a kulákra a dér,
Dunáról fuj a szél.
Hogyha kulák nem volna,
Csuda életünk volna,
Dunáról fuj a szél.

II. Azt mondotta a papunk,
Hogy mi már nem aratunk,
Dunáról fuj a szél.
De ez mind csak hazugság,
Vigan épül az ország,
Dunáról fuj a szél.

III. Plébános ur nézze hát,
Tele kenyér, tele zsák,
Dunáról fuj a szél.
Lesz a télen kenyerünk,
Mindig többet termelünk,
Dunáról fuj a szél.

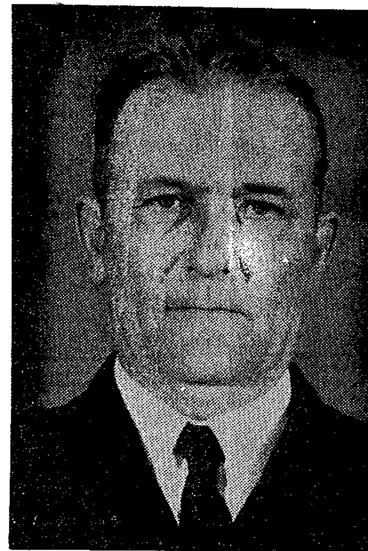

IV. Prédikálhat a papunk,
Kulákra nem hallgatunk,
Dunáról fuj a szél.
Plébános ur, kulák ur,
Elég volt a dumábul,
Dunáról fuj a szél.

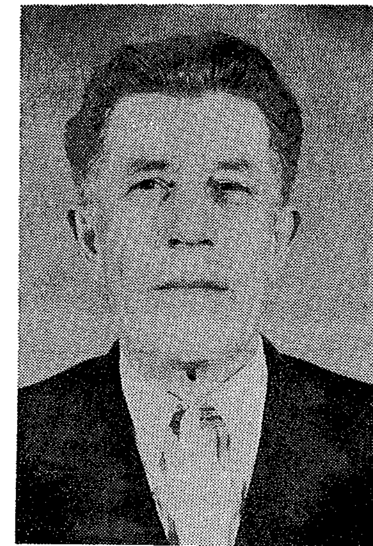
Mind:

Plébános ur, kulák ur,
Elég volt a dumábul,
Dunárúl fuj a szél.

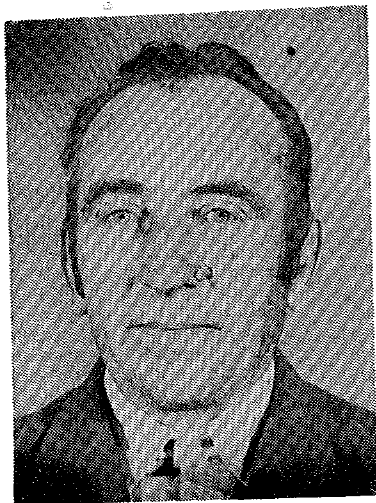
ALAPITÓ TAGOK

Bajkán György

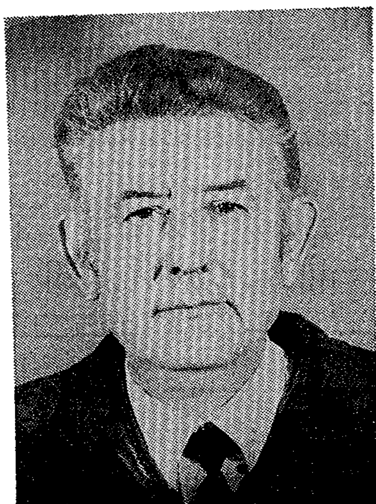

Faragó Imre

Gombkötő János

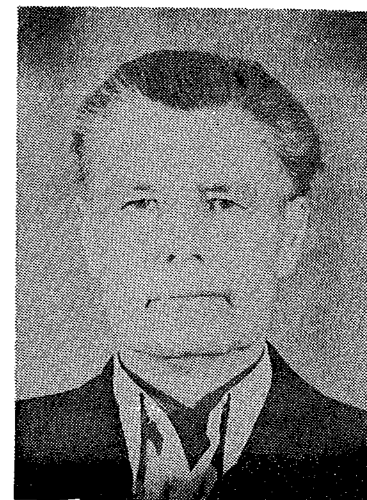

Gonda István

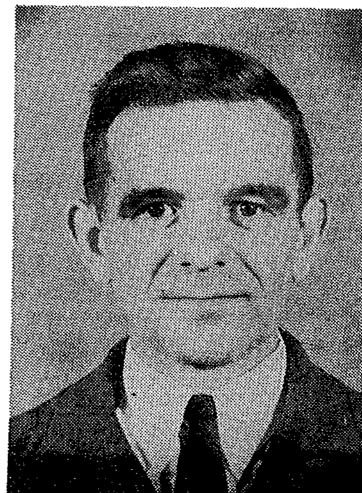

Gonda János

Gonda Pál

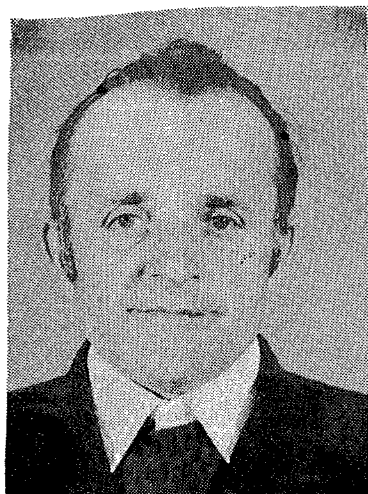

Gulyás István

Kocsis Antal

Nagy Mihály

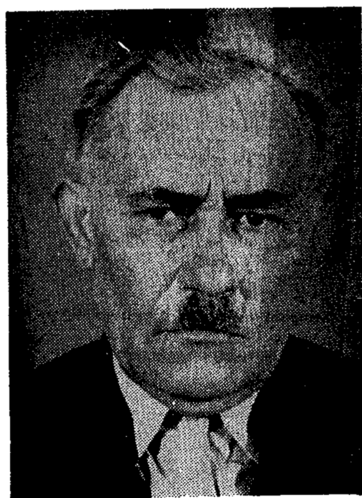

Trajer Ferenc

Trajer Pál

Tóth János

Varsandár Ferenc

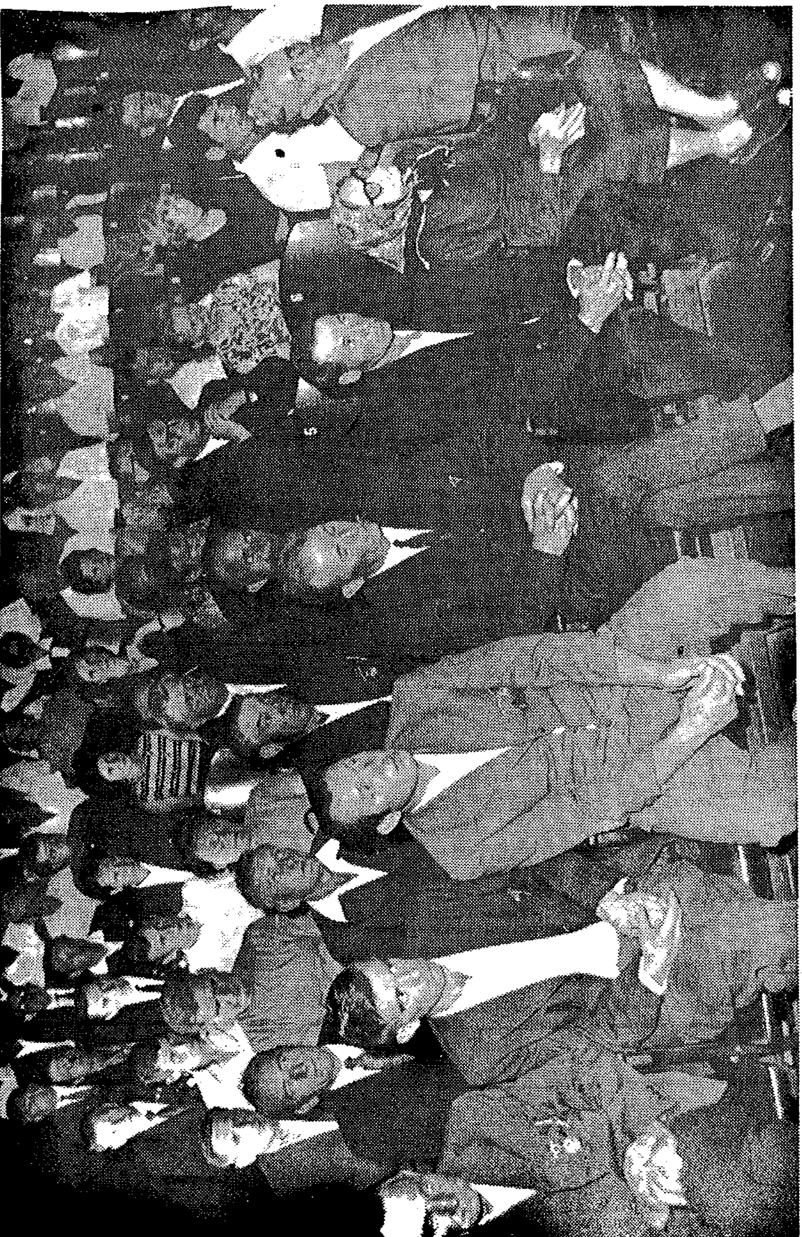
Asztalosműhely

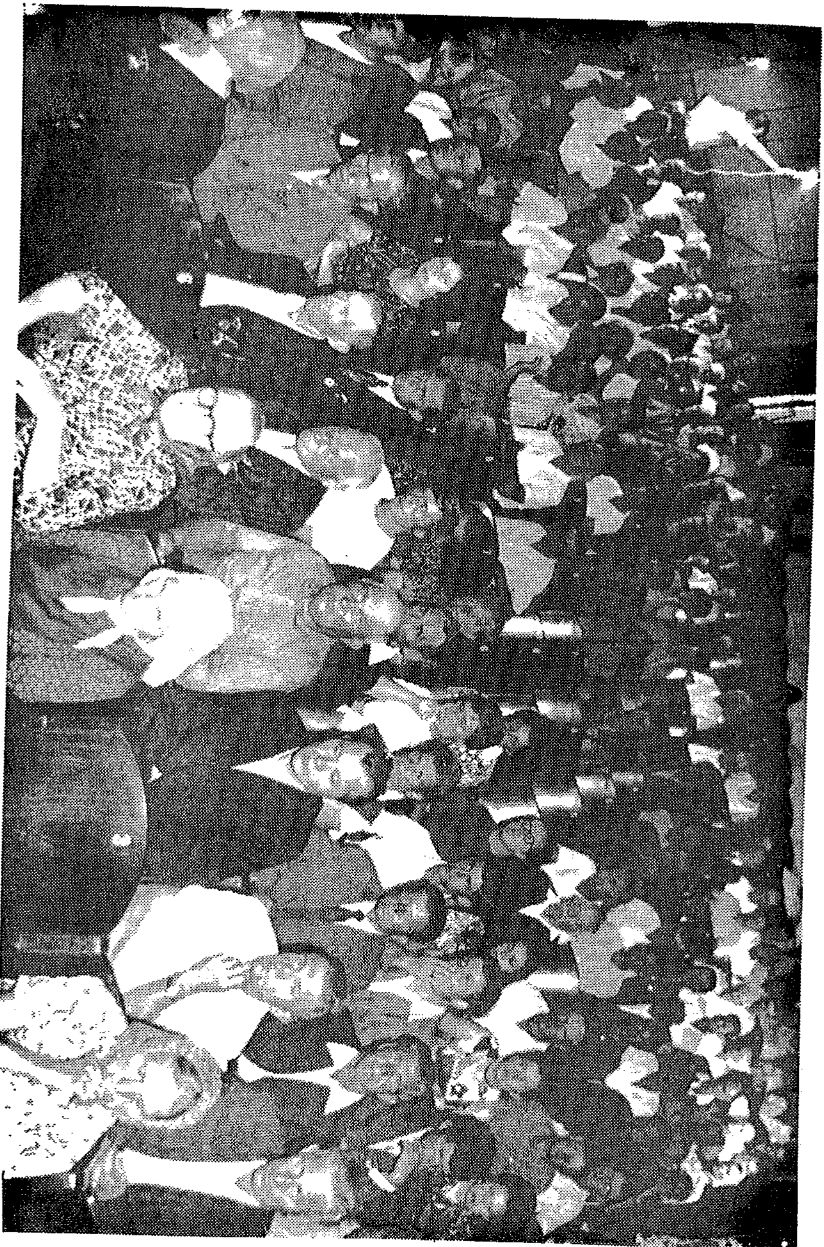

Jubileumi közgyülés 1974-ben.

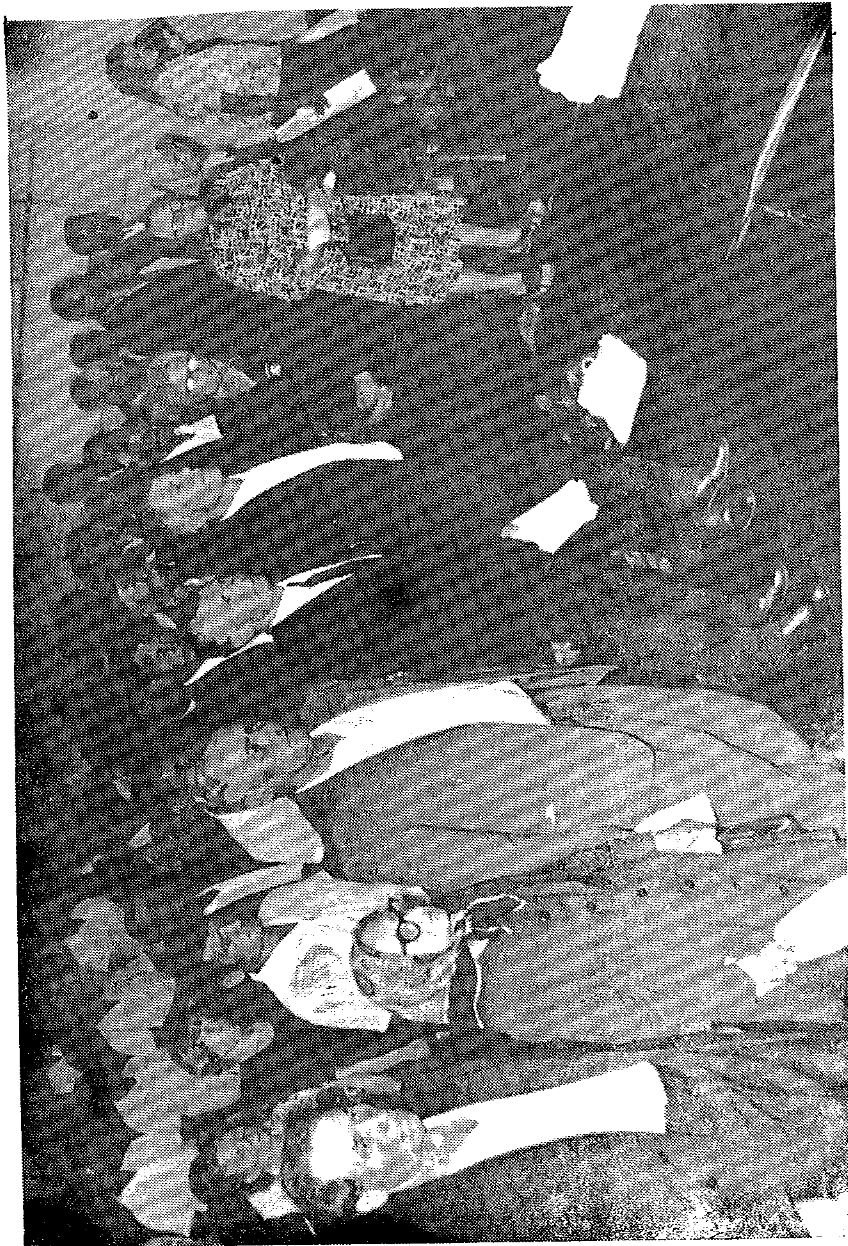

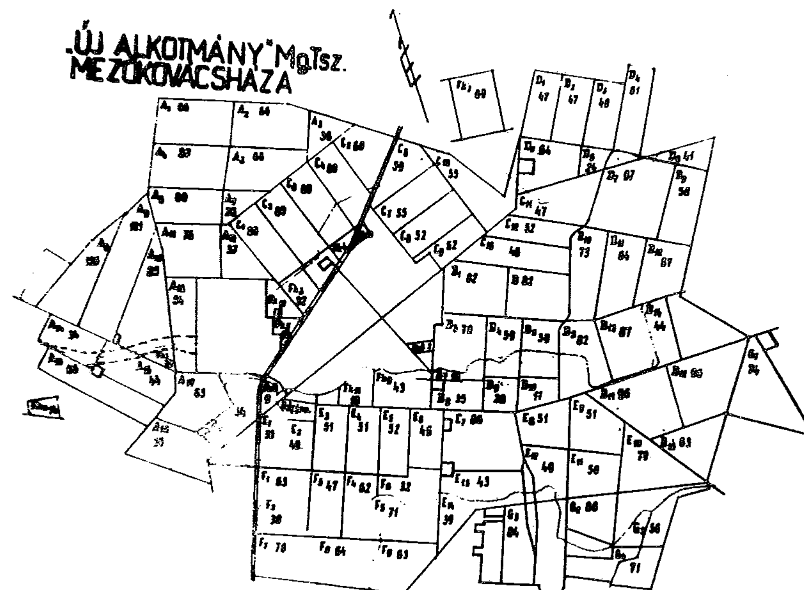

„ÚJ ALKOTMÁNY" MgTsz.
MEZŐKOVÁCSHÁZA

BECK ZOLTÁN

A MEZŐKOVÁCSHÁZI „ÚJ ALKOTMÁNY” TERMELŐSZÖVETKEZET TÖRTÉNETE

Mezőkovácsháza, 1975.